

בעזרת ה' יתברך

הלכות

ימי העומר וחג השבועות

בקצרה

מתוך ספר

גדרי המועדים

נתחבר בחמלת ה' עלי הצב"י

גד סולומון

החונה כאן

יבנאל עיר ברסלב

כולל הוראה

"כולל מוהרא"ש"

ע"ש כ"ק אדמו"ר מוהרא"ש זי"ע

אייר תשפ"א

פרק א

ספירת העומר

א. נאמר בתורה (ויקרא כא טו), "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה", היינו שציונו הבורא יתברך מצות עשה לספור ספירת העומר, החל מליל ט"ז בניסן עד סוף שבעה שבועות^א, וכתב בספר שבולי הלקט (סימן רלו), "תלה הכתוב יום חג השבועות בספירת העומר, שנאמר (דברים טז ט), "שבעה שבועות תספור לך, ועשית חג שבועות לה' אלהיך", לפי שכאשר נתבשרו ישראל בצאתם ממצרים שהם עתידים לקבל את התורה לסוף חמישים יום, שנאמר "בהוציאך את העם ממצרים 'תעבדון' את האלהים על ההר הזה", הרי נ' של תעבדון יתירה, לומר לך, לקץ של חמישים יום תעבדון את האלהים על ידי קבלת התורה. וישראל מרוב חיבתם לתורה היו מונים בכל יום ויום, ואומרים הרי עבר יום אחד, הרי עברו שני ימים, שלשה, ארבעה וכו', כי היה הדבר בעיניהם כזמן ארוך, מרוב חיבתם הגדולה לקבלת התורה, ולכן נקבעה הספירה לדורות" ע"כ.

^א כך קבלו חכמינו ז"ל (עיי' מנחות סה: וראש השנה כב:), שפירוש הפסוק "ממחרת השבת" היינו ממחרת יום טוב הראשון של פסח, שהוא יום שבתון, ולא שבת בראשית (הראשונה), להוציא מלב הצדוקים שהיו אומרים ממחרת השבת זה שבת בראשית, וכ"כ הרי"ף (שם כז:), והרא"ש (סוף פסחים סימן מ'), וכ"פ מרן השו"ע (סימן תפ"ט ס"א).

ב. בזמן הזה שאין לנו קצירת העומר, ולא קרבן העומר שהיה קרב בבית המקדש בט"ז ניסן, אין מצות ספירת העומר אלא מדרבנן זכר למקדש, וכן דעת רוב הפוסקים ומרן השולחן ערוך.²

² בגמרא (מנחות סו.), נחלקו התנאים האם צריך למנות ימים וגם שבועות או רק די רק בספירת הימים, משום שספירת העומר הוא רק זכר למקדש, ודעת הרמב"ם שמכיון שס"ל לרבנן דבי רב אשי שמצוה למנות אף שבועות, משמע שהוא מדאורייתא, ופסק הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספים פ"ז הכ"ב) כמותם, וכ"כ הר"ן בדעת הרמב"ם, וכ"כ בשו"ת בית הלוי (ח"א סימן ל"ט), בדעת הרי"ף, וכן הוא דעת הראב"ה (פסחים סימן תקכ"ו), והרא"ה בספר החינוך (מצוה ש"ו), והאור זרוע (סימן שכ"ט), ועיין עוד בביאור הלכה (סימן תפ"ט ד"ה לספור).

אמנם דעת רוב הראשונים שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ואע"פ כן צריך למנות ימים ושבועות, כ"כ רבינו ישעיה בספר המכריע (ס"ס סימן כ"ט) וכן דעת הרז"ה (סוף פסחים), והרוקח (סימן שע"א), והתוס' (מנחות שם), ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן ש"א), והרא"ש (סוף פסחים), ורבינו ירוחם והרשב"א (סימן קכ"ו), והארחות חיים (סוף הלכות ספיה"ע), והנימוקי יוסף, ועוד.

ונראה שכן הוא דעת מרן השו"ע, וכן מוכח מדברי מרן הב"י (סימן תפ"ט ס"ו), שכתב שרוב המפרשים ס"ל דספירת העומר הוא מדרבנן בעלמא, ולכן בנידון שם פסק שאינו חוזר ומברך, וכן מוכח עוד מדברי מרן השו"ע בסעיף ב' וד', וכן העלה בחזו"ע יום טוב (עמ' רי"ג ורי"ד), ודחה דעת הסוברים במרן השו"ע שהוא מהתורה, וכן הוא דעת האור החיים הקדוש (בספר מאור החיים), והגר"ז (אות ב'), והחיי אדם (כלל קל"א אות א'), ועיין בילקוט יוסף החדש ספירת העומר ושבועות (מהדורת תשע"ט עמ' נ' והלאה) מה שהאריך בזה ודחה דעת האור לציון שסובר שדעת השו"ע שהוא מדאורייתא, ע"ש.

ולפ"ז אין נכון לומר בנוסח הלשם יחוד: "הריני בא לקיים מצות עשה של ספירת העומר כמו שכתוב בתורה" וכו', שהרי בזמן הזה ספירת העומר מדרבנן, ונמצא עובר על "בל תוסיף" (ועוד שהוא סתירה לתפילה שאחרי הספירה "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש", שמתפללים שע"י בנין בית המקדש יחזור מצות ספירת העומר להיות מן התורה, ואין לומר שהוא מצות עשה דרבנן, שהרי אומר אח"כ "כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם" וכו'), אלא צ"ל מצות ספירת העומר, וכ"כ בספר מאורי אור (חלק עוד למועד), ובשו"ת יד נתן בשם האדמו"ר דברי יציב (שפע חיים ח"ב), ובשו"ת פאת שדך (ח"ב סימן ק"ח עמ' ק"פ), פסקי תשובות (ח"ה עמ' רע"ו, ע"ש), ובחזו"ע (עמ' רט"ו).

ובהליכות שלמה (פסח פ"א ס"ב) כתב ליישב, שאין באמירת נוסח זה חשש בל תוסיף, כיון שעיקר הכוונה הוא שסופר לשם קיום מצוה, דהיינו מצות עשה דרבנן, ומה שאומרים

גדרי ספירת העומר המועדים ג

ג. מצוה על כל אחד ואחד מישראל לספור ספירת העומר בעצמו, שנאמר "וספרתם לכם" בלשון רבים, שתהיה ספירה בפי כל אחד^י, ונוהגים שהשליח ציבור מברך וסופר העומר תחילה, ואח"כ שאר הקהל^י. (ובקהילות רבות נהוג לכבד את רב המקום לספור ספירת העומר, וישנן סיבות הלכתיות לכך^ה).

ד. מנהגנו לספור לאחר ברכו לפני עלינו לשבח^י, ולומר לפני כן "לשם יחוד", ולאחר מכן לומר "למנצח בנגינות" "אנא בכח", ויש

כמו שכתוב בתורה, היינו שרבנן תקנו מצוה זו כעין מה שכתוב בתורה. וכ"כ האור לציון (ח"ג עמ' קע"ו), שכיון שדעת הרמב"ם ועוד שהוא מן התורה, א"כ רשאי לומר כן, וכך נוהגים אחינו בני אשכנז.

^י מנחות (סה:), ומכל מקום אם נתכוון לצאת בספירת השליח ציבור, וגם השליח ציבור נתכוון להוציאו יצא ידי חובתו, שהשומע כעונה, כ"כ בתשובת הרשב"א (ח"א סימן קכ"ו), מ"א (סימן תפ"ט סק"ב), חזו"ע (עמ' רכ"ח).

^י כן כתב בתשובת הרשב"א (סימן קכ"ו ותנ"ח), וכ"כ במועד לכל חי (סימן ה' אות י"ט) ובשו"ת ישא איש (או"ח סימן ה'), שכן המנהג הנכון שהשליח ציבור סופר תחילה כדי שלא יבא אחד מיחידי הקהל לידי טעות בספירה, וכ"כ בנהר מצרים (אות כ"ג), ובחזו"ע (עמ' רכ"ט).

^ה עיין בהליכות מועד (עמ' שפ"ו) שהאריך בזה, ונבאר בקצרה: א. בדרך כלל הרב אינו שוכח לספור ספירת העומר, ולכן יכול לספור בברכה ולהוציא את הציבור ידי חובתם. ב. הרב בקי בהלכה ויודע לכוון להוציא ידי חובה את מי שכן צריך ומאידך מכוון כוונה הפכית, שלא להוציא ידי חובה את מי שלא צריך (דהיינו מי שסופר בעצמו בברכה), ובכך יכולים המתפללים לברך על ספירת העומר לכל הדעות והשיטות, ע"ש. וכן העלה בילקוט יוסף (עמ' קע"ח), והוסיף שכן הוא המנהג הנכון, שיש כאן עשה דכבוד התורה לכבד את לומדי התורה וחכמיה, ע"ש. ושכן הוא במדרש (בראשית רבה פרשה כ'), ע"ש.

^י משנה ברורה (שם סק"ב), שכל מה שאפשר לאקדומי מקדמינן, כדי שיתקיים יותר מה שכתוב (ויקרא כג טו), "תמימות תהיינה", ועוד שהרי עלינו לשבח היא סיומת התפילה, וכעין מכה בפטיש והיא נעילת התפילה, ולכן גם כאן יספרו לפני עלינו לשבח, שו"ת קב חיים (סימן מ"ח), ויש שנהגו לספור לאחר קדיש תתקבל, ויש סיוע לזה מדברי רב האי גאון בארחות חיים (אות ד'), וכ"כ בספר נזה שולם חזן, ובנהר מצרים, אולם בחזו"ע (עמ' רל"ה) הביא שבירושלים נוהגים לספור אחר סיום עלינו לשבח, ואין אחר המנהג כלום.

לכוון בכל יום תיבה אחת מהמזמורים הנ"ל, וכן אות אחת מהפסוק "ישמחו וירננו" וכו'.

ה. ראוי ונכון לומר בכל יום לאחר ספירת העומר את התפילה המיוסדת לימים אלו, וכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ט' הצאן פ"ח), "ולפי שמצוות ספירת העומר הוא תקון גדול ונפלא לטהר את נפשו שנפגמה בעוונות, רחמנא לצלן, לכן תקנו לומר אחרי הספירה תפלה: "רבונו של עולם אתה צויתנו וכו' כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם" וכו', וראוי לאדם שיתפלל תפילה זו בכוונה עצומה ובשברון לב מאד, ואם יכול להוריד דמעות – מה טוב, כי זה הוא כל האדם, לתקן נפשו בעודו בחיים חיותו, ודי

אולם נראה שמכיון שיש הרבה שיוצאים מיד בעלינו לשבח מחוץ לבית הכנסת (ועיני ראו ולא זר, איך שכמה ברחו מבית הכנסת והיו צריכים לקרוא להם, ובעוונותינו המליצו ע"ז שעלינו לשבח הוא "תפילת הדרך"), נראה שיש לספור העומר כדי שלא יצאו וישכחו לספור ספירת העומר, וכך נהג כ"ק מוהרא"ש זי"ע, ובילקוט יוסף (עמ' פ"ג) כתב שהחזן יכריז לפני עלינו לשבח על ספירת העומר, ועיין בהליכות מועד (פסח עמ' ת').

י נגיד ומצוה, הובא בשלמי ציבור (דף חצ"ר ע"ג), ושער הכוונות (מאמר ספיה"ע דרוש י"א), מ"א (סק"ה) א"ר (סק"ב) שו"ע הרב (סי"ח) מ"ב (סק"י) וכף החיים (סק"ח), והוא משום שיש בהם מ"ט תיבות כנגד ימי העומר, ובפסוק "ישמחו וירננו לאומים", יש מ"ט אותיות כנגד ימי העומר (ואף שיש מ"ז אותיות, מ"מ סופרים החולם של תשפוט, ושל מישור כאילו היו ווין). חזו"ע (עמ' רל"ה). ומובא בספר הנהגות צדיקים במנהגי מהר"א גלאנטי (אות ז), שמרימים קול באותה תיבה, להורות כי תיבה זו היא של לילה זו, ויש קבלה בידם שמי שמכוון בזה, לא ינום לילה אחת בבית האסורים, אפילו שיהיה אסור בדיני נפשות.

והן עתה יצא לאור ספר "עומר לאיש" למו"ר שליט"א ובו רמזי ספירת העומר, כוונות יום ויום, לקשר בסודות נפלאים ענין הספירות של אותו היום, עם התיבה במזמור "למנצח", ועם התיבה ב"אנא בכח", ואות אחת מפסוק "ישמחו", ע"ש ותרווה נחת.

ה גדר ספירת העומר המועדים

בהערה זו, ותפילה זו נמצאת בסידורי בני אשכנז, ומוהרא"ש זי"ע הכניס תפילה זו לסידור עת רצון לעדות המזרח".

ו. צריך להיזהר מאד ולא לשכוח לספור ספירת העומר בכל לילה ולילה^ט, וסגולה מעשית שלא לשכוח לספור ספירת העומר – להקפיד להתפלל ערבית במנין בכל יום^י.

צא וראה מה שכתב הזוהר הקדוש (אמור דף צז:), "תא חזי, כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות, למזכי לדכיותא דא. לא אקרי טהור, ולא בכלל דטהור הוא. ולא הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא, ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא לא אתאביד מניה, כד מטי להאי ליליא, לבעי ליה למלעי באורייתא, ולא תחברא בה, ולנטרא דכיו עלאה, דמטי עליה בההוא ליליא, ואתדכי". בתרגום ללשון הקודש – "בא ראה, כל אדם שאינו מונה חשבון זה, אותן שבע שבתות תמימות לזכות לטהרה הזו, לא נקרא טהור, ואינו בכלל של טהור, ואינו כדאי להיות לו חלק בתורה. ומי שמגיע טהור ליום הזה והחשבון לא נאבד ממנו, כשמגיע ללילה

^ח הנה אף שבחק יעקב (סקי"א) התרעם על אמירת דברים אלו שהם כבשונו של עולם ואין זה אלא למי שמוחזק בחסידות, מכל מקום מנהג רוב העולם לאומרם בהתלהבות הנפש, וכן הוא בהרבה סידורים ומחזורים, וכ"כ ערוך השלחן, נטעי גבריאל (פסח פרק כ"ט ס"ח).
^ט שהרי אמרו חז"ל (מדרש רבה ויקרא פרק כ"ח ו), שבזכות מצות העומר זכה אברהם אבינו לירש את הארץ, וכן ישראל זכו לירש את הארץ בזכות מצות ספירת העומר, ועוד אמרו במדרש, ריש לקיש אמר, "לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, שע"י מצות העומר, עשה הקדוש ברוך הוא שלום בין איש לאשתו, הוי אומר בזכות קמח שעורים". וכתב רבינו ז"ל בספר המדות (ספירת העומר ח"ב סימן א'), "ע"י ספירת העומר נצולין מגרוש".
^י פשוט, שכמעט כל מי ששכח לספור העומר הסיבה העיקרית היא, שלא התפלל בציבור, דאם היה מתפלל לא היה שוכח לספור.

הזה צריך לו לעסוק בתורה, ולהתחבר עמה, ולשמור טהרה עליונה שמגיעה עליו באותו הלילה, ונטהר".

ולכן כל אדם עליו להתעורר ולהתחזק כמה שיותר שלא לשכוח יום אחד מהספירה, כדי לזכות לטהרה עליונה ולקבלת התורה בשלמות".

ז. נשים פטורות ממצות ספירת העומר, הואיל ויש לה זמן קבוע. וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ואם רצו לספור בלי ברכה רשאות, אבל אינן רשאות לברך, שהיא ברכה לבטלה. ועל פי

א" ויעיין בספר סידורו של שבת (ח"א ש"ז ענף ב'), שביאר שהעיקר אינו בספירה עצמה, אלא שבימים אלו יזכך ויטהר לבבו, מכל מיני תאוות ויצה"ר והרהורי הלב, וכפי שמכין עצמו בנקיות וטהרת הלב, ע"י שבירת התאוה וכוחות היצר הרע, כן תתרבה בו אור הקדושה, ושכינת ה' תוכל לשכון בקרבו, ולכן קודם בא חג השבועות המעודד לקבלת התורה, (ובכל שנה חוזר למציאות הראשונה), צריך לנקות ולזכך ולטהר את גופו בהארה נפלאה, לצאת מכל שורש הרע והקליפה בחינת מ"ט שערי טומאה, ועי"ז גם שורש חלק נשמתו יבורר ויצא מבחינת הקליפות השולטים עליו, ואז ביום החמישים, שבו התגלות אור גדול ורב ויקר מבחינת החמישים, שהוא החירות והיובל הגדול, יאיר האורה על שורש חלק נשמתו, ע"ש.

וכן כתב רבינו יעקב אבוחצירא בספרו פיתוחי חותם פרשת ראה בשם האריז"ל שלכן צריך כל בר ישראל להיות זהיר וזריז שלא לבטל מצוה זו בשום לילה, שהרי עושה בזה פגם גדול למעלה ר"ל, ועל זה הזהיר משה רבנו ע"ה לישראל לאמר "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה וכו", פי' אמר להם טעם המצוה בדרך נסתר, ודי לחכימא ברמיזא, כלומר הזהירו שתספרו שבעה שבועות שלמות כאשר ציויתי לכם כבר על פי ה', וכמו שכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת", ודעו לכם שענין גדול יש למעלה בספירה זאת, שע"י הברכה והמנין שאתם מקיימים, אתם גורמים חזרת המוחין וכו', שבכל לילה ולילה אתם מחזירים מח הראוי לו, וזה שמרמזו להם "מהחל חרמש בקמה" חרמ"ש ר"ת: מ'וחין ח'דשים, ר'אשונים ש'ניים, בקמה לשון קומה, דהיינו שהמוחין הללו, הם להגדיל הקומה ולהשלים כראוי, ולכן הזהירו בספירתם כראוי, עכ"ל.

גדרי ספירת העומר המועדים ז

הסוד טוב שהנשים לא תספורנה כלל העומר אף בלי ברכה^כ (והמנהג המקובל אצל רוב בנות אשכנז לספור ללא ברכה^כ).

ח. מצוה לחנך את הקטנים לספור את העומר בכל יום, ויש לחנכם לספור עם ברכה כדת^כ, וקטן ששכח לספור איזה לילה בימי הספירה רשאי להמשיך לספור בברכה, משום חינוך כדי להרגילו לברך בכל יום לכשיגדיל^{טו}.

^כ כ"כ הרמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה כ"ד), והמאירי (סוף פסחים עמ' רנ"ח), וכן הוא בזוהר הקדוש (פרשת תצוה דף קפג), ומש"כ שאינן רשאות לברך, שהרי מלבד הרמב"ם וסיעתו שכמותם פסק מרן השו"ע, שאין לנשים לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, הרי כתב הפרי מגדים (ס"ס רצ"ו) שאפילו להרמ"א שפסק כר"ת שרשאות לברך על הלולב והשופר, זהו דוקא במצוה שיש בה מעשה, אבל מצוה שהיא רק בדיבור, לא, וכ"כ הגאון בא"ח רבי יוסף חיים (שו"ת ר"פ ח"א קונטרס סוד ישרים סימן י"ב) שע"פ דעת האריז"ל אין לנשים לקיים מצות ספירת העומר, וכ"ש שאינן רשאות לברך עליה, וכ"כ בזכרונות אליהו מני (מערכת עומר אות ג'), וכ"כ בכה"ח (סק"ט), ובחזו"ע (עמ' ר"כ).

^כ כ"כ המשנה ברורה (סק"ג), ואע"פ שלדעת הרמ"א נשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, מ"מ בספירת העומר לא יברכו, כיון שיש חשש שישכחו לספור יום אחד או שיטעו בספירה, כיון שלא מתפללות בבית הכנסת וטרודות בצרכי הבית, וכ"כ במנחת שלמה (סימן תפ"ט), ואף שדעת המ"א (סק"א), שנשים תספורנה בברכה, וכן נהגו הנשים בבית הסטייפלר זצוק"ל, כמובא בארחות רבינו (ח"ב עמ' צ"ב), וכ"כ בשערי ימי הפסח (עמ' רמ"ד), מ"מ המנהג המקובל כיום אצל רוב בנות אשכנז, לספור ללא ברכה. ועייין בנטעי גבריא (פסח ח"ג פרק כ"ד).

^י מהרי"ל (הלכות ספירת העומר), שערי תשובה (סק"כ), ערך השלחן (סימן תרנ"ז סק"א), שיש מצות חינוך בכל המצוות דרבנן, ובחזו"ע (עמ' רכ"א), והוסיף שכן מנהגינו, ע"ש. וכ"כ נטעי גבריא (פרק כ"ד סק"ה).

^{טו} עיין בתוס' (ר"ה לג. ד"ה הא), שהקטן אינו מוזהר על "לא תשא", וחייבים לחנכו במצוות, וכ"פ בחזו"ע (שם), וע"ע בשו"ת יבי"א (ח"ב או"ח סימן י"ג אות ג-ד-ה). ובנטעי גבריא (שם ס"ז) ביאר, שמכיון שלדעת רוב הראשונים יוצא גם בשכח לספור כיון כל דלילה מצוה בפני עצמה, יכול לחנך כן, וכמש"כ הרמ"א (סימן רנ"ט ס"ז) מ"א (סימן רס"ט סק"א), ועוד שלא שייך חינוך אלא על דבר שבוודאי יתחייב כן כשיגדיל, משא"כ בזה אולי במשך ימי חייו לא יארע לו כן כשישכח לספור ספירה אף לילה אחת, וא"צ לחנכו ע"ז.

ט. קטן שהגדיל באמצע ימי הספירה ונעשה בר מצוה, יש אומרים שאינו רשאי להמשיך לספור ספירת העומר בברכה, משום שבזמן הקודם היה פטור מכל המצות^ט, ודעת רוב הפוסקים שימשיך לספור כהרגלו, דהרי מעלין בקודש^י (וזאת בתנאי שלא

^ט וכיון שהיה פטור מן המצוות קודם הבר מצוה, לא עלו לו ספירותיו בקטנותו לענין "תמימות", כדי שיוכל להמשיך לספור בברכה אחר שיגדל (שהרי אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתו, וה"ה לעצמו, ועוד שי"א שמצות חינוך מוטלת על האב), והרי גדול ומצווה על איסור ברכה שאינה צריכה, הלכך ישמע הברכה מהשליח ציבור בכל לילה ולילה, ואח"כ יספור העומר עם הקהל, כ"פ מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תפ"ט סק"כ), בשם הגאון בעל פרי הארץ (ח"ג או"ח סימן א'), השלמי ציבור (דף רח"צ ע"ג), ובספר חכמה ומוסר (הלכות פסח סימן קמ"ט), הגר"ח פלאגי' (בספר מועד לכל חי סימן אות ה'), ובשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סימן קי"ב), בשם הגאון בעל חידושי הרי"ם, ובשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תקל"ט), נוטה לפסוק כן, מלבי"ם (פרשת אמור) שו"ת שערי דעה (ח"א סימן כ"ד), וכן העלה מרן בחזו"ע (עמ' רכ"א ואילך) ובעמ' רכ"ו כתב, שכן הורה למעשה לנכדו שלא יספור יותר בברכה, וכ"פ בילקוט יוסף ספירת העומר (עמ' שט"ו והלאה), ע"ש.

" בן דעת רוב הפוסקים: שו"ת כתב סופר (סימן צ"ט), שו"ת מהר"ם שיק (סימן רס"ט), מנחת חינוך (מצוה ש"ו), ערוך השלחן (סט"ז), שו"ת אור לציון (ח"א סימן ל"ו), שו"ת להורות נתן (סימן כ"ו), שו"ת הר צבי (או"ח סימן ע"ב), שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סימן ס'), שו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ד יו"ד סימן נ"ה), כה"ח (סקצ"ד), שערי הלכה ומנהג (ח"ב סימן ר"ח), שו"ת קנין תורה (ח"ד סימן נ"ז), והגרש"ז אורבך בשלמי מועד (עמ' תמ"ו), מועדים וזמנים (ח"ד סימן רפ"ח) ברכת ה' (ח"א עמ' צ"ב), (ועיין בחזו"ע (שם) ובילקוט יוסף שם מש"כ לדחותם), ותורף דבריהם הוא: דאטו מפני שהגדיל יגרע ולא יברך? ועוד יש לצרף שיטת רוב הראשונים שכל יום הוא מצוה בפני עצמה, וכן העלה למעשה בפסקי תשובות (ח"ה עמ' רפ"ה), והוסיף שכ"ז בתנאי שלא שכח אף יום אחד בימי קטנותו, ע"ש. וכ"כ בספר שערי ימי הפסח (עמ' רמ"ד), ובנטעי גביראל (פרק כ"ד ס"י). וכך שמעתי מפי הרב יעקב יוסף זצוק"ל.

ועיין בספר תורה בציון (עמ' ט"ו) להרב בן ציון מוצפי שליט"א, שכתב על עצמו, שנולד ביום כ"ג ניסן, והורה לו מר אביו הרב סלמן מוצפי זצוק"ל, בהסכמת הרב ניסים כדורי זצ"ל ראש רבני בבל, להמשיך ולספור בברכה, והסכים על זה רבינו בן ציון אבא שאול זצ"ל, ועשה כמצותם.

ט גדר י ספירת העומר המועדים

חיסר שום יום אחד בימי קטנותו), ולכן הממשיך לברך כהרגלו יש לו על מה שיסמוך^י.

י. שכח או הזיד ולא ספר ספירת העומר בלילה אפילו רק לילה אחד וגם ביום לא ספר, אינו יכול לברך יותר על ספירת העומר מהלילה שלאחר מכן והלאה, אלא יספור ללא ברכה, ויהרהר הברכה בלבו או שיכוון לצאת על ידי השליח ציבור, זה דעת בעל הלכות גדולות ומרן השולחן ערוך^ט, (ועיין בהערה), אמנם אף שאינו

^י בחזו"ע (שם עמ' רכ"ז בהערה) סיים "ומכל מקום אין אני מוחה בקטן שהגדיל וממשיך בגודלו לספור העומר בברכה". ולכן נראה, כשרואים על הנער שלא מבין ולא ניחא ליה בפסק זה, ויש חשש שיוזלזל במצוות באמרו, עד כאן זמן חיוב, ומעתה לא? יש להורות שיברך, כדי שיתחזק יותר בשמירת המצוות.

^י כן הוא שיטת בעל הלכות גדולות, שכל ימי ספירת העומר הוא מצוה אחת, ולכן כל שחיסר לילה ויום ללא ברכה אין כאן "תמימות", והובא שיטת בה"ג בתוס' (מגילה כ: ומנחות סה.), וכ"כ הראב"ה (סימן תקע"א), והאור זרוע (ח"א סימן שכ"ט), וכ"פ רבינו יהודה בר בנימין עניו, רבו של שבלי הלקט, בפירושו לפסחים (עמ' סח.), וכן מוכח מדברי הר"ן (סוף סוכה). אולם התוספות (מנחות סו.), שם תמהו מאד על דברי בה"ג הללו, וכתבו שלא יתכן לומר כן, וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן ש"ב), והרא"ש (פסחים ס"ס מ"א), ועוד.

ולהלכה: הנה בשו"ת תרומת הדשן (סימן ל"ז), כתב דאנן נהגינן כמש"כ בה"ג, שאם שכח יום אחד לגמרי, שוב אינו סופר בברכה, וכ"פ מרן בשו"ע (סימן תפ"ט ס"ח), ובחזו"ע (עמ' רל"ו) ביאר, שאע"פ שאין כן דעת רוב הראשונים, מ"מ מרן חשש לדברי הגאון בה"ג, שכל דבריו דברי קבלה, וכ"פ האחרונים בפשיטות: שו"ת בית דוד (או"ח סימן רס"ז), שו"ת מכתם לדוד (או"ח סימן ט"ז), שו"ת פרי הארץ (ח"ג סימן א'), שו"ת נודע ביהודה (קמא או"ח סימן כ"ז), וספר נהר שלום (דף קמה.), ודחה דברי האוצר חיים להגה"ק מקאמרנא (פרשת אמור מצוה ש"ז), שהעלה בשם הצדיקים תלמידי הבעל שם טוב זי"ע לספור בברכה אף בדילוג יום אחד, וכפסק רוב בנין ורוב מנין של הפוסקים, (וכן מקובל בשם הגה"ק מצאנז, ועוד מגדולי החסידות, וכן הוא בספר שפע חיים בקונט' דברי יציב ס"ס י'), שמ"מ אין בכוחנו להכריע כנגד פסק מרן השו"ע במקום חשש ברכה לבטלה. וכ"כ בשו"ת בית שלמה (סימן ק"כ), וארחות חיים (החדש סימן קי"ד), שאף שע"פ סברא היה לנו להורות להמשיך לספור בברכה, מ"מ כיון שנתפשט המנהג ע"פ השו"ע לספור ללא ברכה, אין לשנות המנהג, וכן הוא בכל ספרי האחרונים שהביאו דעות אלו, והכריעו שלא לברך.

מברך, ישנו חיוב לספור ללא ברכה בשאר הלילות^י (ומרא דאתרא וכן ש"צ קבוע שאם לא יספור יתבייש ברבים, יש לסמוך להקל שיברך אף שדילג יום אחד^{כא}).

יא. טוב לנהוג שבכל יום לאחר תפילת שחרית יאמר הש"ץ בקול "היום כך וכך לעומר", והקהל יאמרו אחריו, כדי שאם שכח אחד

ומו"ר כ"ק מוהרא"ש זי"ע כתב לי בזה"ל "בספירת העומר אנחנו פוסקים כמו הרב הקדוש מקאמרנא שכל יום, זה יום אחר, ויכולים לברך" (ג' סיון התשס"ט).

^ב בחזו"ע (שם בהערה) בשם שו"ת אפרסקתא דעניא (סימן צ"ט), כתב שאף שלא קיי"ל כדברי האוצר חיים הנ"ל, ואין מורים כן, מ"מ יש לברך בהרהור, דקיי"ל שאין בהרהור לאו ד"לא תשא". וכן אם הסתפק אם ספר בלילה הקודם (וביום לא ספר כלל), יכול להמשיך לברך מטעם ספק ספיקא, (ע"ש עמ' רל"ח). וכן אם ספר רק את הימים ולא השבועות יכול לספור ללא ברכה, וכן אם כתב בלילה ולא ספר יכול להמשיך ולספור בברכה.

אמנם חשוב מאד לציין שכל זה רק לענין הברכה, אמנם ישנו חיוב להמשיך לספור בכל לילה, שהרי ברכות אינם מעכבות, בדרך כלל מי שלא מברך מתייאש לגמרי ואינו מקפיד לספור אף ללא ברכה, ומאבד את המנין של ספירת העומר, (ומטעם זה הורו רבים שצריך לברך), ובזהוה הקדוש כתב דברים חמורים מי שמאבד לילה אחד וכנ"ל, ולכן צריך להקפיד להמשיך לספור.

^{כא} עיקרי הד"ט (סימן כ"א אות י"ב), אור ישראל (עמ' קי"ג) שו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן קנ"ב) וספר ספירת העומר (עמ' קל"ג), בשם קובץ תלפיות (עמ' קל"ג), דבמקום כבוד הבריות וכבוד התורה, יש לסמוך על שיטת הפוסקים שבכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא ולברך, וכ"פ בנטעי גבריאל (פרק ל' סי"ז). ועיין בספר הליכות מועד (עמ' ת"ב) שהאריך בזה, והעלה שיברך בתנאי שיספור תחילה את היום האתמול שהחסיר בלא ברכה, ומיד יספור את היום בברכה, או שיבקש מאחד מהמתפללים שלא יברך על הספירה, והרב יכוון להוציאו ידי חובה מדין ערבות.

ועיין בילקוט יוסף (עמ' רכ"ו בהערה), שעמד וגמגם בפסק זה, ובפרט שאין משמעות בדברי החזו"ע, והעלה שעכ"פ הנכון שגם הרב יחפש תחבולה שלא להכנס בחשש ברכה לבטלה, ורק אם א"א לשנות את המנהג באותו מקום, שלעולם הרב מכובד בברכה, וכבר בציבור ראו שהרב סופר כמה ימים וירגישו שהרב שכח יום אחד ומתבייש בזה, אזי אה"נ, יש מקום לדון שמא יש להקל משום כבוד התורה, ועכ"פ אין לקבוע כן כהלכה, ע"ש.

גדרי ספירת העומר המועדים יא

מהקהל לספור בלילה תעלה לו זאת הספירה ויוכל להמשיך לספור שאר הימים בברכה^{יב}.

יב. נהגו צדיקים לספור כמה וכמה פעמים בכל יום בלי ברכה היום כך וכך לעומר, וכן נהג הגאון רבי מנחם מנדל מרימנוב, וזה לשונו בספר מנחם ציון "מנהג ישראל שכותבין באגרת למספר בני ישראל, לפי שאסור להסיח דעתו מהספירה, שצריכים להיות שבע שבתות תמימות כמש"כ בזוה"ק, דצריך שלא יתאבד מיניה חושבנא דא, וכן נהגתי בעצמי, לומר כמה פעמים ביום בלי ברכה, היום כך וכך לעומר", ולכן יש מהדריין לכתוב בראש מכתביהם שבימי הספירה – כך וכך למ'טמוני"ם^{יג}.

פרק ב

מעלות ימי ספירת העומר

א. ימי ספירת העומר מעלתם גדולה מאד, ואף שנוהגים בהם מנהגי אבילות מכל מקום אינם כימי בין המצרים שאירע בהם חורבן בית המקדש, ואדרבא כתב הרמב"ן (פרשת אמור), שקדושת ימי הספירה כימי חול המועד, שהרי יום טוב הראשון הוא חג הפסח, ויום טוב האחרון הוא חג השבועות, וכן הוא ברכינו בחיי (פרשת אמור).

^{יב} נהר מצרים (הלכות ספירת העומר סעיף כ"ד), כה"ח (סק"פ), חזון עובדיה (עמ' רל"ז), ועיין בילקוט יוסף (עמ' רכ"א).

^{יג} כן הובא בתשובת הגאון בעל מראה יחזקאל שבסוף ספר אילה שלוחה (עמ' צ"ג), והובא בחזו"ע (עמ' רל"ח בהערה). ומור"ר שליט"א נוהג לספור בתפילה לפני אמירת "אנא בכח", ולמנצח בנגינות".

ב. כתב הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע בשם האריז"ל, שכל היות האדם בכל ימי חייו, תלויים באלו הימים – ימי הספירה, ולכן יש להיזהר שלא לבטל בהם הזמן, ושיהיו כל הימים שבעה שבועות תמימות, כי המה ימים יקרים ומנויים^{יד}. ובחתם סופר כתב שחמישים ימים אלו, שקולים כנגד חמישים שנה, יום לשנה יחשב, ומנה של הקדש כפול היה, א"כ הרי הם כנגד מאה שנה^{טו}.

ג. כתב מרן החיד"א וז"ל "בימי העומר צריך להיזהר יותר בעבודת ה' בתורה ובמצוות, מפני שהם ימי דין, וכשיצאנו ממצרים היינו מַטְהָרִים בימים הללו לקבל התורה הקדושה, וכשם שבימים ההם ע"י התעוררות ישראל להיטהר ממרום, שלח שפע קדוש להיות עזרם ומגינם, כן עתה אם ישים אליו לבו, ויקיץ מתרדמת יצרו יהיה לו עזר, כי הבא להיטהר מסייעים אותו, ומה גם כי הימים האלה מסוגלים לזה – עת שהגיעו אבותינו להיטהר, ואנחנו נחלץ חושים לעשות כמעשיהם, ולהיזהר בכל סדרי טהרה"^{טז}.

ד. כתב מוהרא"ש זי"ע בסידור עת רצון (עמ' ת"ק), "כי עיקר כוונת הספירה בפשיטות היא, שצריכים לדעת שימי האדם מנויים וספורים במספר כל יום ויום, והאדם יצטרך ליתן דין וחשבון מכל

^{יד} הובאו דברי חידושי הרי"ם בשיח שרפי קודש (ח"ג), והוא בשם האריז"ל הקדוש זי"ע (עיין שער הכוונות ענין פסח דרוש ב'), וכן הוא בספר נהר שלום להרש"ש זי"ע (דף לב:), וז"ל "כי פסח וימים אלו, הם שורש לכל ימות השנה, ובדרך שאדם הולך בהם – בה מוליכים אותו כל ימות השנה", הובא בספר באר החיים (שביעין חביבין עמ' ר').

^{טו} דרשות חתם סופר (ח"ב דף ר"פ טור ב'), וכן איתא מהרה"ק בעל "השפת אמת" מגור זי"ע (פרשת אמור תרמ"ב), שכל מה שאדם מתעלה במשך כל השנה כולה תלוי בימי הספירה, וכדחזינן שגמר צמיחת התבואה הוא בימים אלו, ובחג השבועות הוא זמן הקציר לתבואה החדשה, ומביא עוד את לשון הזוהר (תצוה קפג:), "מאן דנטיר הני יומי מפסח עד עצרת, אין צריך לבוא במשפט בתשרי", ועיין עוד במהר"ל (חידושי אגדות ר"ה).

^{טז} כ"כ החיד"א בספרו לב דוד (פרק ל' אות י"ב).

גדרי ספירת העומר המועדים יג

יום ויום, כי אין שום יום הולך לבטלה חס ושלום, ואפילו שעה ורגע אחד אינו הולך לבטלה חס ושלום, בסוד שבע שבתות תמימות תהיינה, שהשבע שבתות שהם ימי ספירה צריכים להיות שלמות ותמימות בעבודת השם, ולא ילך מהם רגע לאיבוד חס ושלום... ועל כן אסור לאדם לדחות את עצמו מיום ליום, רק לידע היטב שזה היום לא יהיה לו עוד כל ימי חייו, כי היום האחר הוא ענין אחר לגמרי, וכמו שגילה לנו רבינו ז"ל, "היום אם בקולו תשמעו", שעיקר העבודה למי שרוצה לשמוע בקולו יתברך ולדבקה בו, העיקר הוא שידע שהעיקר הוא היום "היום" דוקא, וזה סוד מצות ספירת העומר, שהוא התחלה והכנה לקבלת התורה, להורות שאי אפשר לקבל את התורה כי אם כשיודעים שהעיקר הוא היום הזה, שהאדם עומד בו..." ע"ש דברים נפלאים.

ה. בימי הספירה יש להרבות בלימוד הלכות, שהרי אותם הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה החזירם עתניאל בן קנז בימי הספירה, ולכן צריך ללמוד תוספת הלכות בימים קדושים אלו^{יז}.

ו. כתב האריז"ל להזהיר מאד בענין אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד, וביותר יש להיזהר בימים אלו כדי לתקן חטא של תלמידי רבי עקיבא^{יח}.

ז. מוהרא"ש זי"ע אמר, ביותר צריכים להקפיד בימי הספירה שתהיה אהבה בין נשמות ישראל, כי תלמידי רבי עקיבא נסתלקו אז, מפני שלא כבדו זה את זה, ועיקר התיקון צריך להיות בימי הספירה

^{יז} שו"ת מראה יחזקאל (סימן ק"ד), בשם הגה"ק מהר"ם מרימנוב זי"ע, ע"ש, והובא בנטעי גבריאל (פסח ח"ג פרק נ"ו ס"ה).

^{יח} כן הוא בספר שער הכוונות (דרושי ברכת השחר בהקדמה), מועד לכל חי (סימן ו' אות י"ג), כף החיים (סימן תצ"ג סק"ה), ע"ש.

לאהוב את כל בר ישראל כנפשו, ולכן צריכים אז לעשות חסד ביותר אחד עם השני, וזה עיקר התיקון לגלות המרה שאנו נמצאים בה, שהכל ע"י שנאת חנם, ולכן דיקא בימי הספירה צריכים למסור את נפשו בעבור כל בר ישראל, ורבי שמעון בר יוחאי אמר, "אנן בחביבותא תליא", ואמרו אנ"ש שזה סובב ביותר על אנשי שלומנו תלמידי רבינו ז"ל שצריכים להחזיק עצמם באהבה רבה מאד, כי אנ"ן ר"ת אנשי נחל נובע, אשרי מי שיזכה לזה^{כט}.

ח. כתב רבינו ז"ל (לקו"מ ח"א סימן קפ"ב), "כל מה שהעולם מדברים בכל ימי הספירה, הם מדברים רק מהספירה של אותו היום, ומי שהוא מבין יכול לשמוע ולידע זאת, אם יטה אוזנו היטב לסיפורי דבריהם, ישמע שהם מדברים רק מהספירה של אותו היום".

ט. כתב רבינו ז"ל בספר המדות (ספירת העומר ח"ב סימן ב') "ביותר צריך להיזהר לטבול לקריו בימי העומר"^ל, וכתב עוד (שם ג'), "בספירת העומר יכולים להכניע את המסור, וסימן: לעמ"ר – ראשי תיבות: מאיגרא רמא, לבירא עמיקתא"^{לא}.

^{כט} אמרי מוהרא"ש (ח"ב סימן תתקע"ה, ותתק"פ), ועיין בשיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' ש"נ).

^ל והובא להלכה בספר יפה ללב (ח"ב אות ח'), ובכף החיים (סימן תצ"ג סקנ"ו), ובנטעי גבריאל (שם פרק נ"ו ס"ח). ויש לזה רמז בדברי האריז"ל (בספר זוהר הרקיע על מאמר הזוהר בראשית יט ד"ה ויאמר אלהים), וז"ל "כי טיפה מן החכמה – י"ש", ובחטא נהפך לקרי (שעולה יש), והנה עמר חסר ו' גימטריא י"ש", ולכן טוב לתקן אותן בימי העומר", עכ"ל.

^{לא} ומקורו במדרש (ויקרא רבה כח ו), ר' לוי אמר, היא שעמדה להם בימי המן, דאמר ר' לוי כיון שראה מרדכי את המן והסוס בידו, אמר דומה אני שאין רשע זה בא אלא להרגני וכו', אמר להם המן במה אתם עוסקים, אמרו לו במצוות העומר, וכו', אמר להון קומו, דנצחו עשרת מנכון לעשרת אלפים קנטריא דכספא" ע"כ.

גדרי ספירת העומר המועדים טו

י. מנהג יפה אף נעים בכמה קהילות מישראל, שבימי הספירה בין מנחה לערבית קוראים מעט מפרקי אבות, ושומעים מפי תלמיד חכם מוסר השכל מענין הנאמר בפרקי אבות, דבר הלמד מענינו, וממשיכים בזה עד שיגיע זמן צאת הכוכבים, כדי שיספרו העומר בזמנו דהיינו אחר צאת הכוכבים. ונמצא מצוה גוררת מצוה, שבכדי לקיים המצוה מן המובחר לספור אחר זמן צאת הכוכבים, לומדים תורה ברבים. וראוי לעשות כן בכל קהל, וכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו^ל.

יא. יש שנהגו בכל יום מימי הספירה ללמוד דף אחד ממסכת שְׁבוּעוֹת, או ממסכת סוטה, שיש בהם מ"ט דפים כמנין ימי הספירה, ומתחילים מיום שני של הספירה^ל.

^ל כן הוא באבודרהם ועוד, וכתב באלשיך הקדוש (פרשת אמור) ללמוד ספר משלי ומסכת אבות ומחלקים הפרקים לפי השבועות, וכן הוא בחזו"ע (עמ' רל"ו), ילקוט יוסף (עמ' פ"ג). ועיין בספר תורה בציון (עמ' ק'), שהביא כמה טעמים על מה שנהגו ללמוד בכל שבת פרק אחד מפרקי אבות, ע"ש באריכות.

^ל כן העיד החתם סופר בעצמו (אבן העזר ח"א סימן ק"א), שבין פסח לעצרת למד עמהם מסכת שבועות כולה בכל יום דף אחד, כי יש למסכת זו מ"ט דפים, וכן הוא בטעמי המנהגים בשם ספר בני שלשים, והוסיף שמכיוון שמתחילים מדף ב', נמצא שדף ל"ד שייך ליום ל"ג בעומר, ושם נאמר "ר"ש אומר, מחכו עליה במערבא, מאי חוכא" וכו', וזה החוכא שהיה הילולא דרשב"י בל"ג בעומר בא", וכן נהג הגאון מהר"ם א"ש, וכן הוא בליקוטי מהרי"ח, ובספר שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' שמ"א), ביאר, משום שאנו סופרים את הימים והשבועות כדי להגיע לקבלת התורה בחג השבועות, ובהר סיני קבלנו עלינו התורה באלה ובשבועה, לקיים אותה בכל עת ובכל זמן, וכמו שמוזכר כמה פעמים בדברי חכמינו הקדושים (יומא עג: נדרים ח. שבועות כא:), "מושבע ועומד מהר סיני הוא", וכן אמרו חכמינו הקדושים (שבועות מז:), "חזרה שבועה על מקומה אל הר סיני", ופי' רש"י "לשבועת הר סיני, שהשביע הקב"ה את ישראל", ע"ש. (ומש"כ שמתחילים ביום ב' של הספירה, כן הוא בשם האדמו"ר מצאנז צ"ל, והובא בנטעי גבריאל (פרק נ"ו ס"א).

והמקור ללימוד מסכת סוטה בימים אלו, הוא בספר מנחת העומר (דף כג:), וכן הוא מנהג חב"ד, והובא בנטעי גבריאל (שם), ובשיחות מוהרא"ש (שם) ביאר הקשר לימי ספירת

יב. מוהרא"ש זי"ע אמר, מוהרנ"ת ז"ל היה רגיל לומר בימי ספירת העומר פעמיים את היום תהלים, כי רבינו ז"ל גלה לנו (לקו"מ ח"ב סימן ע"ג), ממעלת אמירת תהלים שמסוגל מאד לתשובה, ויש נ' שערי תשובה ומ"ט שערים יכול כל אדם לכנוס בהם ולהשיגם, שזה המ"ט ימים שבין פסח לשבועות, ולכן דייקא בימים אלו מסוגל מאד להרבות באמירת תהלים^{לד}.

פרק ג

מנהגי אבלות בימי הספירה

א. מנהג ישראל להתאבל ולהימנע משמחה בין פסח לשבועות, על 24 אלף תלמידי רבי עקיבא שהסתלקו בימים אלו ונשאר העולם שמים, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, והם רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי שמעון, ורבי אלעזר, והם הם שהעמידו את התורה מאותו הדור והלאה^{לה}.

העומר, שהרי מבואר בזה"ק (אמור צז.), שימי העומר הם "בדיקן דאשת חיל", שאז בודקים את נשמות ישראל הנקראים "אשת חיל", אם הן נאמנות אל השם יתברך, כמו שבודקים את הסוטה אם היא נאמת לבעלה, ועוברים עליהם כל מיני עביות וגשמיות, קטנות וחשכות, כדי לראות אם יחזיקו מעמד ולא יברחו מהשם יתברך, רק אדרכא, יתחזקו יותר בתורה ובתפילה ולהתקרב אליו יתברך, ואם נשאים חזקים בעבודתם, אז נתקיים אצלם (במדבר ה' יג), הפסוק "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", שיקבלו השפעות נפלאות ברו"ג, בני חיי ומזוני רויחי, ויזכו בחג השבועות למוחין קדישין עליונים ולהגיע לשער נ' של הקדושה, ע"ש.

^{לד} אמרי מוהרא"ש (ח"ב סימן תקפ"א).

^{לה} גמרא (יבמות סב:), וכן הוא בתשובת הגאונים (שערי תשובה סימן רע"ח), שהוא משום מנהג אבלות על תלמידי ר"ע, וכ"כ רבינו ירוחם בשם רבינו האי גאון, ועוד, ובספר שבלי הלקט (סדר פסח סימן רל"ה) כתב טעם אחר לפי מה שמצינו בסדר עולם (פ"ג) "משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש", שנאמר (ישעיה סו כג) "והיה מידי חודש בחדשו", רבי יוחנן בן נורי אמר, מן הפסח עד עצרת שנאמר "ומידי שבת בשבתו", עכ"ל. ורבינו ירוחם

גדרי ספירת העומר המועדים יז

ב. אלו הם מנהגי האבלות: א. תספורת הראש וגילוח הזקן. ב. נישואין. ג. ריקודים ושמיעת מוזיקה^ל. ונבארם אחת לאחת:

פרק ד

איסור תספורת

א. בני ספרד נוהגים שלא להסתפר ולהתגלח, מפסח עד יום ל"ד בעומר ביום הנץ החמה והלאה^ל, (וכשחל ל"ג בעומר ביום שישי,

(תולדות אדם וחוה נתיב ה' ח"ד דף מד ע"ד), כתב הטעם, לפי שהם ימי דין, כי העומר בא משעורים, כמו שקבלו רבותינו ז"ל (מנחות סח:), והוא קרבן סוטה מלשון סערת ה' וכנזכר בזוהר הקדוש^ל, ע"ש. אולם הטעם העיקרי שנקטו הראשונים והאחרונים הוא מפני מיתתם של תלמידי ר"ע.

וידוע שרוב הגזרות ת"ח ות"ט בצרפת ובאשכנז היו בימים אלו, כמבואר בפיזטים שעשו קדמוננו על שבתות אלו בין פסח לעצרת שכולם מלאים קינה, וכן העיר בערוך השלחן (ס"א), וכן בשנות הזעם והשואה נכחדה כל יהדות הונגריה כשש מאות אלף יהודים בימים אלו, וכן לדעת רבי יהושע המבול התחיל בחודש אייר.

^ל ולהלן נבאר ענין ברכת שהחיינו בימים אלו, וכן קניית ומעבר דירה, שיפוץ הבית, חנוכת הבית, וטיולים.

^ל בגמרא (שם) מבואר שמתו מפסח עד פרוס עצרת, וביאר בדרשות רבי יהושע אבן שועייב ז"ל (תלמיד הרשב"א ז"ל ספר ק' ק-ק"ס, ענין יום ראשון של פסח), כתב "שמעתי, שיש במדרש עד פרוס עצרת, והוא חמשה עשר יום העצרת באמרם פרוס הפסח, פרוס החג, שהוא חמשה עשר יום בניסן ותשרי, וכשתסיר ט"ו יום, ממ"ט יום, נשארו ל"ד, והנה הם ל"ג שלמים, ומגלחים ביום ל"ד בבוקר, כי מקצת היום ככולו" ע"כ. וכ"פ מרן בשו"ע (סימן תצ"ג ס"ב), שרוב ההפסקה היתה ביום ל"ג, וביום ל"ד מתו רק מעט, וכן כתב מרן הגרע"י זצוק"ל בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סימן ל"א), שלדעת מרן השו"ע אין להתיר להסתפר ולהתחנן אלא מיום ל"ד בבוקר והלאה, ויום ל"ג לעומר כולו אסור בנישואין כדין התספורת, ומש"כ מרן שאין נושאים עד ל"ג לעומר היינו עד ועד בכלל, וכ"כ הפרי חדש (ס"א), והשלחן גבוה (סק"ז), ושו"ת ויען יצחק (או"ח סימן י"ט), והפרי האדמה (ח"ג דף מח:), ועוד.

מותר להסתפר לכבוד שבת ביום שישי לאחר הנץ החמה^{לח}), ובני אשכנז מעיקר הדין נמנעים עד יום ל"ג בעומר ביום, ומהנץ החמה ואילך מותרים^{לט}.

ב. מותר לנשים מבנות ספרד להסתפר בימי העומר, ואין חילוק בין נשואה לרווקה^מ. מיהו בנות אשכנז נהגו להחמיר, ורק בצורך מיוחד מקילות, כגון לצורך מצוה או צניעות, ולצורך ייפוי מותר הכלמא^נ.

^{לח} שו"ע (שם), ובשעת הדחק כשיש איזה מניעה להסתפר ביום ו', מותר להסתפר כבר ביום חמישי בלילה, כ"כ הבית דוד (סימן ר"פ), היות ועיקר ההיתר הוא משום כבוד שבת, וזה שייך כבר מהלילה, וכ"פ הכף החיים (אות כ"ג), והחזו"ע (עמ' רס"ז). ומיהו לפי רבותינו המקובלים, לא מסתפרים בלילה כל השנה, משום הדינים שבשערות הראש, קל וחומר בימי העומר שהם ימי דין כה"ח (אות כ"ח).

^{לט} כן הובא בספר המנהיג (הלכות אירוסין ונישואין עמ' תקל"ח), שמנהג בצרפת ופרובינצה לכנוס מל"ג בעומר ואילך, ושמעתי בשם רבנו רבי זרחיה מגרונדא ז"ל, שנמצא כתוב בספר ישן הבא מספרד, שמתו מפסח ועד פרוס עצרת, ומאי פורסא פלגא, כדתנן שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום, ופלגא חמשה עשר יום, קודם העצרת וזהו ל"ג בעומר, וכ"כ המאירי (יבמות שם), שקבלה ביד הגאונים, שביום ל"ג בעומר, פסקה המיתה, וכ"פ הרמ"א בהגה (שם ס"ב), שפסקו בל"ג בעומר לגמרי, וכ"כ הגר"א (שם).

^מ שהרי אף באבלות חמורה מותרת האשה בתספורת לאחר שבעת ימי האבלות (כמו שפסק מרן ביו"ד סימן ש"צ ס"ה), וכאן שהאיסור הוא משום מנהג, בוודאי שמותרת האשה להסתפר בהם, שו"ת אור לציון (עמ' קפ"ד), חזו"ע (עמ' רס"א).

^נ הרמ"א (שם) כתב, שבאבלות חמורה אסור להסתפר כל שלושים יום, ולפ"ז אסורה האשה להסתפר בימים אלו, וכ"פ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קל"ז), וכ"פ בשו"ת רב פעלים (ח"ד סוד ישרים ס"ס ט"ו), הליכות שלמה (עמ' שס"ב הערה כ"ה), בשם מרן הגרש"ז אוריבך זצוק"ל, אמנם כתב בחזו"ע (שם בהערה), שגם לבני אשכנז אם יש פגישה לבחורה בימי הספירה, פשוט שמותר לה להסתפר ולהתנאות כדי שתמצא חן בעיני כל רואיה, וכן אין שום מניעה לעשות יתר תיקוני הנשים, וכן מריטת שער הגבות וריסי העיניים מותר אפילו לצורך ייפוי בלבד, כ"כ בספר בין פסח לשבועות (פ"ט הערה י"ח), בשם הגרש"ז אוריבך זצוק"ל, וכ"פ בפסקי תשובות (עמ' ש"א) שלצורך טבילה מותר.

גדרי ספירת העומר המועדים יט

ג. נהגו להחמיר ולאסור לספר ילדים קטנים בימי הספירה, משום חינוך לקטן באבלות השייכת לכלל ישראל, ובמקום הצורך כגון ששערותיו מרובות מותר^{מב}. אמנם מותר לספר הקטנים שהגיעו לגיל שלוש ביום ל"ג בעומר, גם לבני ספרד הנוהגים איסור בתספורת עד ל"ד בעומר, משום שתספורת זו היא חיוב מצוה של איסור הקפת הראש שמשיירים הפאות ושלא מגלחים אותם^{מג}.

ד. בעלי הברית, נער בר מצוה, או אדם שיש לו בעיות בריאותיות וכדומה, ישאל שאלת חכם כיצד לנהוג^{מד}.

ה. לפי רבותינו המקובלים וכך נוהגים חסידים ואנשי מעשה: איסור תספורת הראש בימי ספירת העומר אינו רק מטעם אבלות, אלא משום שכל ימי הספירה הם ימי דין ובשערות הראש יש דינים, ולכן אין להסתפר עד ערב חג השבועות, ומשום כך אין היתר גם לבעלי ברית להסתפר היות שאינו מדין אבלות, לא שייך בו כל ההיתרים הנ"ל^{מה}, מיהו אם חל חג שבועות ביום ראשון (כמו השנה

^{מב} פסקי תשובות (עמ' ש'), הליכות מועד (עמ' תכ"ה), ועוד.

^{מג} כף החיים (אות כ"ו) אור לציון (עמ' קפ"ד), הליכות מועד (שם).

^{מד} עיין ברמ"א (שם ס"ב), ובאחרונים, חזו"ע (עמ' רס"ד – רס"ו), ועיין בהליכות מועד שהאריך והביא עוד פרטי דינים.

^{מה} שער הכוונות (דף פו.), והרש"ש בנהר שלום (דף כה.), והחיד"א במורה באצבע (אות רכ"א), ובברכי יוסף (סימן תצ"ג סק"ו), וכתב באגרות הרמ"ז (סימן ב'), שעל דרך הסוד אין להסתפר אפילו ביום המילה, וכ"כ בשמו בספר פחד יצחק (ערך מוהל), שו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סימן מ"ד וסימן ס'), נגיד ומצווה (עמ' קמ"ב), ואף שיש שכתבו שהוא עד יום מ"ח לעומר, מכל מקום כתבו האחרונים, שרבינו האריז"ל לא היה מגלח אלא בערב החג בלבד.

תשע"ט), יש להסתפר מליל מ"ח לספירה שהוא ליל שישי, כדי שלא יכנס לחג כשהוא מנוול^{מז}.

ו. מי שנהג כדעת המקובלים בענין התספורת, ורוצה לשנות מנהגו לנהוג כדעת השו"ע, צריך לעשות התרת נדרים^{מז}, ואם חשב שזה מעיקר הדין ולא רק חומרא אף התרה אינו צריך^{מח}.

פרק ה

נישואין בימי העומר

א. נוהגים שלא לישא אשה בימי ספירת העומר, ומנהג בני ספרד שלא להתחתן מפסח עד ל"ד בעומר, וכפי שנוהגים בענין התספורת, ולכן אין להתחתן בליל ל"ד^{מט}.

^{מז} ודלא כהרב המקובל הרש"ש שנסתפק בזה, וכתב שלולא שהכריחו אותו חביריו להסתפר לכבוד החג, לא היה מסתפר, וכ"פ החיד"א (שם) ובכף החיים (סקי"ג), חזו"ע (עמ' רס"ז), פסק"ת (עמ' ש"ה).

^{מז} שו"ת כתונת יוסף (סימן י"ט), ורשאי לעשות ההתרה אפילו בתוך ימי הספירה הראשונים, אע"פ שעדיין לא הגיע זמן היתר התספורת, הואיל ומנהג בעלמא הוא, ואין להמתין עד שיחול הנדר, חזו"ע (עמ' רס"ו בהערה).

^{מח} כמבואר בשו"ע יורה דעה (סימן רי"ד ס"א).

^{מט} כנ"ל לענין התספורת, והוא הדין לענין נישואין דהיינו הך, כ"כ מרן הב"י בשם הרשב"ץ, וכ"פ מרן בשו"ע (שם ס"ג), וכ"פ האחרונים: שו"ת ישכיל עבדי (ח"ו או"ח ס"ס ו'), שו"ת זרע אמת (ח"א סימן ס"ח), ובשו"ת ויען יצחק (או"ח סימן י"ט), וכן העלה מרן בחזו"ע (עמ' רנ"ד) והוסיף, שבשעת הדחק אפשר לערוך הנישואין בל"ג בעומר בערב אחר צאת הכוכבים של ליל ל"ד, שבזה יש לומר מקצת היום ככולו גם בלילה, וכן חתן בחור ספרדי שלא קיים מצות פריה ורביה שנרשם לנישואין בל"ג בעומר מחוסר ידיעה, ושלח הזמנות לכלולותיו רשאים לערוך לו חופה וקידושין בל"ג בעומר, כיון שמעיקר הדין רבו הפוסקים המתירים נישואין למי שלא קיים מצות פריה ורביה אפילו בימי הספירה, וכמש"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תרפ"ז), והכנסת הגדולה (סימן תצ"ג בהגה"ט), בשם הרב מהר"ם די

גדרי ספירת העומר המועדים כא

ב. בני אשכנז בארץ ישראל נוהגים להחמיר מפסח עד חג השבועות¹ (ויש המקילים מר"ח סיון, ובשלושת ימי הגבלה), ורק ביום ל"ג בעומר מותר להתחתן (ומותר להמשיך השמחה והריקודים גם בלילה²), וכפי שנוהגים בענין התספורת, ולא בליל ל"ג, והמיקל בשעת הצורך גם בליל ל"ג יש לו על מה שיסמוך³.

ג. מותר לבני ספרד להשתתף בחתונת בני אשכנז הנערכת ביום ל"ג בעומר, וכן מותר לבני אשכנז להשתתף בחתונת בני ספרד הנערכת ביום ל"ד בעומר ואילך⁴.

לזואנו, וכ"כ הפרי חדש (סימן תצ"ג), והגאון רבי זלמן בשו"ע הרב (ס"ג), והישועות יעקב (סק"א), יש להתיר בדיעבד שקבעו חתונה בליל ל"ג בעומר.

¹ עיין בשו"ע וברמ"א סימן תצ"ג, ובמשנה ברורה ובביאור הלכה (ד"ה יש נוהגים), שישנם שלשה שיטות בזה: א. שיטת הרמ"א לאחר פסח עד ל"ג בעומר. ב. שיטת מרן עד ל"ד בעומר. ג. שרק בימים שאומרים בהם תחנון נוהגים אבלות, ויש בזה שני שיטות, י"א שהוא מר"ח אייר עד שלשת ימי הגבלה, וי"א מב' אייר עד ערב שבועות. וכולם שוים שיש לנהוג בסה"כ ל"ג ימים, אמנם המנהג התפשט אצל בני אשכנז בארץ ישראל להחמיר ככל השיטות, ולכן ראוי לבני אשכנז בכל אתר ואתר, שלא לקבוע נישואין במשך כל ימי הספירה, ורק בל"ג בעומר מותר, וכ"כ הגר"ש ואזנאר זצוק"ל, בקובץ מבית לוי (ח"ג עמ' ל"ח), וכ"כ בלוח א"י להגרימ"ט (סימן י"ח אות ב'), שערי ימי הפסח (עמ' רמ"ז).

² אג"מ (אהע"ז ח"א סימן צ"ז), הליכות מועד (עמ' תל"א).

³ הגאון יעב"ץ במור וקציעה (סימן תצ"ג) כתב, שלפי מנהג האשכנזים שנושאים בל"ג בעומר, גם בליל ל"ג שפיר דמי, שאין חילוק בין לילה ליום, ואפילו להרמ"א שרי, והביאו המחזיק ברכה (שם אות ה'), וכן הורה הגאון מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (אהע"ז סימן ט"ל), ובשו"ת אגרות משה (או"ח סימן קנ"ט), ובשו"ת חלקת יעקב (ח"א סימן צ"ז אות א'), ובשו"ת שרידי אש (ח"ב סימן ל"ז). אולם האליה רבה כתב, שלענין נישואין לא ראיתי מקילין אלא ביום ל"ג עצמו ולא בלילה שלפניו, אא"כ חל ל"ג לעומר בע"ש וכו', והובא במשנה ברורה (סימן תצ"ג סקי"א), ובחזו"ע (עמ' רנ"ה בהערה) סיים "והמיקל כדברי הגאון יעב"ץ, יש לו על מה שיסמוך".

⁴ שו"ת אג"מ (ח"ב סימן צ"ה), מרן הגרש"ז אורבך זצוק"ל בהליכות שלמה (עמ' שס"ג), מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר הלכות חג בחג (ספירת העומר פ"ז הערה 91), הליכות מועד (עמ' תל"ב), אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן פ"ד אות ה' י"א), כתב לאסור

ד. מותר לערוך אירוסין בכל ימי הספירה אף עם סעודת פת, אך אסור לרקוד או להשמיע מוזיקה, היות ואירוסין שלנו אינם נחשבים למצוה, כמו האירוסין שבזמן הגמרא שהם היו קידושינ⁷¹.

פרק ו

ריקודים ושמיעת מוזיקה

א. בימים שבהם נוהגים אבלות על תלמידי רבי עקיבא, נוהגים שלא לעשות ריקודים ומחולות של דבר הרשות, היות שיש בזה שמחה יתירה, יש לאסור בימים אלו⁷².

ב. ולכן קל וחומר שיש לאסור שמיעת כלי זמר בימים אלו, שבודאי מביא את האדם לשמחה יותר מריקודים ומחולות, וכן יש לאסור שמיעת מוזיקה מוקלטת דרך הטייפ וכדומה⁷³ (ואף שירים שקטים או פרקי חזנות, אסור⁷⁴).

להשתתף בשמחה ובריקודים, אלא רק לאחל מז"ט ולצאת היות ועדיין הוא נוהג אבלות, וכן דעת מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל דמן הראוי להחמיר ולנהוג כך, הוב"ד בקובץ מבית לוי. ⁷¹ מגן אברהם (ריש סימן תצ"ג), משנ"ב (סק"ג), כה"ח (אות ט'), חזו"ע (עמ' רנ"ח), הליכות מועד (עמ' תל"ד).

⁷² מ"א (שם סק"א), ופסקו המ"ב (סק"ג), כה"ח (סק"ט), חזו"ע (שם), והאחרונים. ⁷³ שו"ת כפי אהרן (סימן נ"ב), שו"ת אגרות משה (ח"א ס"ס קס"ו), שו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קי"א), שו"ת שלמת חיים (ח"ד סימן כ"א), חזו"ע (שם), הליכות שלמה (עמ' ש"ס הערה כ'). ועוד שהרי שמיעת קול זמר דרך הטייפ בשאר ימות השנה לאחר זמן החורבן הוא קולא בהלכה, ובודאי שיש להחמיר בימים אלו, עיין בשו"ת יחיה דעת (ח"א סימן מ"ה, וח"ו סימן ל"ד). וכ"פ בילקוט יוסף (עמ' תמ"א והלאה), ודחה שם דעת אלו שרצו להקל בזה.

⁷⁴ כ"כ בהליכות שלמה (עמ' שס"א, אלא שהתיר כשיש סיבה לכך), וכ"כ בקונטרס וספרתם לכם (סנדר עמ' ח'), בשם הגר"ש אלישיב זצוק"ל, והגר"מ הלבשרטס, ומשם הגר"ק שליט"א, שאין ראוי לשמוע חזנות. ועוד נ"ל, שאם נתיר שירים שקטים או חזנות, יבואו

גדר י ספירת העומר המועדים כג

ג. בימי העומר, אין לשמוע שירים המלווים בכלי שיר, גם ביום שישי אחר הצהרים, וכן במוצאי שבת, וגם בראש חודש אייר, אמנם במוצאי יום טוב אחרון של פסח, הנקרא חג המימונה, רבים נוהגים להקל^{נח}.

ד. לבני ספרד הנוהגים דיני אבלות רק עד יום ל"ד בבוקר גם לענין נישואין וגם לענין תספורת, הרי שגם ריקודים ושמיעת מוזיקה מותרת מיום ל"ד בבוקר, אמנם מכיון שיום ל"ג בעומר נוהגים בו שמחה משום שהוא יום הילולא דרשב"י ורצונו שישמחו ביום זה, לכן נהגו להתיר ריקודים ושמיעת מוזיקה ביום זה החל מליל ל"ג בעומר, אף שנישואין ותספורת אסורים עד יום ל"ד בבוקר, ואף בליל ל"ד מותר^{נט}.

בקל לשמוע שירים שהרי בכל תקליט מופיעים שירים שקטים ושמחים יחד, וישתכח תורת שמיעת כלי זמר.

^{נח} ילקוט יוסף (עמ' תמ"ח), ע"ש שהאריך בזה, ודחה דעת אלו המקילים בע"ש ובמוצ"ש ותולים היתר דבר זה במרן זי"ע, העיר שמרן התיר רק לרדיו חרדי שהשומעים הם חילונים שרוצים להתקרב ליהדות, ומה שיש מקילים משום כבוד שבת הוא טעם קלוש ללא כל יסוד, ורק בחג ה"מימונה" שהוא "איסרו חג" שיש מצוה להרבות קצת בשמחה (כמש"כ הרמ"א סימן תכ"ט ס"ב), ויש עדות שנוהגות לשמוח ביום זה, מותר, וכשחל שבת אחר יו"ט אחרון, שאז ליל המימונה נדחה, נכון לערוך סיום מסכת בליל המימונה ואז יוכלו לשמוע שירים בכלי שיר (וכך הורה מרן הרש"א ל' שליט"א למעשה ברבים באירועי המימונה במוצאי פסח התשע"ט).

אמנם בני אשכנז נהגו להחמיר בכלי זמר כבר מ"אסרו חג", וכ"כ בשו"ת וישא יוסף (או"ח ח"ג סימן קי"ז) בשם הגרי"ש אלישיב צוק"ל, פסק"ת (עמ' תקפ"ג).

^{נט} פשוט, שהרי בל"ג בעומר הוא יום שמחתו של רשב"י, ורצונו שישמחו ביום זה, ועיין עוד לקמן, ומכיון שאשתרי ביום ל"ג, אשתרי גם בליל ל"ד, שהרי איסור ריקודים ומחולות לא הוזכר אלא באחרונים, ואף שנהגו להחמיר גם בזה, מ"מ בליל ל"ד מותר, וכ"כ בהליכות מועד (עמ' תל"ה), ובילקוט יוסף (עמ' תנ"א).

ה. בני אשכנז נוהגים לאסור ריקודים ושמיעת כלי זמר עד חג השבועות^פ (חוץ מל"ג בעומר).

ו. מוזיקה לילדים קטנים: ילדים קטנים מגיל חינוך (גיל שש לערך) יש לחנכם שלא לשמוע מוזיקה עד ל"ג בעומר, ולכן אין לשולחם לחוגי נגינה בימים אלו, כדי לחנכם שימים אלו אינם ימי שמחה^{פא}, מיהו אם יש חשש שישכחו מה שילמדו יש להקל היות שהוא דבר האבד, וכ"ש אם חוגים אלו תופסים את הילדים להיות במסגרת^{פב}.

ז. קלטות וסיפורי ילדים, אף אם משולבים בהם מעט שירים, מותר להשמיעם לילדים היות והעיקר בקלטות הוא הסיפור^{פג}.

^פ עיין בשער הציון (סק"ד) בשם הא"ר, שהסתפק לגבי ריקודים ומחולות מר"ח סיון עד חג השבועות גם לנוהגים היתר בתספורת, וכתב מרן הגרש"ז אוירבך זצוק"ל שכיון שהא"ר הסתפק, לכן יש להחמיר – הליכות שלמה (עמ' שס"א סט"ו) ושכן נוהגים, וכן דעת מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל בקובץ מבית לוי (ח"ג עמ' ל"ח), והטעם בזה לפי שהוא דבר הרשות ואינו הכרחי כמו נישואין ותספורת, וכתב בהליכות מועד (עמ' תל"ו) שבני אשכנז נוהגים לשמוע מוזיקה מוקלטת דרך הטייפ וכדומה, מל"ג בעומר ואילך, שכיון שאינו מפורש בפוסקים הקדמונים עד כדי כך לא נהגו להחמיר, אולם יש שמחמירים גם בזה, וכך שמעתי מפי כ"ק מוהרא"ש זי"ע.

^{פא} שו"ת אגרות משה (ח"ד סימן כ"א אות ד'), הליכות מועד (עמ' תל"ו).

^{פב} הליכות מועד (שם).

^{פג} הליכות שלמה (עמ' שס"א הערה 53), הליכות מועד (שם), ילקוט יוסף (עמ' תמ"ד), והוסיף שקלטות של פרקי תהלים שנשמעים מעט עם כלי נגינה, יש להקל בזה בימי העומר, שעיקר כוונתו הוא בשביל אמירת התהלים, ואין צריך לדקדק להקפיד כ"כ שלא יהיה איזה נגינות, ע"ש.

גדרי ספירת העומר המועדים כה

ח. אין לקיים חוגי מחול לבנות בתי הספר בימים אלו עד ל"ג בעומר, אע"פ שאין המטרה לשם שמחה, מ"מ השמחה מתעוררת מאליה (כיון שמשמיעים שם מוזיקה קצבית)^{יד}.

ט. שמיעת כלי זמר לצורך מצוה, מותרת מעיקר הדין כגון בברית מילה או בבר מצוה (ששלמו לו י"ג שנה בימים אלה, אע"פ שאינו ביומו כשדורש שם בדברי תורה)^{טו}.

י. בהכנסת ספר תורה מותר לשמוע כלי זמר, אך נכון לקבוע הכנסת ספר התורה לאחר ל"ג בעומר^{טז}.

יא. בסעודות סיום מסכת ופדיון הבן, מותר להשמיע בהם כלי נגינה, ויש מפוסקי אשכנז שאוסרים בכל הנ"ל, והמחמיר תבוא עליו ברכה^{יז}.

יב. נגינה לצורך פרנסה מותרת בימים אלו, לפי שאין המטרה לשם שמחה, ולכן הלומד לנגן בכלים מסוימים לשם פרנסה, מותר לו להמשיך את לימודיו בימים אלו, ולכן מותר לעוסקים במלאכת

^{יד} הליכות שלמה (שם הערה 51).

^{טו} עיין בשו"ת יחיה דעת (ח"ו סימן ל"ד), חזו"ע (עמ' רנ"ח), ילקוט יוסף (עמ' תמ"ו-ז') והוסיף, שאמנם שמחת "בת מצוה", הנכון לדחותה לאחר ל"ג בעומר, ובלא"ה נכון מאד לעשות חגיגת בת מצוה רק באופן צנוע, בקרב בני המשפחה הקרובים.

^{טז} שו"ת קרן לדוד (סימן קי"ט סק"ב), כתב להתיר בזה, והביאו בחזו"ע (עמ' רנ"ט), ועיין מש"כ מרן הגרי"ש אלישיב בהלכות חג בחג (ספירת העומר פ"ז הערה 36), אור לציון (עמ' קפ"ג), הליכות מועד (עמ' תל"ז).

^{יז} בחזו"ע (שם) התיר, אולם יש שמחמירים בזה, כ"כ בארחות חיים (הגהות מהרש"ם סימן תצ"ג) בשם דעת קדושים, שו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קי"א), קובץ מבית לוי (ח"א עמ' נ"ז), בשם מרן הגרש"ז ואזנר זצוק"ל. ולכן המחמיר תע"ב, הליכות מועד (שם).

השירה לערוך שירים בימים אלו, כדי להשמיעם לצורך פרנסה לאחר ל"ג בעומר^ח.

יג. נשים המתעמלות במכון כושר ומשמיעים שם מוזיקה תוך כדי ההתעמלות, אם יכולות לדחות את ההתעמלות לאחר ל"ג בעומר מבלי שיפסידו את כספן יעשו כך, אך אם יש בזה הפסד כספי יש להקל, ותשתדל כמה שאפשר להסיח את דעתה משמיעת המוזיקה^ט.

יד. אדם הסובל מעצבות יתירה, או משבר עצבים, יש להקל לו בשמיעת מוזיקה בצנעא, וכמו כן אלמנה המתגוררת לבדה וסובלת מפחדים, יש להקל לה בשמיעת מוזיקה, היות שעיקר המטרה לסלק את הפחד ולא לשם שמחה^י.

טו. מותר לשיר שירים בפה או לשמוע שירים בימי הספירה אם אין בהם ליווי של כלי נגינה, ובפרט בשירים המעוררים את האדם ליראת שמים או שתוכנם הודאה להשם יתברך^{יא}.

^ח כן יש להוכיח מהביאור הלכה (סימן תקנ"א ס"ב ד"ה ממעטים), וכ"פ האג"מ (ח"ג סימן פ"ז), מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר סידור פסח כהלכתו (פ"ב סט"ז הערה 55), הליכות מועד (שם), ע"ש.
^ט הליכות מועד (שם),

^י שו"ת דברי שלום (ח"ד פסקי הלכות אות פ'), בנתיבות ההלכה (פרק ל"ט עמ' שנ"ז), ילקוט יוסף (עמ' תמ"ד), הליכות מועד (שם).

^{יא} חזו"ע (עמ' רנ"ח) ששירה בפה דרך הודאה להשי"ת בלי כלי נגינה, מותרת בימים אלו, ומכ"ש שמותר להשמיע נעימה בתפילה, או בשעה שעוסק בתורה, וכ"ש בשבתות שבתוך ימי הספירה או שבתוך ימי בין המצרים ואין להחמיר בזה כלל.

וכן סעודת מריעים שאינן סעודות מצוה, מותר למשתתפים בהם לשיר ניגונים (בלא ריקודים ומחולות) שתוכנם הודאה להשי"ת או שירי דביקות, או ניגונים המעוררים כמיהה לגאולת ישראל, אבל אסור לשיר שירה המעוררת לריקוד ומחול.

גדרי ספירת העומר המועדים כז

טז. שירים ווקאליים: אם אינם נשמעים כמו כלי זמר רגיל לכל דבר, מותר לשמוע בימים אלו (ומכל מקום אם מביאים לידי ריקוד ראוי להמנע מזה)^{כב}.

פרק ז

ברכת שהחיינו וכניסה לבית חדש

א. בימי ספירת העומר מותר לברך שהחיינו, בין על פרי או על מלבוש חדש גם בימות החול ולא רק בשבתות, וכן אין צורך להימנע מקניית בגדים חדשים או רהיטים לבית, דאין לנו לאסור ולהוסיף מנהגי אבלות בעצמנו, אלא רק מה שהורו רבותינו שהם נישואין,

^{כב} הנה יש הסוברים שגם שירה בפה שמוקלט בטייפ או בדיסק, נחשבת לשירה בכלי ואסור לשמעה אף שאין בהם כלי נגינה, כ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן נ"ז אות ב', ובח"ח סימן קכ"ז) שו"ת אז נדברו (ח"א סימן נ"ח), שו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן ל"ג אות ב' שכן נוהגים), אמנם יש שכתבו להקל בזה, וכ"פ בשו"ת אגרות משה (ח"א ס"ס קס"ו), ובילקוט יוסף (עמ' תמ"ה), וכיום רבים נוהגים להקל, וכך דעת מו"ר כ"ק מוהרא"ש זי"ע, עיין בתשובה בסוף החוברת.

ועיין בהליכות מועד (עמ' תל"ט) שהתרעם על הפרצה שקרתה בשנים האחרונות שמשמיעים בכל מיני מקומות מוזיקה ווקאלית הנשמעת ככלי זמר לכל דבר וענין, ומשנה לשנה עושים יותר ויותר "שכלולים" כדי שישמע ממש כמוזיקה רגילה ע"י עיבוד קולות אדם במחשב וכדומה, ואין זה אלא מחוסר יראת שמים ומחוסר התבוננות בימים אלו שהם ימי אבל, ועתידים ליתן את הדין כל מכשילי הרבים, ע"ש.

אמנם אין לו להתלונן כ"כ, שהרי כמה שינסו ויעשו לדמות למוזיקה של כלי שיר ממש, מוזיקה זו אינה שמחה כ"כ, ולא תגיע לדרגה של מוזיקה אמיתית, ואין בכוחה להקים אנשים ממקומם לרקוד ולשמוח כרגיל, והנח להם לישראל שאינם יכולים להשאר בעצבות, שהיא המרה שחורה, שעמה יכולים לפול לשאול תחתית ומתחתיו ה"י.

(ועתה שמעתי, שיש מוסיקאים מומחים וכל מיני להקות למיניהם (א-קאפלה, ניו יורק), שעורכים את השירים הווקאליים ומעבדים את זה במחשב, עם כל מיני אפקטים של גיטרות ותופים וכו', עם שיטת ההכפלות, וכאן יש לדון האם הקול שיוצא מהמחשב הוא נחשב לכלי שיר לכל דבר, ורק אם השיר נערך אך ורק ע"י קול בלבד יש להקל, כל שלא גורם לריקודים וכנ"ל, וצ"ע).

תספורת, שמיעת מוזיקה וריקודים, ואין להשוות מנהגי אבלות על חורבן בית המקדש שחמור הרבה יותר מאבלות על תלמידי רבי עקיבא, ואדרבא ימים אלו קדושתם רבה, ויש אומרים שקדושתם כימי חול המועד, ובודאי ששייך לברך שהחיינו בימים אלו^ע.

ב. אמנם מר"ח אייר ואילך, בגד חדש שצריך לברך עליו שהחיינו, נכון ממידת חסידות לברך עליו בשבת, היות ובבגד חדש יש שמחה רבה מפרי^ע.

^ע לכאורה היה נראה כשם שבימי בין המצרים אין מברכים שהחיינו מפני שהם ימי צער ובכי לישראל, אין ראוי לברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", וא"כ גם בימי הספירה שמנהג ישראל להתאבל על מותם של 24 אלף תלמידי ר"ע, י"ל שאין לברך שהחיינו בימים אלו, וכ"כ בספר עוללות אפרים (ח"ב מאמר ק"ז), שהמנהג שלא לברך שהחיינו בימי הספירה.

אמנם לאחר העיון והתבוננות, נראה שיש חילוק גדול בין ימי בין המצרים לימי הספירה, כי ימי בין המצרים ארעו בהם חורבן בית המקדש ושאר פורעניות, והם ימי אסון כללי לעם ישראל בכללו, וממילא אין מקום לברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", בזמן שנועד לפורענות לכל האומה שנקבע להם בכיה לדורות ומגלגלים חובה ליום חייב, אבל ימי הספירה אינם נחשבים לימי פורענות לעם ישראל, ואדרבא כתב הרמב"ן ורבינו בחיי (פרשת אמור), שקדושת ימי הספירה כימי חול המועד, וכן העלה בספר מאמר מרדכי (סימן תצ"ג סק"ב), וכ"פ בספר פחד יצחק, והסכים בספר עיקרי הד"ט (סימן כ"א אות י"ז), והעיד שכן המנהג בגלילותיו להקל לברך שהחיינו בימי הספירה, וכ"כ בשו"ת קרן לדוד (ס"ס קי"ט), וכן העלה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן י"ג), וכן העיד בספר יפה ללב (ח"ב סימן תצ"ג סק"ג), שכן פשט המנהג להקל לברך שהחיינו בימי הפסירה, וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ב סימן קנ"ג), ובשו"ת ויאמר מאיר (סימן ב'), ולכן העלה בחזו"ע (עמ' רנ"ט), שמותר לברך שהחיינו בימי הספירה, והוסיף, שאף מי שנהג להחמיר שחשב שכן צריך לנהוג ע"פ הדין, יוכל לבטל מנהגו אף ללא התרה, וגדולה מזו שאף אם היה יודע שהוא חומרא יכול לבטל מנהגו ללא התרה מפני שאין בזה משום גדר וסייג, אלא מלתא יתירה בעלמא, ועוד שהרי מבואר בירושלמי (סוף קידושין) "עתיד אדם לתת דין וחשבון על מה שראתה עינו ולא אכל".

^ע חזו"ע (שם), שכן יש לחוש למש"כ בספר יוסף אומץ יוזפא (סימן תתמ"ה) שמיום ר"ח אייר ואילך נוהגים להחמיר שלא ללבוש בגד חדש, וכ"כ במועד לכל חי (סימן ו' אות י"ב),

גדרי ספירת העומר המועדים כט

ג. מותר לכתחילה לקנות או לשכור דירה בימי הספירה, וכן לעבור דירה ולעשות חנוכת הבית, וכן מותר לשפץ את ביתו בבנייה וצביעה, דאין לנו להוסיף איסור אבילות מדעתנו שלא הוזכרו בש"ס ופוסקים^ע (ובימי העומר מותרת קניית בגדים חדשים, או נסיעה לטיול והליכה לים או לבריכה בימים אלו, והמון העם טועים בזה^פ).

וביפה ללב (ח"ב סימן תצ"ג), ובשו"ת תורת יקותיאל (סימן מ"ח). ומכיון שיש שכתבו להקל בזה, עיין בשו"ת לבושי מרדכי (שם), ובשו"ת פני מבין או"ח סימן קל"ג אות ב'), לכן כשיש צורך יש להדר וללבוש הבגד החדש בשבת שבתוך ימי הספירה, ויברך עליו שהחיינו, וכן במקום שמחת בר מצוה, או ברית מילה בתוך ימי הספירה יש להקל בזה בפשיטות.

^ע שהרי כבר כתבנו בהערה הקודמת שיש חילוק גדול בין ימי הספירה לימי בין המצרים, ושאין לנהוג במנהגי האבלות של חודש אב, וכ"כ בחזו"ע (עמ' ער), שמצא שהגאון אדמו"ר מסטמאר זצ"ל היה מורה ובא שמותר להכנס לדירה חדשה בימי הספירה, ובפרט בא"י שמצות ישיבתה שקולה כנגד כל המצוות, ורק שמחה של נישואין שהיא שמחה יתירה הוזהרנו למנוע ממנה בימי הספירה, ומה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו לא נהגו, והכו דלא לוסף עלה, וכן סעודת חנוכת הבית מותר לעשותה בימי הספירה, משום שהיא נחשבת לסעודת מצוה, כיון שאומרים שם דברי תורה, ויכולים לפצוח פיהם בשירה ובזמרה, עיין בחזו"ע (עמ' רע"א).

^פ שהרי אין ימי הספירה כדין ימי בין המצרים, וכנ"ל, וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן י"ג), שלענין רחיצה בנהר אין להקפיד, ובספר ארחות רבינו (ח"ב עמ' צ"ה), כתב בשם הסטייפלר שלא כתוב שאסור להתרחץ בים בימי הספירה, והדבר מותר, וכן מובא בקובץ הלכות מפסקי הגר"ש אלישיב, שמותר ללכת לים ולבריכה בימי הספירה, אך יש להיזהר שלא ללכת למקומות שיש בהם קצת סכנה יותר מכל שאר ימות השנה, וכמוכן שצריך להיות במקומות שידועים אצל יראי ה' שומרים על גדרי הצניעות והקדושה, וכ"פ בילקוט יוסף (עמ' תפ"ה), להתיר בזה, זולת במקום שנהגו להחמיר, ע"ש. והוסיף שם שיש נוהגים שלא לצאת לדרך בימי הספירה, אולם להלכה אין להקפיד בזה כלל, ובפרט במקום הצורך.

פרק ח

חמץ לאחר הפסח

א. כל מי שהשהה חמץ ברשותו בפסח, ביטל מצות עשה שנאמר "תשביתו שאור מבתיכם", ועבר על לא תעשה שנאמר "ולא יראה לך חמץ", ולכן קנסוהו חכמים ואמרו (פסחים כח.), חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, בין לו ובין לאחרים, ואפילו לא ידעו אותם אחרים שזהו חמץ שעבר עליו הפסח, היודע חייב להודיעם ולהצילם ממכשול שלא יאכלו ממנו^{עז}.

ב. כל הירא את דבר ה' לא יקנה שום מצרך שיש בו חמץ לאחר הפסח, אלא מבעלי מכולת וצרכנייה יראי שמים שמכרו את החמץ שלהם לגוי ע"י תעודה מתאימה, כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח, ואסור לקנות מיהודי שאינו שומר תורה ומצוות שיש לחוש שלא מכר את החמץ, ואפילו אומר שמכר את חמצו קודם הפסח אין לסמוך על דיבורו מאחר שנהוג לתת תעודה מתאימה, ואין להאמינו עד שיראה אישור מכירת חמץ כדת וכדין^{עז}.

ג. ולכן צריך זהירות רבה כשהולכים לקניות או כשקונים מוצרי חמץ מקיוסקים, או מתחנות דלק, ששם על פי רוב אינם מוכרים את החמץ, וכל שלא התברר שמכרו את החמץ אין לקנות שם, ואף שעבר זמן רב לאחר פסח אם התאריך הייצור הינו לפני פסח, צריך לברר האם מוצר זה עבר מכירת חמץ^{עז} (ויש הטועים וחושבים שהלכה

^{עז} שו"ע (סימן תמ"ח ס"ג - ה), ואפילו היה שוגג או אנוס, ועיין בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סימן כ"ח), שהאריך בזה, ובחזו"ע (פסח עמ' ס"ט).

^{עז} שו"ת יחווה דעת (שם), חזו"ע (שם), וכן העלו כל הפוסקים.

^{עז} פשוט, ואינו תלוי בזמן, אא"כ יש ספק על המוצר שהגיע אליו אם נמכר לגוי, יש מקילים בזה, משום ספק דרבנן לקולא כל שאין אומדנא או רגלים לדבר שלא נמכר, אמנם במקום

גדרי ספירת העומר המועדים לא

זו של זהירות מחמץ שעבר עליו הפסח היא רק עד חג השבועות, וזו טעות, שכל שברור בוודאי שהמוצר אינו נמכר לגוי כדין, אסור לקנותו ואסור באכילה ובהנאה אף לאחר חג השבועות).

ד. מעיקר הדין אף מי שמדקדק במצוות, יכול לקנות לאחר פסח חמץ גמור שנמכר כדין לפני פסח, ואע"פ שמחמירים לפני פסח שלא למכור חמץ גמור, מכל מקום לאחר פסח שאיסור חמץ שעבר עליו הפסח הוא מדרבנן, מותר לכתחילה לסמוך על המכירה^פ.

ה. אמנם יש חסידים ואנשי מעשה המחמירים שלא לקנות לאחר פסח דברי חמץ בעין שנכללו במכירת חמץ (וכך נהג כ"ק מוהרא"ש

שנהגו לתת תעודה למי שמכר את חמצו המאשרת את דבר המכירה, הרי חסרון התעודה היא אומדנא דמוכח שלא נמכר, ואינו בכלל הספק הנ"ל, כן העלה בספר משפט המכירה (עמ' תש"ל), ע"ש.

^פ דעת רבים מגדולי האחרונים, שמכירת חמץ הנהוגה לעשות בזמן הזה, הינה מכירה גמורה ללא שום פקפוק, ואפשר לסמוך על זה לכתחילה לאחר הפסח, ולקנות חמץ ומוצריו כל שנמכר לגוי כדין, כן הוא דעת החתם סופר (או"ח סימן קי"ג), שכל המפקפק ראוי לגערה, ובפרט לאחר הפסח, שאיסור חמץ שעבר עליו הפסח הוא מדרבנן, ע"ש, וכן בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן צ"ה), כתב כן בפשיטות, שאין סברא להחמיר אחר הפסח שלא לאכול חמץ שנמכר לגוי, וכ"כ מרן הגרע"י זצוק"ל בספר חזון עובדיה (עמ' ע'), ובספר מעדני שלמה (מועדים עמ' ו'), ובשלמי מועד (פרק ע'), וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ט ס"ה), שאף מי שמחמיר שלא להשאיר בביתו חמץ לימי הפסח, אף שעשה מכירת חמץ, א"צ להחמיר מלקנותו ולאכלו לאחר הפסח, וביאר שאין להחמיר אלא לענין חשש דאורייתא, של בל יראה ובל ימצא, ולכן יש מקום למחמירים שלא להשאיר חמץ בעין במכירה, אבל לענין חמץ שעבר עליו הפסח שהוא רק מדרבנן, א"צ להחמיר ואפשר לסמוך על המכירה ללא חשש, וכ"כ בספר עלי שיש (בתשובה מהגר"ח קנייבסקי עמ' קמ"ט), שהשיב לשואלו דבר, שאין מקום להדר להימנע מלאכול אחר הפסח חמץ הנמכר לנכרי, וכן הוא דעת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שכל שהמכירה נעשתה כדת וכדין, אין מקום להחמיר, כמש"כ בשמו בשו"ת וישא יוסף (ח"ב סימן פ"ה), וכ"כ בספר שערי ימי הפסח (עמ' ע'), וע"ע בספר משפט המכירה (עמ' תשכ"א והלאה).

זי"ע), ונהגו בחומרא זו עד חג השבועות^{פא} (וחומרא זו לברר על על מוצר חמץ האם נאפה לאחר הפסח, הצילה רבים ממכשול מאכילת חמץ שעבר עליו הפסח), וטוב שיקבלו עליהם חומרא זו בלי נדר^{פב}, וכל זה דוקא בחמץ גמור כגון אטריות עוגיות וכדומה, אולם דברים שהם ספק חמץ או בתערובת חמץ, אין צורך כלל לחשוש לקנותו, וזאת בתנאי אם נמכר כדין לפני פסח^{פג}.

ו. קמח אינו חמץ גמור, ולכן מותר לקנות קמח שנמכר לגוי, ומה שבזמן האחרון מפרסמים מודעות גדולות על עשיית לחם ומוצרי

^{פא} הנה הגאון מוילנא היה נוהג שלא להשתמש בחמץ הנמכר לגוי לאחר הפסח, כמובא במעשה רב (סימן קפ"א), וכך נהג תלמידו הגר"ח מוולאוז'ין (הובא בספר כתבי ר' יוסף זונדל מסלנט עמ' קי"ג), וכן מובאת הנהגתו של הגרעק"א בזה בספר אגרת סופרים (איגרת מ"ז ד"ה אחרי), וכ"כ בשו"ת עטרת חכמים (סימן ט"ו ד"ה ומה שמחליט).

וכך נהגו גדולי אדמורי החסידות בגאליציא, אמנם לא החמירו אלא עד שבועות, כמש"כ בשו"ת משכנות הרועים (ח"ב עת מצא אות ז'), ואף שאין לזה סיבה הלכתית מדוע רק עד שבועות, מכל מקום ביאר, שימים אלו ימי הספירה ימים קדושים ונוראים מאד, ע"כ אחזו צדיקים דרכן להיזהר בימים קדושים אלו מכל חשש חמץ, ותיכף אחר שבועות, נהגו ע"פ דין התורה דכתיב ביה אמת (וכדין מה שמבואר בשו"ע ופוסקים, שאף מי שאינו נזהר מפת של עכו"ם, יזהר עכ"פ בעשרת ימי תשובה). וכ"כ בשו"ת בית אבי (ח"ד סימן קל"ח), שכן הזהיר הגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע, ועיין עוד בנטעי גבריא (פסח ח"ג פרק ל"ח ס"ה).

^{פב} שהרי חומרא זו קשה מאד לביצוע, ולא בכל המקומות משיגים מיד את כל המוצרים החדשים, וכן אינו יכול להחמיר על בני ביתו כשקשה להם, ולכן יקבל חומרא זו בלא נדר, כדי שבמקום הצורך יקל בזה.

ועוד שהרי ברור שא"א שלא ישל בחמץ שנמכר, כי הרי רוב המוצרים אע"פ שנאפו ונוצרו לאחר הפסח, מכל מקום המוצר כשלעצמו מורכב מהרבה רכיבי חמץ גמור, וא"כ לא מועיל מה שנאפה כיון שבתוכו יש הרבה חומרים גלם מחמץ שנמכר, ולכן טוב שיקבל על עצמו בלא נדר, וכן שמעתי מהרה"ג גדעון בן משה שליט"א, וכבר כתבנו שחומרא זו הצילה הרבה מחמץ שעבר עליו הפסח, משום שע"ז מברר ושואל על כל מוצר, ואילו זה שסומך על המכירה כבר שוכח לברר, ונמצא שנכשל בקלות בזה.

^{פג} משום שבזה לא החמירו כ"כ אלא רק בחמץ בעין, משא"כ בדברים שאיסורם מדרבנן, זה כבר חומרא בתרי דרבנן ואין להחמיר בזה.

גדרי ספירת העומר המועדים לג

מקמח הנטחן לאחר הפסח, זה רק תחרות של סוחרים, ומעיקר הדין אין בזה שום חשש^{פד}.

פרק ט

שבת שלאחר הפסח

א. מנהג ישראל שהשבת הראשונה שאחר פסח נקראת בפי חסידים "שליסעל שבת" – "שבת מפתח", ולכבודה נוהגים לאפות חלות מיוחדות שעליהן צורת מפתח, או ששמים מפתח בתוך החלה ומכנים אותם – "שליסל חלות"^{פה}, ומוהרא"ש זי"ע היה אומר

י"ד הנה אף שיש משמעות מדברי הגר"א הנ"ל, שאין להשתמש במקמח של ישראל אא"כ נטחן לאחר הפסח, או מקמח של חיטה שאינה לתותה, אמנם רוב ככל האחרונים הסכימו לדינא, שקמח אף שעבר לתיתה אינו חמץ גמור, וכ"כ החק יעקב (סימן תנ"ג סק"ח), והמשנה ברורה (סימן תנ"ג סק"ז), ובתשובות והנהגות (ח"ה סימן קי"ג), שהמחמיר בזה לכאורה אינו אלא מן המתמיהין, וכן הוא בספר ארחות רבינו (עמ' כ"ד), וכ"כ בספר שערי ימי הפסח (שם), שכן העידו בשם רבנים גדולים שאין צורך לזה, ע"ש. ועיין בספר הלכה של פסח (ח"א עמ' רכ"ו).

אמנם עיין בשו"ת אור לציון (ח"ג פי"א ס"ב בהערה), שכתב שאלו המחמירים שלא לאכול חמץ שנמכר נוהגים להחמיר גם בזה, וכן הביא הגר"י אפרתי בשו"ת וישא יוסף (ח"ב עמ' פ"ה), שכן דעתו של הגר"ש אלישיב וצוק"ל, שמכיון שמרטיבים את החטים כמה שעות יש לומר שהחמיצו, ונראה שהכל תלוי במציאות, ועיין עוד בספר משפט המכירה (עמ' תשכ"ו).

ואולי אלו שמחמירים בזה משום שקמח שנטחן לאחר הפסח, א"כ גם כל מוצרי התפיחה, והרכיבים גם הם חדשים, וא"כ כן יש מקום להחמיר בזה, כדי שכל המוצר יהיה חדש לאחר הפסח, וצ"ע.

י"ה אמרי פנחס (אות רח"צ), בשבת אחר הפסח עושין כעין מצות וכו', רמז למצות שנאכלים בפסח שני, ומנקבים במפתח, רמז לתרעין פתיחין עד פסח שני, וכ"כ אוהב ישראל (ליקוטים לפסח) שהרי בפסח היו כל השערים ומוחין עילאין פתוחין ואח"כ ננעלו וצריכין אנו לפותחן, ולכן מנקבים הלחמים בשבת זו במפתחות, לרמז בזה שאנו פותחין מעט ע"י מצוות שבת, וה' הטוב יפתח לנו את אוצרו הטוב שחקים ממעל, ודלתי שמים יפתח, וכאשר נתן לאבותינו מן בחודש אייר שמברכים בשבת זו, והוא סגולה לכמה השפעות טובות,

שמנהג זה מרמז על המפתח של פרנסה שהוא בידו של הקדוש ברוך הוא, כי מיד אחרי חג הפסח אנו מחזקים עצמנו באמונה שלמה וחזקה שכל פרנסתנו תלויה אך ורק ביד הקדוש ברוך הוא, ומבקשים ממנו יתברך שיפתח לנו הפתח של פרנסה ותמשך עלינו פרנסה בשפע כל השנה כולה^פ.

פרק י

ברכת המצה לאחר ימי הפסח

א. בני אשכנז נהגו לברך עליה ברכת המוציא בכל ימות השנה.

בני ספרד הנוהגים לברך עליה ברכת מזונות, יש להם על מה שיסמוכו, והירא את דבר ה' יאכלם בתוך הסעודה, אמנם כדי לצאת מבית הספק צריך לאכול לכל הפחות כזית לחם^פ (והעידו על מרן

וכ"כ ברב טוב (סיגט פרשת שמיני), ובספר ישמח ישראל (על התורה), והובא בברכת הפסח (פי"ז אות ג'), ובנטעי גבריאלי (ח"ג פרק ל"ט ס"א).

^פ שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' שמ"ב) ע"ש, וראה תשובה ממוהרא"ש זי"ע בסוף החוברת.

^פ הנה בשו"ע (סימן קס"ח ס"ז) פסק, שפת הבאה בכיסנין, היינו כל שכוססים אותה מחמת שהם יבשים חשיבי פת הבאה בכיסנין שברכתה מזונות, ומאידך גיסא הרי עיקר הטעם שפת הבאה בכיסנין הוא משום שאינה עשויה לקבוע סעודה עליה ובאה רק לתענוג ודרך עראי, אבל במצה יש הרגילים לאכלה אף בשאר ימות השנה במקום פת, וא"כ י"ל דחשיבה כפת ממש לענין זה, וכל שאוכל ממנה כדרך שאוכל מפת ברכתה המוציא, ונחלקו בזה גדולי האחרונים, דעת השיירי כנסת הגדולה (סימן קנ"ח הגב"י סק"א), ובשו"ת בית דוד (אור"ח סימן ע' וסימן פ"ג), שאזלינן במצה בתר עשייתה, וכיון דעשייתה לענין קביעות סעודה ברכתה המוציא, וכ"כ היד אהרן, ושו"ת קרבן אשה (אור"ח סימן ד), ובחקת הפסח (סימן תפ"ב), והמגן גיבורים (סימן קנ"ח אלף המגן סק"ה).

ומאידך גיסא, מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן קנ"ח סק"ה), כתב לפקפק על דברי שיירי כנסת הגדולה והבית דוד, שהרי המצות קשות הן ביותר ויבשות לבד מקרי כיסנין, ושאינו פסח שהוא קובע עליהן, כיון שאין לו לחם אחר אלא המצה, ושכן מנהג רוב העם, ומכל

גדרי ספירת העומר המועדים לה

הגרע"י זצוק"ל שנהג לברך עליהם המוציא^{פח}), או יקבע סעודתו עליה ויברך עליה המוציא.

וצריך לציין שגם לנוהגים לברך עליהם מזונות, שבשלושה מצות מכוונה ומעלה יש חשש של קביעות סעודה^{פט}.

ב. במוצאי שביעי של פסח, כל עוד שאין לו לחם בבית, נחשבת המצה ללחם העיקרי וברכתה המוציא^צ.

פרק יא

חודש אייר

א. חודש אייר מסוגל לרפואת הגוף, לפי שבחודש זה התחיל לרדת מן לישראל היוצאים ממצרים, והוא נקרא לחם אבירים לחם שנבלע באיברים, ולא היה בו שום חולי ושום מכאוב, ונשאר דבר זה בטבעו של חודש אייר, ולכן אייר ר"ת "אני ה' רופאך", וכן

מקום סיים שאחר ההשקפה היטב יש לקיים דברי הבית דוד, וירא שמים מהיות טוב לא יאכל המצה אחר הפסח כי אם כשקובע עליה, וכן משמע מדברי הגנת ורדים (קונ' גן המלך סימן ס"ד), וכ"פ הבית מנוחה (דיני נט"י אות ד'), וכ"פ כמה אחרונים.

ולהלכה מרן הגרע"י זצוק"ל בשו"ת יחזקאל דעת (ח"ג סימן י"ב), העלה שמנהג הספרדים לברך עליה בימים שלאחר הפסח מזונות ועל המחיה, ויש להם על מה שיסמוכו, וממדת חסידות שיאכלנה באמצע הסעודה אחר שבירך המוציא על פת גמור, אבל האשכנזים נהגו לברך על המצה אף בשאר ימות השנה המוציא וברכת המזון, ועיין עוד בהלכה ברורה (ח"ח עמ' תמ' והלאה) ובחזו"ע ברכות (עמ' ס"א).

^{פח} כן שמעתי מהרב הגאון גדעון בן משה שליט"א, ושמע ממרן זצוק"ל שאמר שכל הרוצה לנהוג כן יכול (ולא נהג כן מטעמי בריאות, שבזה לכו"ע צריך לברך המוציא).

^{פט} שהרי לפי מדת הנפח, כל מצה היא בגודל ביצה, וכבר בשלש ביצים נכנס לבית הספק, וכבר זה ספק ספיקא להחמיר לברך ברכת המזון, ולכן לא כדאי לאכול כזה השיעור.

^צ הלכה ברורה (שם), בשם מרן הגרע"י זצוק"ל בתשובה כת"י, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב אות ג').

"אויבִי יִשׁוּבוּ יְבוֹשׁוּ רַגְעִי", שמזמור זה אמר דוד כשהיה חולה ונתרפא.^א

ב. כתב רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן (ח"א סימן רע"ז): "גם כל הרפואות באין מן הארץ, ועל כן בעת שהארץ נותנת יכולה, שנותנת כח בכל האילנות והצמחים, דהיינו בזמן החניטה שהוא בחדש אייר, אזי יש כח יותר בכל הרפואות כי אז נותנת הארץ בהם כח, אבל בזמן אחר, אפלו אם יקחו אותן הרפואות בעצמן, אין להם זה הכח, ועל כן לוקחין רפואות בחדש אייר שהוא (מאי) "ע"כ".^ב

ג. הגשמים היורדים מפסח עד עצרת, הם רפואה גדולה לכל החולאים, ובפרט בל"ג בעומר, ויש נהגו לעמוד בשעת ירידת הגשמים כשהראש מגולה קצת שירד עליו, ולפתוח פיו שירדו לתוכו, וכן נהגו צדיקים.^ג

ד. חודש אייר מסוגל לידיעת והשגת התורה, ומקובל שבחודש אייר האריז"ל שט עם תלמידו רבי חיים ויטאל ז"ל בספינה בים

^א חתם סופר בחידושיו (שבת קמז), וכן הוא בליקוטי מוהר"ן (ח"א סימן רע"ז).

^ב ועיין בספר בני יששכר (מאמרי אייר אות ג'), שלכן חודש אייר מסוגל הוא לרפואה ובפרט להריק האיציטמוכא מן העיפושים וחולשת המרה, דהנה רוב החולשות והחלאים באים ע"פ רוב מן המאכלים שאינם לפי מזג האדם, ובחודש זה התחיל המן לרדת לחם אבירים, לחם שנבלע באיברים (יומא עה.), ולא היה מזה שום חולי ושום מכאוב, נמצא כי בחודש זה נתרפאו כל החולאים, ע"כ נשאר טבע קיים בחודש הזה סגולה לרפואה, ע"ש, וכן הוא באוהב ישראל (לר"ח אייר), ובעבודת ישראל (ליקוטים ד"ה אגלה לך), ע"ש, ועיין בנטעי גבריאל (פרק מ"ב ס"ז).

^ג אמרי פנחס (אות ש"ה), שאין כמוהו בכל הרפואות דהיינו לעמוד ראשו מגולה קצת על הגשם שירד עליו, גם לפתוח פיו שירדו לתוכו, וכ"כ בסגולות ישראל (מערכת ג' סקל"ד), שיותר מועיל סגולה זו בל"ג בעומר, ע"פ מש"כ בכוננות האריז"ל על "בורא רפואות" לכוון לספירת הוד, ויום ל"ג בעומר הוא הוד שבהוד ומסוגל לרפואה, ובפרט הגשם ביום ל"ג בעומר הוא סימן ברכה, והובא בנטעי גבריאל (פרק מ"ב ס"ו).

גדרי ספירת העומר המועדים לז

הכינרת, ונתן לו לשתות מבארה של מרים, ואמר לו שבזה יהיה לו לב מבין ברזין דאורייתא^{צד}.

פרק יב

פסח שני

א. בזמן שבית המקדש היה קיים מי שלא הקריב קרבן פסח במועדו בי"ד בניסן, מפני שהיה טמא או שהיה בדרך רחוקה מירושלים, היה חייב להקריבו בי"ד באייר ונקרא יום זה פסח שני^{צה}.

ב. המנהג שאין אומרים תחנון בפסח שני, ואף לא במנחה שלפניו^{צז} (אמנם בט"ו אייר אומרים תחנון^{צח}).

ג. מנהג חסידים שאין אומרים תחנון מיום פסח שני עד כ"א באייר, דהיינו כל ספירת ההוד, משום שימים אלו נחשבים בזוהר הקדוש לימי רצון ששערי שמים פתוחים, וזה לשון קודשו של מוהרא"ש זי"ע "והיות שנכנסנו כבר לספירת "הוד", זה כבר שמחה גדולה מאד מאד, ולכן נוהגים אצל החסידים לא לומר תחנון כל ימי ספירת הוד, שמתחלת מההילולא של רבי מאיר בעל הנס, עד

^{צד} בני יששכר (אייר מאמר ג'), ועיין בספר דבר יום ביומו (דרוש ר"ח אייר), שהאריך בזה.
^{צה} רמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"ה ה"א).

^{צו} הנה אע"פ שיום זה אינו מופיע בשו"ע (סימן קל"א) בין הימים שא"א בהם תחנון, אמנם גדולי האחרונים הוסיפוהו, כ"כ בסידור של"ה, תיקון יששכר, אליה רבה (סימן קל"א סקי"ד), שלמי ציבור (דף קנ"א ע"ב), סידור יעב"ץ, ערוה"ש (סימן קל"א ס"ב), כה"ח (סימן קל"א סקצ"ו).

ומש"כ שגם במנחה שלפניו, כ"כ במחזור כלבו השלם, וסידור חמדת ישראל, ובשו"ת ברוך השם (סימן כ"ב), וכתר שם טוב, וספר מנהג א"י (אות ט'), ונטעי גבריאל (פרק נ"ז ס"ג), ובילקוט יוסף (עמ' תקל"ו).

^{צז} ילקוט יוסף (שם), ע"ש.

ל"ג בעומר ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי, שאז מאיר "הוד שבהוד", שזה סוד רגלין שברגלין...ולכן כל השבוע הזו שמאירה ספירת "הוד" היא אצל חסידים ימי חג^{צח} (מכתב לאנ"ש מיום ט"ו אייר התשע"ד).

ד. מנהג ישראל לאכול מצה בי"ד באייר זכר לקרבן פסח שהקריבו בעת ההיא בין הערביים^ט, ויש שדקדקו לאכול גם בליל ט"ו, שהרי קרבן הפסח נאכל בליל ט"ו^ק.

ה. נוהגים לעשות הילולא בפסח שני על קברו של רבי מאיר בעל הנס בטבריה, ולומדים שם דברי תורתו, שרים ושמחים ומדליקים נרות ומדורות לכבוד רבי מאיר בעל הנס, דוגמת מה שעושים בל"ג בעומר על ציון הרשב"י, ומנהג ישראל תורה הוא^{קא}, ומוהרא"ש

^{צח} שו"ת מור ואהלות (מאמר ברכות והודאות אות ל"ט), והמקור הוא מהזוהר הקדוש (רעיא מהימנא פרשת בהעלותך דף קנ"ב), שמפסח שני נפתחים שערים לראות את השכינה, ונפתחים שערי רחמים, וכ"כ באמרי שפר (פרשת בהעלותך), וכן נהג הגה"ק מליסקא זצ"ל, וכ"כ בספר ברכת הפסח (סימן י"ז סק"ו), ושו"ת משנה שכיר (או"ח ח"ב סימן קל"ב), ובספר מעשה יחיאל על התורה פרשת במדבר, ובשפע חיים מכתבים (ח"ג סימן ק"ע), וכן נהגו בכמה חסידיות, עיין בנטעי גבריאל (פרק ג"ז ס"ו).

^{צט} סידור בית יעקב, שער יששכר (מאמר פסחא זעירא אות י"ב), כלי חמדה על התורה (פרשת ואתחנן), בשם הרה"ק בעל האבני נזר, ושו"ת דברי ישראל (או"ח סימן ק"ל).
^ק זכרון יהודה שכן נהג המהר"ם א"ש, וראה בדרכי חיים ושלום (אות תרל"א), שכן נהג בעל מנחת אלעזר, וכן מנהג חב"ד, בעלזא, ספינקא וסטאמר, לאכול מצה גם בלילה ט"ו. אמנם יש לציין, שיש שלא נהגו כלל לאכול מצה בפסח שני, וכן נהג הגר"א וטעמו עמו שאין אוכלים מצה אלא בפסח לשם מצוה, וכן החזו"א לא אכל מצה בפסח שני, וכ"כ בילקוט יוסף (עמ' תקמ"ב).

^{קא} כן הוא בשדי חמד (מערכת א"י אות ו'), והובא שם תשובת רבני הספרדים של עה"ק טבריה (הרב אבולעפיה, הרב שלמה מאמו, והרב דוד סיתהון) שמנהג זה החל אחר שבמקום מצבת רבי מאיר בעל הנס, יסדו בית כנסת ובית מדרש, ולומדים שם בקביעות בשם כל ישראל המחזיקים בידי לומדי התורה, וחנוכת הבית היתה ביום פסח שני, והייתה אספה גדולה, דקרו ותנו בתורתו של רבי מאיר בעל הנס, ואח"כ היה ששון ושמחה עד

גדרי ספירת העומר המועדים לט

זי"ע היה מעורר את תלמידיו ללכת לציונו הקדוש של רבי מאיר בעל הנס בטבריה ביום ההילולא בפסח שני, ולפעול ישועות וניסים בזכותו^{קב}.

ו. פסח שני מהותו הוא התחזקות ולימוד עצום לכל אדם ואדם גם אם הוא רחוק לגמרי מהקב"ה ומהתורה, אם ישאל את הקב"ה

להפליא, וענו כולם ואמרו, כן נעשה ביום זה בכל שנה ושנה, ועל סמך זה נקבע יום זה להרבות בשמחה, והוסיפו עוד לעשות יום ההילולא לכבוד רבי מאיר בעל הנס, שנסמך ע"י רבי עקיבא, אחר פטירת כ"ד אלף תלמידי ר"ע, והובא גם בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה או"ח סימן נ"ד), ובנטעי גבריאל (פרק נ"ז סט"ו).

^{קב} וזו לשונו הקדושה: "והנה היום הזה מקובל שהוא ההילולא של רבי מאיר בעל הנס, ואף שאין על זה מקור, עם כל זאת אמרו חכמינו הקדושים (פסחים ס"ו) "הנח להם לישראל אף על פי שאינם נביאים, בני נביאים הם", ורואים אם רבבות נשמות ישראל עולים על קברו של רבי מאיר בעל הנס בפסח שני, סימן שיש משהו בדבר, והנה מצינו שרבי מאיר "חייש למיעוטא", ואמרו אנשי שלומנו על זה שמצינו בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן חלק א' סימן רפ"ב), שאדם צריך לחפש ולבקש ולמצוא בעצמו את הנקודות טובות שיש בו, ועל ידי שהוא מוצא בעצמו אפילו מעט טוב כבר אינו רשע, כמו שכתוב (תהלים ל"ז) "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו", הינו הפסוק מזהיר על ידי שתחפש ותבקש בעצמך איזה מעט טוב ששם אינך רשע על ידי זה והתבוננת על מקומך ואיננו, היינו אתה לא אותו אדם, ולכן רבי מאיר היה חייש למיעוטא, אפילו שיש מעט טוב כבר יכולים להחזיר אותו בתשובה, וזה שיטת רבי מאיר, ולכן כשהוא רצה להעניש את הרשעים אמרה לו אשתו שצריכים לדון אותם לכף זכות ולהתפלל עליהם, וכך כולם חזרו בתשובה והודה לאשתו, ולכן ראה להתחזק ביתר שאת וביתר עז דייקא היום בפסח שני, ותחפש ותבקש בעצמך את הנקודות טובות שיש בך, ואל תהיה בטלן, אל תמשך אחר העצבות והעצלות, אדרבה רק תסתכל על הטוב שבך" (י"ד אייר התשס"ח).

ושמעתי פירוש יפה על מאמר חז"ל (יומא עה.), על הפסוק (משלי יב כה), "דאגה בלב איש ישיחנה" – חד אמר ישיחנה מדעתו, וחד אמר ישיחנה לאחרים", וידוע ש"אחרים" הוא רבי מאיר, ע"פ מעשה שאירע (עיין הוריות יג:), וזה כוונת חז"ל, אדם שיש דאגות וצריך ישועות, ילך לרבי לרבי מאיר שנקרא "אחרים", ויזכה לצאת מדאגותיו, ודפח"ח. ותמיד מוהרא"ש זי"ע היה מעורר לכל מי שצריך ישועה שיבוא לקבר רבי מאיר בעל הנס בטבריה ויזכה לצאת מכל צרותיו, וכן סיפר על עצמו שבתו השנייה הייתה מעוכבת שידוך הרבה זמן, וכשבא לשם, מיד לאחר שיצא כבר הציעו לו שידוך נפלא, בנו של הרב היישוב מירון.

"למה נגרע", הקב"ה יתן לו הזדמנות חדשה לחזור בתשובה שלמה ולעשות התחלה חדשה^{קי}.

פרק יג

ל"ג בעומר

א. ביום ל"ג בעומר מרבים קצת בשמחה, כי ביום זה פסקו למות תלמידי רבי עקיבא^{קי}, ועוד שביום זה הוא הילולא של רבי שמעון בר יוחאי, שבו נסתלק וגילה בו סודות התורה^{קי}, ועוד שבו ביום הסמיך רבי עקיבא חמשה תלמידים וביניהם רשב"י והם לא מתו כשאר תלמידי רבי עקיבא, ומהם נשארה עיקר ורוב תורתו^{קי}.

^{קי} ליקוטי הלכות למוהרנ"ת ז"ל (הלכות גביית חוב מהיתומים הלכה אות י"ז), ועיין עוד בשיחות מוהרא"ש (עמ' שמ"ד), מה שהאריך בכל ענין פסח שני, ובקונטרס "פסח שני" למוהרא"ש זי"ע.

^{קי} מאירי יבמות (סב:), מהרי"ל, שו"ע (סימן תצ"ג ס"ב).

^{קי} החיד"א (מורה באצבע אות רכ"ג), סידור התניא, וכף החיים (סקכ"ו).

^{קי} פרי חדש וכף החיים (שם). ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רל"ג), כתב הטעם שהוא זכר למן שבו ביום החל לרדת לבני ישראל היוצאים ממצרים. ועיין בספר תורה בציון (עמ' קע"ט והלאה שהאריך בכל זה).

גדרי ספירת העומר המועדים מא

ב. מרבים בשמחה לכבוד ההילולא של התנא האלוקי רבן שמעון בר יוחאי^ק, ומשוררים בריקודים ובכלי זמר, ומרבים בנרות ומדליקים מדורות^{קח}.

ג. מנהג ישראל ביום זה לעלות לציונו הקדוש במירון, והאריז"ל והאור החיים הקדוש היו עולים לציונו בחרדת קודש^{קט}, ולכן

^{קי} משנת חסידים (מסכת אייר), מורה באצבע (שם), וכ"כ בסידור יעב"ץ, חיי אדם (כלל קל"א סי"א), ערוך השלחן (סימן תצ"ג ס"ה), כף החיים (שם), שכן המנהג בארץ ישראל, וגם בחו"ל מרבים בשמחה לכבודו, וכ"כ בבני יששכר (חודש אייר מאמר ג' אות ג'), משמרת שלום (סימן ל"ח). וראה בספר חיבת ירושלים (מאמר רננו צדיקים) שהעיד וכו', ונהינא ששמעתי מפי מו"ר מהר"ם, איך ששמע שגדול הדור אחר רצה לבטל או ביטל שמחת ל"ג בעומר, וקיבוץ אנשים ונשים שהיה נדמה בעיניו כהוללות ח"ו, ולשמחה מה זו עושה, ונגזר עליו גזר דין, וכמדומה לי שלא השלים שנתו רח"ל, וראה בבני יששכר (מאמר חודש אייר אות ו') בתוך הדברים, וז"ל "אשר נתאמת לנו מאנשי אמת, אשר השמחה ביום זה, על ציון רשב"י הוא שלא כדרך הטבע, דכתיב "אור צדיקים ישמח", עכ"ל.

^{קח} שו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סימן ס"ד), וכ"כ בקונטרס כבוד מלכים להגאון שמואל העליר (דף ח:), וז"ל "אין אני יכול להעלות על הכתב גדול השמחה ששם, אשרי מי שראה זאת בערב ההיא ההדלקה של הספרדים, השמחה גדולה עד רום רקיע, בנבל וכינור ותופים ומחולות ושירות ותשבחות, בפה בריקוד בשמחה רבה בלי הפסק רגע, אנשים בפני עצמם ונשים בפני עצמם, ובלי ל"ד עושים הדלקה כנ"ל האשכנזים שלנו, השמחה לילה ויום כנ"ל, ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. ועיין בילקוט יוסף (עמ' תקכ"ח) כמה טעמים למנהג ההדלקה.

^{קט} כ"כ בשער הכוונות (דרוש ל"ג בעומר), נגיד ומצוה (עמ' קמ"ב), משנת חסידים, ובסידור רבי שבתי כתב, ומצוה לילך על קבר רשב"י ובנו רבי אלעזר, בל"ג בעומר, וכ"כ בספר לשון חכמים (פל"ב).

ובאמת מקורו מהזוהר הקדוש (סוף אדרא זוטא דף רצו:), "בתר דנפקי פורייא של רשב"י, הוה סליק באיירא, ואשא הוה להיט קמיה, שמעו קלא – "עולו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון" ע"ש. וידוע המעשה ברבינו חיים בן עטר זי"ע בעל האור החיים הקדוש, כשהגיע לקראת ההילולא של רשב"י, שתיכף שהגיע להר מירון בתחתית ההר, ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו, וכל הדרך היה גועה וצועק "היכן אני השפל נכנס למקום אש להבה שלהבת קודש", וכל פמליא של מעלה וכל נשמות הצדיקים, ובכל ההילולא היה שמח שמחה גדולה.

העולים מירונה יתנהגו באימה וביראה בקדושה ובטהרה כראוי למקום קדוש זה, ובמקום גילה שם תהא רעדה^ק.

ד. מוהרא"ש זי"ע אמר: "מי שזוכה להיות בל"ג בעומר בציון התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי במירון, יזכה לקבל הרבה מתנות ממנו כל אחד מה שרוצה וצריך, כי בל"ג בעומר אז הוא יום ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי, היינו יום החתונה שלו, וכמו בגשמיות ביום החתונה החתן מלא שמחה, וכל מה שמבקשים ממנו הוא נותן, כמו כן ויותר מכן, התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי הוא החתן, ומי שבא לחתונתו שהוא בל"ג בעומר, יקבל מתנות ממנו כל אחד מבוקשו וצרכיו" ע"כ ק"א. ומוהרא"ש זי"ע היה מקפיד מאד בכל שנה להגיע לציון הרשב"י במירון בל"ג בעומר.

ה. כתב מוהרא"ש זי"ע בספרו שיחות וסיפורים (שיחה קמ"ז): "יש המקטרגים על כך שבאים כל מיני סוגי אנשים אל ההילולא הקדושה של רשב"י במירון בל"ג בעומר, הן מצד ההתנהגות שלהם, והן מצד הלבוש שלהם, שלא בצניעות, ובכלל כל הערכוביא שיש שם, וצריכים לדעת שאלו האנשים הם תינוקות שנשבו, מסכנים שנשבו ע"י הערב רב שעקרו מהם את היהדות, עם כל זאת רואים דבר פלא ישראל קדושים הם, אע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם, יש להם דחף פנימי לבוא אל רשב"י, ומכל זה רואים אשר נשמתם הם נשמה קדושה, ועליו הראיה מי בקש זאת מידם שיבואו ויטריחו עצמם בטרחה עצומה לבוא להשתתף בשמחת בר

^ק ספר הילולא דרשב"י (דף ט:), נטעי גבריאל (פרק נ"ט ס"ב).

^{ק"א} עיין בספר הנפלא "אוצר ל"ג בעומר" דברים נפלאים ממוהרא"ש זי"ע על גדולת יום זה, והמקור לזה הוא (עמ' מ"ו).

גדרי ספירת העומר המועדים מג

יוחאי, אין זה אלא שיש להם קשר פנימי אל הצדיק הקדוש והנורא הזה.

הן אמת שתהלה לאל, היום יש כבר דרכים של מהדרין, יהודים יראים ושלמים הולכים בדרך לא דרך כדי שלא יצטרכו להיפגש בפריצות וכו', ולהיכשל בראיות אסורות ח"ו, וכן חסידים ואנשי מעשה הם נמצאים בתוך המערה או מסביב לה ואין להם עסק עם אחרים, רק עוסקים בתפילות ותחנונים לפניו יתברך, בזכות התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ט.), "כדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק", ופרשו הצדיקים כשיש לאדם איזה דוחק וצער כדאי לבוא אל רשב"י ולסמוך עליו, כי בפירוש אמר – "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", כי רשב"י הוא הצדיק שיכול לדון את כל העולם כולו לכף זכות ולהגביה את כולם.

ולכן צריכים לדון את כלל נשמות ישראל הבאים ביום ההילולא אל הרשב"י, ולידע שהם אנשים תמימים תינוקות שנשבו, ולא יודעים כלל חומרת האיסור של פריצות וכדומה, רק דבר אחד רואים שהם באים אל רבי שמעון בר יוחאי, ובודאי בזכות רשב"י יהיה לכולם תיקון ועלינו לא להתבלבל משום בריה שבעולם, וכבר אמר הצדיק הקדוש רבי אהרן מקרלין זי"ע, "מה הקדוש ברוך הוא לכל אף רבי שמעון בן יוחאי לכל – ואף לפחותים".

ולכן אסור לנו לדון את אף אחד לכף חוב, אלא להסתכל על הצד היפה אשריהם ישראל, אפילו שנמצאים במקום שנמצאים טורחים ובאים ביום ההילולא של רשב"י במירון להשתתף בשמחה הגדולה שיש שם, יום החתונה של רשב"י, ובודאי גם הם יקבלו מתנה ממנו, כי רבי שמעון בר יוחאי עומד ונותן מתנות לכל מי

שבא אליו במרון ביום ההילולא שלו, והמתנה שיקבל זה הרהור תשובה ויחזרו באמת בתשובה"ק"ב, ע"כ.

ו. מוהרא"ש זי"ע אמר: "מי שלא היה פעם בל"ג בעומר במירון, הוא לא טעם טעם שמחה מימיו, כי השמחה הגדולה בל"ג בעומר במירון, זה אי אפשר לתאר ולשער כלל, וחסידים ואנשי מעשה היו אומרים, שבפנים המערה הוא יום הכיפורים והושענא רבה, מרוב בכיות ושפיכת לב, שבני אדם בוכים ושופכים את מצוקת לבם אליו יתברך, ובחוץ בחצר הוא שמחת תורה מרוב הריקודים והשמחה שהיהודים שמחים עם ילדיהם, זה אין לתאר ואין לשער כלל, אשרי מי שזוכה להיות בל"ג בעומר במירון"ק"ג!

ז. מנהג ישראל לירות בקשתות ביום ל"ג בעומר לרמז שכל ימיו של רשב"י לא נראתה הקשת, לפי שזכותו הגדולה הגינה על כל העולם מפני הפורענות"ק"ד, ורבינו ז"ל כתב בספר המדות (בנים אות סג) "דריכת הקשת בל"ג בעומר היא סגולה לבנים".

ק"ב עיין בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סימן ל"ה) ובחזו"ע (יו"ט עמ' עד"ר), ובילקוט יוסף (עמ' תק"ה ותק"י"ג), ולפי האמור כאן בשם מוהרא"ש זי"ע, לא קשה מידי.
ק"ג אמרי מוהרא"ש (ח"ב סימן תתקע"ג), הובא בספר אוצר ל"ג בעומר (עמ' ו').
ק"ד בני יששכר (מאמר חודש אייר אות ד') בשם רבו הגה"ק מרימנוב זי"ע, מגן אברהם (טריסק רמזי פורים), אמרי נועם (ח"ג על מועדים), ליקוטי הלכות (חו"מ הלכות נזיקין) ואזור אליהו (עמ' שע"ו), ויש צדיקים שנהגו בעצמם לירות בקשת, עיין בנטעי גבריאל (שם ס"כ).

גדר י ספירת העומר המועדים מה

ח. ל"ג בעומר מסוגל לרפואות, וידוע הר"ת "מלך רופא רחמן ונאמן" – ר"ת מר"ן^{קטו}, וכן מסוגל לחשוכי בנים^{קטז}, ולפרנסה^{קיז}, והוא עת רצון לקבלת התפילות, והמתקת הדינים^{קיח}, ונפטרים ביום זה מן הדין^{קיט}.

^{קטו} כן איתא בלוח היום יום, בשם הגה"ק בעל צמח צדק מליובאוויטש נ"ע, וכ"כ בספר הילולא דרשב"י בשם הגאון בעל לחם שלמה משמלוי, והובא בנטעי גבריאל (שם עמ' שנ"ז).

^{קטז} דרכי חיים לרע"ב מברטנורא, ובשער יששכר, וכתב כ"ק אדמו"ר רבי בן ציון הלברשטאם מבאבוב זצ"ל הי"ד, שקבלה בידם של אנשי ארץ הקודש, סגולה לחשוכי בנים רח"ל, לנדב ח"י רוטל משקה (54 ליטר) ביומא דהילולא על ציון התנא האלוקי רשב"י זי"ע, לכן בחרתי בו לעשותו שליח מצוה להזכיר לטובה את הזוג וכו', וינדב עבורם ח"י רוטל משקה כנהוג, וכאשר יעזור השי"ת ויפקדם במהרה מוכנים המה לשלם נדבת לבכם בשמחה, ע"כ.

^{קיז} אהלי יעקב, מפני שהמן תחילת ירידתו בל"ג בעומר, וא"כ אז נפתח צינור הפרנסה לעם ישראל.

^{קיח} נר ישראל (עמ' קל"ט).

^{קיט} בגמרא (סוכה מה:), "אמר רבי ירמיה משום רשב"י, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", ועיין מה שביאר בזה בשו"ת מהרש"ם (כרך א' ח"ב).

הלכות חג השבועות

חודש סיון

א. ערב ראש חודש סיון, הוא זמן המסוגל לתפילה על קנין התורה לו ולזרעו, ושיזכה לזרע קודש בנים זכרים תלמידי חכמים, ולכן הוא ואשתו יתנו צדקה ויתפללו מקרב לבם לזכות לתורה הם וזרעם, ויש שנהגו להתענות ביום זה^ק.

ב. בערב ר"ח סיון נהגו לומר תפילה השל"ה, שחיבר במיוחד ליום זה, והוא מסוגל לזכות לבנים צדיקים ובנות צדקניות, ורבים נוהגים לעלות לקברו בעיר הקודש טבריה ולומר התפילה בהתעוררות הנפש^{קב}.

^ק כן הוא בשל"ה הקדוש (עניני תפילה וקריאה בס"ת, מסכת תמיד פרק נר מצוה), וזה לשונו "וביותר צריך זירוז להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם, ואגב כל צרכיהם וזיווגם, מה' יצא הדבר, ולבי אומר לי, שעת רצון לתפילה זו בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלוקינו. וראוי לישב בתענית ביום ההוא הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה, ויתקנו כל ענייני הבית איסור והיתר, וטומאה וטהרה, וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבצל להתענות אז הפסקה, מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור ככל דיני תענית צבור", עכ"ל. והובא בספר מועד לכל חי (סימן ח' אות א').

וכן הובא בשם החתם סופר שבערב ר"ח סיון, היה מתענה ביחד עם כל בני הישיבה, מפני שאמרו חז"ל, שעם ישראל חנו במדבר סיני בר"ח סיון, ומה חנייתם בתשובה אף נסיעתם בתשובה, ולכן צריכים הכנה מיוחדת בער"ח סיון להכין את עצמם לקבלת התורה ע"י התשובה, וכ"כ במנהגי מהר"ם א"ש, ועוד. וכ"כ בנטעי גבריאל (שבועות עמ' מ"ג), ובילקוט יוסף החדש (שבועות עמ' תקנ"ד).

^{קב} נוסח התפילה מובאת בשל"ה (שם).

גדרי חג השבועות המועדים מז

ג. מר"ח סיון ועד י"ב בסיון אין אומרים תחנון קכב.

ד. יש לשקוד בעסק התורה מר"ח סיון עד שבועות, ונהגו ללמוד מאמרי מתן תורה במסכת שבת (פו. - פט:), שזה מן ההכנה לקבלת התורה קכג.

ה. שלשת ימי ההגבלה מעלתם רמה, ואשרי המתמיד בהם ביותר בעסק התורה ברצף, וזו סגולה שיצליח בתורה כל ימות השנה קכד.

ו. כתב מרן החיד"א, שהימים מראש חודש סיון מסוגלים המה לקנין התורה ומדות טובות ואחדות ישראל, ואם יתעורר האדם בימים האלו להשתדל בלימוד התורה ובקנין מדת הענוה, ומדת האחדות וההשתדלות להבין את התורה לפי מדרגתו אין ספק שיצליח בזה ותהא לו סגולה יותר ויותר משאר ימים קכה.

קכב שו"ע (סימן תצ"ד ס"ג), והטעם לכך דמיד בב' בסיון, אמר להם משה לקדשם לתורה, ואח"כ מתחילים ג' ימי הגבלה, ואחר שבועות ג"כ אין אומרים תחנון, מפני שחג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה, כמבואר בגמרא (ר"ה ד.) וברמב"ם (פ"א מהלכות חגיגה ה"ז). קכג עבודת ישראל (לשבועות ד"ה ביום הזה) וכך כתב בהקדמת לספר שער יששכר, הובא בנטעי גבריא (פ"ג סי"א). וראה בזכרון יהודה שהגאון מהר"ם א"ש, למד בערב שבועות עם תלמידיו שו"ע סימן תצ"ד הלכות חג השבועות.

קכד כ"כ בספר הכתב והקבלה (דברים טז י), שבאמת עיקר קבלת התורה היתה בשלושת ימי הגבלה, ובאגרות ומכתבים להגר"ש וולבה (ח"א סימן רכ"ח), הובא מכתב שהיה תולה בישיבה ימים אלו, וז"ל "קבלתי ממור"ר צוק"ל, כי שלשת ימי ההגבלה הם ימי סגולה, מי שלומד בהם בהתמדה רבה ממש בלי ביטול תורה לרגע, זוהי סגולה להצלחה לכל השנה, לעליה בתורה, הוא אמר לי שזה כתוב בספרים הקדושים, "עכ"ל, והובא בילקוט יוסף (עמ' תקע"ב).

קכה בספרו לב דוד (פרק לא), ומהר"ם אלשיך (ויקרא כג יז) כתב, שמר"ח סיון ואילך, בהיותם נגד ההר לפני האלוקים, היו בימים ההם מתלבנים ומזדככים עד בלי די, ולכן אמר המגיד (בהגש"פ), "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", כי קרבת אלוקים לפנינו בהר סיני זיככנו עד היותנו כמלאכים, להינבא פנים בפנים כולנו בהקיץ, ולראות מה שאין עין יכולה לראות, וזה היה די לנו, שבאותם הימים טיהר אותם השי"ת

ז. מוהרא"ש זי"ע אמר, שבבוא ר"ח סיון, ראוי לאדם לחשוב על קבלות והחלטות חזקות בענין לימודי התורה הקדושה, לקבוע לעצמו שיעורים קבועים בכל מקומות התורה – מקרא משנה, גמרא, מדרש, זוהר ותיקונים, רמב"ם טור ושו"ע, וספרי רבינו ז"ל, כי מר"ח סיון אנו מכינים את עצמנו לקראת קבלת התורה, כי בר"ח סיון באו נשמות ישראל למדבר סיני, כדי לקבל את התורה, כמו שכתוב (שמות יט א'), "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני", ופי' רש"י "ביום הזה – בראש חודש".

ולכן הזמן הזה מסוגל מאד לעשות התחלה חדשה, ולא יחשוב מיום האתמול כלל, רק יהיו דברי תורה כחדשים בעיניו לגמרי, וכמו שפי' רש"י (שם), "מהו ביום הזה" – שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו", ע"ש, נמצא שמראש חודש סיון נמשכים כוחות מיוחדים להתחדש בלימוד התורה, ולקבוע בעצמו התמדת התורה על כל השנה כולה^{קי}.

ועל כן ראוי לאדם, לחשוב היטב בימי חודש סיון על בנין ביתו, היינו ביתו הנצחי לעולם הבא, ושיהיה ביתו מלא וגדוש עם כל מיני לימודי התורה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת קכ.), "ובביתי אין לחם ואין שמלה", "שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא", כי אז הזמן מסוגל מאד לעסוק בבנין ביתו הנצחי, ולמלאות אותו עם כל טוב אמיתי ונצחי, כמבואר בדברי רבינו ז"ל (לקו"מ ח"א סימן רס"ו), סיו"ן ר"ת – "ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית", כי אז

ממדרגה אל מדרגה, עד היותם יותר ממלאכים, ראויים ונאותים לקבל התורה ולהיות קדושים" ע"כ.

^{קי} שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' שס"ו).

גדרי חג השבועות המועדים מט

בזמן קבלת התורה יורדים כוחות מיוחדים לכל אחד מישראל להתגבר בכנין ביתו הנצחי, ולהצליח ברכושו הרוחני, לחיי העולם הבא, ובי"ת ר"ת – בבלי, ירושלמי תוספתא, כי ע"י שלשה לימודים אלו שהם יסוד הגמרא ותורה שבעל פה, יש לאדם בית נפלא בעולם העליון, וזה יהיה חלקו וגורלו לעד לנצח נצחים קב".

פרק ב מעלת חג השבועות

א. ביום חמישים לספירת העומר בשהה בסיון, הוא חג השבועות, לאחר ימי ספירת העומר שנמשכו ארבעים ותשעה יום, שהם שבעה שבועות, ולכן נקרא חג השבועות קב". ונקרא גם בשם "חג הקציר", כמו שכתוב "וחג הקציר ביכורי מעשיך", ונקרא גם "יום הביכורים", כמו שכתוב "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'", וחז"ל קראוהו "עצרת", מכמה טעמים קב".

ב. בתפילות חג השבועות מזכירים "זמן מתן תורתנו" מפני שבשבועות קבלנו את התורה, וכן בכל שנה ושנה אנו זוכים לקבל

קב" שיחות מוהרא"ש (שם עמ' שס"ח).

קב" כמו שנקרא כן בתורה (דברים טז י'), שו"ת הריב"ש (סימן צ"ו), וכן הוא ברמב"ם (תמידים ומוספים פ"ח ה"א), וכ"כ הטור והשו"ע (סימן תצ"ד), חזו"ע יו"ט (עמ' ש"ג). קב" ואלו הם: א. לדעת בעלי התוספות משום שבהר סיני נעצרו מנשותיהם. ב. להרמב"ן והריקנטי ז"ל להורות קדושה שהוא דוגמת חג שמיני עצרת, וימי העומר שבין פסח לעצרת הם דוגמת חול המועד. ג. לשל"ה משום שהוא יום החמישים, וקדושתו כשנת היובל שיש בו עצירה. ד. הרב יוסף שאול נתנזון כתב, על שם שהתאחר החג ביום אחד שמשנה רבינו הוסיף מדעתו. ה. הרב שפת אמת כתב, על שם שהוא יום שבו נקבצו ונאספו כל ישראל לקבלת הקדושה, וראה עוד בספר תורה בציון (עמ' שע"ח).

את התורה מחדש^{קל}, ואמרו חז"ל בירושלמי (ראש השנה פ"ד ה"ח): "רבי משרשיא בשם רב אידי אמר, בכל הקרבנות של כל המועדים הכתובים בפרשת פנחס כתוב "חטא", ובעצרת אין כתוב "חטא", אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".

ג. ואמר מוהרא"ש זי"ע, אשר בחג השבועות אנו מקבלים את התורה מחדש, ומצפים ומתפללים להקדוש ברוך הוא שנזכה מהיום והלאה לעשות התחלה חדשה וללמוד תורה הרבה. ולכן ראוי להגדיל השמחה אז מאוד, כי אפילו מי שלא זכה ללמוד עד עכשיו, אזי מחג השבועות יכול לעשות התחלה חדשה, ולקבל על עצמו כל מיני קבלות טובות ללמוד הרבה תורה עד חג השבועות הבא. ולכן הוא יום שמחת תורה ממש, וראוי לשמוח בו הרבה^{קלא}.

ד. וסיפר מוהרא"ש זי"ע, שפעם בחג השבועות פתח מוהרנ"ת ז"ל את ארון הקודש לפני קריאת התורה, ונכנס בו התלהבות נוראה ועצומה מאד, וענה ואמר מה אנחנו עושים עכשיו, הלא אנחנו הולכים לקבל את התורה מחדש ממש, מחדש ממש, "א נייע תורה.. א נייע תורה", [תורה חדשה... תורה חדשה] והוציא את ספר התורה מההיכל והתחיל לרקוד עמו בהתלהבות גדולה מאד, וכן הלכו כל אנשי שלומנו לרקוד עמו, והיה כמו שמחת תורה ממש, והייתה שם התעוררות נוראה ונפלאה מאד, ולכן ראוי לכל אדם להתעורר בשמחה עצומה בחג השבועות ולקבל על עצמו כל מיני קבלות

^{קל} ידועה קושית המגן אברהם (ריש סימן תצ"ד), שהיאך אנו אומרים בשבועות "זמן מתן תורתנו", והא קיי"ל כר' יוסי דאמר בשבעה בסיון נתנה תורה, וקיי"ל ביורה דעה (סימן קצ"ו ס"א), שצריך לפרוש ו' עונות, ולדידן שבועות חל תמיד בו' בסיון, ותירץ שמנהגינו ע"פ הרמב"ם שא"צ לפרוש רק ג' עונות וכו', ועיין עוד תירוצים בדברי האחרונים, ואכמ"ל. ^{קלא} שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' ש"ע).

טובות בענין לימוד התורה, ולא יניח את העצבות אצלו כרגע, כי אפילו אם לא זכה עד עכשיו ללמוד תורה כראוי, מחג השבועות יכול לעשות התחלה חדשה, ולקבל התורה מחדש ממשקל^ב.

פרק ג

מנהג קישוט בעשבים והעמדת אילנות

א. נוהגים לשטוח עשבי בשמים ושושנים בבתי הכנסת ובבתים לכבוד חג השבועות, והוא משום שהיו עשבים סביב הר סיני, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא", ועוד שהוא זכר למה שאמרו חז"ל (שבת פח:) "כל דיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים", שנאמר "שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר", וכן נוהגים להעמיד ענפי אילנות בבית הכנסת ובבתים, לרמז למה שאמרו חז"ל (ראש השנה טז.): "בעצרת נידונים על פירות האילן", ואף על פי שיש מפקפקים על מנהג זה, מכל מקום מנהג ישראל תורה הוא, ובפרט שמנהג זה קדום ויש לו סמך בדברי חז"ל^{קלג}.

^{קלב} שיחות מוהרא"ש (שם עמ' שע"א).

^{קלג} מנהג זה הובא ברמ"א בהגה (סימן תצ"ד), ומקורו במהרי"ל (הלכות שבועות), ובמדרש תלפיות, והובא גם בספר רוח חיים פלאגי' (סימן תצ"ד סק"ד), ובמועד לכל חי (סימן ח' אות ל"ג). אמנם הח"א (כלל קי"א סי"ג), הביא שהגר"א ביטל מנהג זה, וטעמו שגם הגויים מעמידים עצים בחגים שלהם בבתי תיפלתם, ולכן חששו שמא המעמיד עצים עובר על ציווי התורה שלא ללכת בחוקות הגויים, כמו שנאמר (ויקרא יח' ג'), "ובחוקותיהם לא תלכו". אבל להלכה אין בזה איסור, כמו שכתב רבנו יוסף קולון (הובא בב"י יו"ד סימן קע"ח), שדוקא בחוק שהוא בלי טעם, בזה אסרה התורה שלא ללכת אחר חוקות הגויים, אבל בחוק שיש בו הבנה וסיבה טובה, כמו כאן שהמטרה היא לייפות את בית הכנסת לכבוד מתן תורה, וגם זכר למעמד הר סיני שהתמלא העולם כולו בשמים, בזה אין לחוש לחוקות העמים. וכן פסקו הר"ן, הריב"ש, מהריק"ש והרמ"א (יורה דעה סימן קעז סעיף א), וכן העלה בשו"ת שואל ומשיב (ביוסף דעת יו"ד סימן שמ"ח), שמנהג ישראל להעמיד ענפי

ב. המקשטים את בתיהם ואת בתי הכנסת בפרחים או בענפי אילנות סינטטיים וכדומה, אינם מקיימים בזה את המנהג הנ"ל, משום שעיקר המנהג הוא זכר למתן תורה שהיו אילנות ועשבים חיים, ומכל מקום אין למחות בנוהגים כן, והנח להם לישראל לקלד.

ג. יש להקפיד שלא לקצוץ ענפים מאילני פירות, משום חשש איסור "לא תשחית את עצה", (דברים כ' י"ט), אף שאינו עוקר את השורש^{קלד}, והמנהג להעמיד אילני סרק^{קלד}.

אילנות לחג עצרת, תורה הוא, ע"ש. וכן הובא בשו"ת מחזה אברהם (או"ח סימן כ"ט), והגאון מהרש"ם בארחות חיים סק"ח), וכן הובא בספר זכרון יהודה, שכך נהג הגאון מהר"ם א"ש זצ"ל, וכ"כ בילקוט הגרשוני (סימן תצ"ד), שהמנהג במדינות אלו בכל מקום, להעמיד ענפי אילנות בבית הכנסת ובבתים, ואין פוצה פה ומצפצף, וכן העלה בחזון עובדיה (עמ' שי"ז).

חיזוק למנהג זה אנו מוצאים בתרגום שני על מגילת אסתר, על הפסוק (ג' ח') "ודתיהם שונות מכל עם" - מספר המן למלך אחשורוש על חגי ישראל בתוספת השמצות ושקרים, וכשמגיע לחג השבועות אומר המן: "מנהגם של היהודים להכנס לבתי הכנסת בחג השבועות שהם קוראים אותו 'עצרת', ולהשליך פרחי שושנים ותפוחים וללקט אותם, ואומרים שזה היום שניתנה התורה לאבותינו על הר סיני". ע"כ, והובא סמך זה בברכי יוסף (שם סק"ו). ועיין עוד טעמים למנהג זה, בספר תורה בציון (עמ' שפ"ד).

ומעשה שהיה בבית הכנסת של הגאון החתם סופר זי"ע, שהיו נוהגים בכל ערב שבועות לקשטו בענפי אילנות ומיני בשמים שריחם הטוב היה נודף למרחוק, ובמקום מושבו של החתם סופר היו עושים כילה מיוחדת מענפי אילנות ושושנים. שנה אחת אירע שאחד הגבאים ביטל את המנהג ונתן הוראה שלא לעשות כן. כאשר בא החתם סופר בערב החג לבית הכנסת וראה ששינו את המנהג שהיו נוהגים בכל שנה, הרע לו מאוד והקפיד על הגבאי הזה, ונענש משמים בעונש קשה, ה' יצילנו (הובא בספר חוט המשולש עמ' קכ"ח). קלד כ"כ בנטעי גבריאל (פ"ט ס"ז), מפני שעיקר המנהג זכר למתן תורה שהיה אילנות חיים. קלד פסקי תשובות (סימן תצ"ד אות י'), נטעי גבריאל שבועות (פ"ט אות ג'), בשם הרבה פוסקים.

קלד חת"ס (דרשות למגילת רות ד"ה "ויהי"), ממה שאמרו חז"ל (כתובות קיב:): "עתידים אילני סרק שיתנו פירות", ובשו"ת שיח יצחק (סימן רל"ז), שאע"פ ששמע מדברי הרמ"א שצריך להעמיד אילני מאכל, מכל מקום משום חשש באשר יקוץ אילן מאכל שיש בזה

ד. צריך להיזהר שלא לקטוף עצים ופרחים ללא רשות הבעלים, משום גזל, ויש להזהיר הילדים על כך. ואף שמותר לקטוף מן ההפקר, יש לברר בוודאות שהם הפקר, כגון מה שמצוי בערים, שהעירייה שותלת עצים ופרחים לנוי, יש חשש גזל לקטוף מהם, וכל שכן לקטוף מחצר פרטית בלי רשות הבעלים. ואף מחצר משותפת שהאדם גר שם, לא תמיד השכנים מסכימים שיקטפו את הפרחים שבגינה. ובפרט בזמן מתן תורתנו יש להיזהר מגזל, וכבר ידועים דברי המדרש שאומות העולם לא רצו לקבל את התורה, משום שהיה קשה להם לעמוד בציווי של "לא תגזול", אבל עם ישראל אמרו "נעשה ונשמע", והבטיחו מראש שישמעו לכל דברי התורה, ובוודאי שיזהרו להתרחק מכל חשש גזל ואפילו מכל שהוא קלז.

איסור מהתורה וחמירה סכנתא מאיסורא, הנהיגו דווקא אילני סרק כדי שלא יבואו לאיסור, וכיון שעכ"פ צורות אילנות הם, עי"ז כבר הם נזכרים שבשבועות דנים על פירות האילן, ויתפללו עליהן.

קלז נטעי גבריא אל (שם), ע"פ שו"ע (חושן משפט סימן שנ"ט ס"א), שערי ימי הפסח (עמ' רס"ד), ילקוט יוסף (עמ' תקפ"ב).

פרק ד

ערב חג השבועות

יג. צדקה: חייב כל אדם לתת צדקה בערב החג עבור העניים היתומים והאלמנות^{קלח}, וכן לאברכי כולל העוסקים בעולה של תורה, על מנת שיוכלו לשמוח כראוי בחג^{קלט}.

יד. מצוה מן התורה לשמח את הנשים בראוי להן, כגון בגדים ותכשיטים נאים, וכן את הקטנים בראוי להם, בקליות ואגוזים מגדנות וממתקים^{קמ}.

טו. תספורת: מסתפרים לכבוד הרגל כדי שלא יכנס מגוול בשערות לחג.

^{קלח} הרמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט הלכה י"ח), כתב וז"ל "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו", ע"כ. וכן הוא בזהר הקדוש (פרשת יתרו דף פח:), ובספר מעשה הצדקה (דף קט:), ועוד.

^{קלט} הגר"ח פלאגי' בספרו מועד לכל חי (סימן ח' אות ו'), ובספרו תוכחת חיים (פרשת נשא) וזת"ד: ערב שבועות יפריש צ"א פרוטות, וישלים עד שיעור שני פעמים ב"ן, ויתן לתלמיד חכם עני ועניו, והוא תיקון לפגם אדם הראשון, ועוון העגל, ולפגם הברית, והוא סגולה לחשוכי בנים ומקרב הגאולה, וכ"כ בחזו"ע יו"ט (עמ' צ"ט), ובילקוט יוסף (עמ' תקע"ז). ^{קמ} פסחים (קט.), רמב"ם (הלכות יו"ט פ"ו הלכה י"ז), וכ"פ בשו"ע (או"ח סימן תקכ"ט ס"ב), וזהו חיוב גמור, ילקוט יוסף (עמ' תק"פ).

טז. טוב ונכון שכל אחד יישן בערב שבועות כדי שיוכל לאגור כח בשביל הלימוד במשך כל הלילה לזכות להתעטר בכתרה של תורה קמא.

פרק ט סדר הלילה

א. לאחר סעודת יום טוב ילך בשמחה לבית הכנסת ללמוד סדר תיקון ליל שבועות קמב, ויזהר לא לבזבז לילה קדוש זה בדברים בטלים, משום שכל עניינו הוא הכנה לקבלת התורה קמג, ומובא בשם צדיקים שבלילה הזה האדם נידון על לימוד התורה לכל השנה הבעל"ט, ולכן ישתדל להתפלל ולבקש רחמים מהשי"ת, שיזכה להיות קשור ודבוק בתורה הקדושה, בלימודה ובקיומה, כל ימי חייו הוא וזרעו אחריו קמד.

קמא ספר הנהגות צדיקים מנהגי מהר"ם גאלנטי (אות ח'), כתב שבערב שבועות ישנים שעה אחת או ב' שעות אחר שעשו צרכי מועד, לפי שבלילה אחר האכילה מתקבצים בבתי כנסיות כל קהל וקהל בבית הכנסת שלו ואינם ישנים כל הלילה, והובא בנטעי גבריאל (פרק י"א ס"ג) ובילקוט יוסף (עמ' תקפ"ח).

קמב כ"כ חיד"א בספרו כף אחת (סימן כ"ב אות ב'), וביסוד ושורש העבודה (פרק ט'). קמג בספר מקדש מלך על הזוהר הקדוש (דף ח:), בשם רבי משה זכות, לאפוקי השוהים באכילתם עד שליש הלילה ומפסיקים בשינה או בסעודת מיני מתיקה ושיחה בטילה, וכ"כ בשמחת הרגל להרב חיד"א (לשבועות אות א'), שצריך להיזהר שלא יפסיק בדברים בטלים, שהרי האריכו בזה כי הוראת חיי האדם היא בזה הלילה, ולכן יזהר בכל יכולתו, והבא להטהר מסייעים אותו.

קמד עיין בשפת אמת (במדבר לשבועות), שמה ששנינו (ר"ה פ"א מ"א) "בעצרת העולם נידון על פירות האילן", היינו על התורה שנקראת עץ חיים, וכמו שהאילן מוציא פירות בכל שנה ושנה, כך התורה מחדשת פירותיה בכל שנה...והתחדשות זו תלויה כפי הכנת כל אחד ואחד, ע"ש, וכ"כ בספר בנין עולם (הלכות ת"ת פט"ז), בשם ספר צרור החיים הקדמון, שיום זה של חג השבועות מסוגל לאיש הנלבב, לבקש ולהתחנן על נפשו, שתמצא חלקה

ב. פשט המנהג בכל תפוצות ישראל להיות נעורים כל הלילה בליל חג השבועות ולעסוק בתורה עד עלות השחר, וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (פרשת אמור צח. מתורגם ללה"ק): "חסידים הראשונים לא היו ישנים כלילה הזה, והיו עוסקים בתורה, ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות".

וכן אמרו עוד בזוהר הקדוש (הקדמת הזוהר ח"א ח.): "כל אלו שמתקנים התיקון בלילה הזאת ושומחים בו, כולם יהיו רשומים וכתובים בספר הזכרונות, והקדוש ברוך הוא מברך אותם בשבעים ברכות וכתרים של עולם העליון", והטעם למנהג זה בליל חג השבועות, לפי שבשעת קבלת התורה היו ישראל ישנים כל הלילה, והוצרך הקדוש ברוך הוא להעירם משנתם על ידי קולות וברקים, שהיו לפני מעמד הר סיני^{קמ"ה}, ולכן

הניתן לה מסיני, ולכן לא נכתב זמן מתן תורה, כי זמנה בכל יום, כמו שמשו רבינו ע"ה בסיני ובני ישראל השתדלו בקבלתה ונתנה להם, כן עתה המשתדל בחלקו להוציאו לפועל מוסרים לו מן השמים, ויום זה של חג השבועות מסוגל טפי לזה.

והגאון רבי אליעזר מנחם ש"ך זצ"ל, היה רגיל להזכיר בכל שנה בשיחותיו בישיבה קודם חג השבועות בשם הגרא"ז מלצר, שאמר בשם הנצי"ב מוולאזין, שכתוב בדרשות הר"ן שבחג השבועות יש דין על התורה, שנידון האדם על חלקו שיהיה לו בתורה, וכמה סייעתא דשמיא יהיה לו בלימוד התורה. וע"ע מש"כ בילקוט יוסף (עמ' תשס"ד).

^{קמ"ה} כן הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"א), ושיר השירים רבה (פ"א סימן נ"ו), ובמנורת המאור, בחזו"ע (עמ' ש"י) כתב שמה שכתב ראב"ע (שמות יט יא), שנהגו מפני שהיו נעורים כל הלילה, הוא נגד דברי המדרש, אא"כ נדחוק ונאמר דדוקא גדולי ישראל וזקניהם נשארו ערים עד אור הבוקר לחביבות התורה, וכבר עמד בזה מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן ק"פ).

צריכים לתקן את הדבר הזה, על ידי שנעמוד על המשמר בלילה הזה ונעסוק בתורה כל הלילה קמז.

ג. כתוב בשער הכוונות להאריז"ל קמז: "וצריך האדם שלא ישן כלל בלילה הזה, אלא יהיה ניעור כל הלילה ועוסק בתורה, וכל מי שלא ישן בלילה הזה כלל אפילו רגע אחד ויהא עוסק בתורה כל הלילה, מובטח לו שישלים שנתו (ומובא דהיינו עד חג שבועות הבא), ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא", וכתב רבי חיים פלאג"י, שזוכה גם כן לבנים ובני תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה, ומתקן מה שפגם בעיניו קמח.

ד. יש להיזהר מלדבר דברים בטלים בלילה הזה, ולא יאבד זמן יקר זה בשיחה בטילה, ונכון להיזהר בזה עד אחר אמירת כתר במוסף קמט, ויש לדעת ולזכור שהיושב בטל כישן דמיקנ.

ה. נכון ללמוד עם הציבור התיקון שנדפס בספר קריאי מועד תיקון ליל שבועות, שנתקן ונסדר ע"פ הזוהר והמקובלים קנא, ומכל

קמי מגן אברהם (סימן תצ"ד), חק יעקב (שם), חזו"ע (שם). וידוע המעשה הנורא שכתב הרב שלמה אלקבץ שהיה בבית רבינו הבית יוסף והובא בשל"ה הקדוש (ח"ב מסכת שבועות דף מח.), וכדאי לכל אחד לעיין בו, ולקבל התעוררות מיוחדת בלילה זה. קמז כוונות של שבועות (ס"א), והובא במשנה ברורה (שם סק"א) ובאחרונים. קמח מועד לכל חי (סימן ח אות טז). קמט זוהר חי להגה"ק מקאמרנא בהקדמה בשם הבעל שם טוב זי"ע, כי בעת אמירת כתר עולים כל קישוטי כלה שעשה בלילה.

קי עיין בבן איש חי (במדבר אות ג'), חזו"ע (עמ' שי"א), ילקוט יוסף (עמ' תרל"ב). קנא ראה בשער הכוונות (דף פט.), שהסתמך ביסוד סדר התיקון הנ"ל, ע"פ דברי הקדמת הזוהר הקדוש הנ"ל, הובא לקמן (סעיף ט'), וכן הוא בספר עמק ברכה, ובספר יוסף אומץ יוזפא ועוד אחרונים, חזו"ע (עמ' ש"י).

וכמה מגדולי ישראל בדורנו היו לומדים סדר התיקון, כמש"כ בחת"ס (מנהגי החת"ס אות י"א), וכן נהג האדר"ת (נפש דוד עמ' מ'), וכן נהג הגאון הסטייפלר, וכן הורה הגאון החזון איש להרה"ג רבי חיים קנייבסקי שליט"א, כשלמד בישיבת לומז'א שילמד את התיקון ולא

מקום מי שחשקה נפשו לעסוק בש"ס ובפוסקים אין למחות בידו כי יש לו על מה לסמוך^{קכב} (וראה להלן אות ט' סדר הלימוד שכתב מוהרא"ש זי"ע).

גמרא כשאר חבריו, וכן נהג הגרש"ז אוירבך זצוק"ל, וכן נהג הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל בישיבתו לקרוא את התיקון, ואמר שמעלת התיקון שהיא תמצית התורה היא מעלה גדולה, וכך היה מנהגו של מרן הגרע"י זצוק"ל בליל שבועות שהיה לומד עם הבעלי בתים את התיקון בתחילת הלילה ומפרש להם המדרש, ואח"כ כשהציבור היה קורא תהילים, היה עוסק בחדרו בדברי הפוסקים, הובא בילקוט יוסף (עמ' תרכ"ד).

^{קכב} כן מבואר בחק יעקב (סימן תצ"ד), שכתב וזה לשונו "ובבית מור חמי זקני הגאון ז"ל, לא נהגו ללמוד התיקון בעשרה, רק כל אחד ואחד לומד ביחידות, כי עיקר התיקון לא תקנו רק בשביל עמי הארץ, שאינם יודעים ללמוד", ע"כ. והן אמת כי מרן החיד"א בספרו לב דוד (פרק ל"א) כתב, שהמנהג המפורסם בכל תפוצות ישראל מכמה מאות בשנים לקרות בחבורה הסדר המתוקן מרבינו האר"י, והוא מנהג קבוע בכל ישראל, אך שמעתי כי קצת לומדים קבעו ללמוד פרק מהרמב"ם מספר יד החזקה, ויש שלמד אדרא, ולא רצו ללמוד תיקון האריז"ל פסוקי התחלות פרשיות ונביאים וכתובים, ולא טוב עשו לבנות במה לעצמם, וכו', כי הגם שלא ידעו רזי תורה, מכל מקום חיובא רמיא עליהו ללמוד הסדר", ע"כ. והביא זה בחזו"ע (עמ' שי"א), וכתב ומכל מקום מכיון שיש בזה טעם גם ע"פ הפשט, דהיינו להישאר ערים כל הלילה כדי לתקן מה שישנו, אין למחות בידם, ושכן נהגו גדולי רבני אשכנז, וכ"כ הגרצ"פ במקראי קודש (פסח ח"ג עמ' ק"ג) שאין למעלה מלימוד התורה בעיון שזו תורה במסירות נפש, ובזכות המסירות נפש זכה משה רבינו לקבל את התורה, ושכן מדוקדק לשון הזוהר הקדוש בפרשת אמור שצריך לעמול בתורה ולהתחבר בה, וגם בספר הליכות האיש (עמ' קס"ד) העיד על הגר"ש אלישיב זצוק"ל שהיה ממשיך כרגיל בסדר לימודו ולא למד את התיקון, וכ"כ בשמו בספר וישמע משה (ח"א עמ' קע"א), שגם מי שאבותיו נהגו לומר תיקון בליל שבועות, עדיף שילמד בעיון.

ובחזו"ע (שם) סיים "ומכל מקום מהיות טוב, טוב לחוש לדברי רבותינו המקובלים, ונכון שלא לפרוש מן הציבור וללמוד התיקון בכנופיא, והשם יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים".

ו. הלימוד שעורכים בליל שבועות, עדיף שיהא בבית הכנסת עם הציבור, ולא ביחידות, אלא אם כן יש הפרעות בבית הכנסת שאיננו יכול ללמוד התיקון כדבעי^{קנ}.

^{קנ} בספר לב דוד למרן החיד"א (פרק ל"א) הביא בשם הקדמונים, שיש לומר התיקון בעשרה, וכ"כ בחק יעקב (שם) שעדיף לעסוק בסדר התיקון בעשרה מישראל, וכן הוא בשל"ה הקדוש שכתב "החרדים לדבר ה'", ישתדלו שיהיה מנין ביחד, היות ויש השראת שכינה על עשרה מישראל", וכ"כ בסדר היום (תיקון ליל שבועות), שאם יכול להתחבר בחברת אנשי אמת, רודפי צדק, מה טוב ומה נעים, להמנות מבני היכלא, ע"ש. ועיין במכתבו של הרה"ק שלמה אלקבץ (שם) שכתב "אם הייתם בעשרה הייתם מתעלים יותר ויותר".

וכן העלה בילקוט יוסף (עמ' תר"כ), שכן ראוי לבוא ללמוד סדר התיקון בבית הכנסת, שמלבד שיש מצוה בעצם הישיבה בבית הכנסת, וכמובא בכף החיים, מ"מ כשאדם יושב בביתו, יש חשש שיבוא לידי שינה משא"כ בבית הכנסת.

ז. על פי הסוד אין לקרוא משנה בלילה זקני (ובמשנה שקורא בסדר לימוד הגמרא, אין חשש קנה).

קני כ"ב בספר טור ברקת (סימן תצ"ד), לתלמיד המהרח"ו, וז"ל: "צריך ללמוד בתורה שבעל פה ולא במשנה שהיא השפחה כנודע (ראה זוה"ק תצא ובתיקונים תיקון ל', ובשער הכוונות שער ההקדמות בהקדמה דף א'), ובלילה זה הוא תיקון המטרוניתא, ואין מקום השפחה במקום גבירתה", וכ"כ מרן החיד"א בספרו לב דוד (פל"א), והבא"ח (פרשת במדבר ד', אף למי שרגיל ללמוד ח"י פרקי משנה), ושכן נתפשט המנהג בעיה"ק ירושלים חברון וצפת, וכן דעת הגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי"ע, וכתב בספר דרכי חיים ושלום שמה שבספר השל"ה מביא לומר משניות, והביא מעשה מפורסם ממרן הבית יוסף שלמד משניות בלילה זה, משום שהיה רגיל להתגלות המלאך המגיד ע"י אמירת משניות, ולכן היה לומד משניות, אבל חוץ ממנו לא ילמוד משניות (ובהליכות עולם שם, כתב ליישב, שכאן קודם שיבוא רבינו האריז"ל, להודיע לנו שהלילה אין ללמוד משנה, וכאן אחר שגילה דבר זה האר"י, ע"ש. ויש שכתבו לחלק בין ארץ ישראל לחו"ל, ואכמ"ל). אולם מנהג אשכנז לומר משניות בסדר התיקון בליל חג השבועות, וכן הובא בשל"ה, ובספר יוסף אומץ יוזפא (סימן תתנ"ב), והרמ"ע בספרו כנפי יונה (ח"ב סימן נ"ד), ובספר דרך פיקודיך (הקדמה אות ד'), ובמשמרת שלום קוידנוב (סימן ל"ט אות ב'), ובישועות יעקב, וכ"כ בארץ חיים סתהון שכן מנהג האשכנזים, וכן מנהג חב"ד, וויזניץ, ועוד. ועיין בספר כף החיים (סימן תצ"ד אות ט'), שהביא כל זה וכתב וז"ל "מכל מקום נראה מי שדרכו ללמוד משניות על השלחן כדי ללמוד דברי תורה בתוך הסעודה, אין לבטל משום זה, כי יש לסמוך על המתירים".

ועיין בספר שיחות מוהר"א ש (למועדי השנה עמ' שע"ה), שכתב וז"ל "ואם גמר כל סדר אמירת הפסוקים ואמירת תרי"ג מצוות יכול ללמוד במה שלבו חפץ, ולטעום מכל שיעורי תורה שרוצה ללמוד בהם במשך כל השנה, כי אז מסוגל לסדר לעצמו שיעורי תורה לכל השנה ולטעום מהם קצת בליל קבלת התורה, כי עיקר התיקון הוא לעוון בטול תורה". ע"כ. ומכאן משמע שאם נפשו חשקה לגרוס משניות כסדר לימודו בכל יום, רשאי לעשות כן ולטעום מלימוד זה, ואין איסור בדבר, כי העיקר שלא ילך בטל שהבטלה מביאה לידי חטא. (ובאמת כן הוא בספר שבחי האר"י, שראה סדר הלימוד שנוהגים אצלם, לקרות ג' פסוקים וכו', "ופרק אחד מסדר המשניות").

קנה ילקוט יוסף (עמ' תרכ"ו), שכן מסתבר.

ח. נשים לא שייכות בלימוד זה של ליל חג השבועות^{קני}, מיהו אם רצו להישאר ערות, ולסיים ספרי תהילים או ללמוד פרקי אבות ומגילת רות, תבוא עליהן ברכה, אך יזהרו מאד שלא יבואו לידי דיבורים אסורים ח"ו, ושלא יפגע הדבר בניהול הבית והבישולים לכבוד החג ביום המחרת, וכבר אמרו חכמים "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה"^{קני}.

ט. בענין סדר הלימוד בלילה הזה, כתוב בזוהר הקדוש (הקדמת הזוהר ח ע"א, בתרגום ללשון הקודש), "רבי שמעון בר יוחאי היה יושב ועוסק בתורה בליל שבועות, שלמחרתו ביום צריכה הכלה [התורה] להיות תחת החופה, וצריכים להיות עמה כל הלילה ולשמוח בתיקוניה ותכשיטיה על ידי לימוד התורה, מפסוקי התורה לפסוקי הנביאים ומנביאים לכתובים, ובדרשות הפסוקים ובסודות החכמה, שכל אלו הם תיקוניה ותכשיטיה של התורה. ולמחרת אינה באה לחופה אלא עמם. ואותם החברים העוסקים בתורה נקראים בני החופה. וכשהיא באה

^{קני} מרן הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים סימן ט) ביאר, שלפי שהלימוד בליל חג השבועות ראוי רק לזכרים, שהם התחילו בתחילת תיקון זה שהוא ספירת העומר, ועוד שהלומדים לימוד הקדוש הזה של ליל חג השבועות, זוכים להקרא משושביני דמטרוניתא, ומעלה זו לא ראויה לנשים, ע"ש, וכ"כ בבן איש חי (פרשת וישלח אות ו'), שלא יאמרו הנשים התנ"ך בליל חג השבועות, וכן הוא בחזו"ע (עמ' ש"י).

^{קני} כתב בספר שמחת המועדים (עמ' תל"ב), שבכל הדורות היה מצוי נשים צדקניות שנשארות ערות בלילה הזה, או שקמות מוקדם כדי לעזור בסדר הלימוד בהכנת שתיה לבני החבורה, שיוכלו ללמוד מבלי הפרעה, וע"ע בכף החיים סופר (סק"ח), וכ"כ בילקוט יוסף (עמ' תרי"ט), שנשים שנדבה לבם אותם לנצל את הלילה הזה לקדושה, וקוראות תהילים, ובפרט ביום זה, יום פטירת דוד המלך שחיבר את ספר תהלים, או ילמדו הלכות, תבוא עליהן ברכה, ומכל מקום חובתם להיזהר שלא יהא על חשבון החובות המוטלות עליה, שהיא משועבדת לבעלה, בהכנת הסעודות, ובטיפול בענייני הבית, וכשהאשה עושה את חובתה ע"פ התורה הקדושה, זהו רצון השי"ת האמיתי, והם יזכו מכח האנשים, ויכולות לבוא בבוקר לבית הכנסת ולשמוע את קריאת התורה ועשרת הדברות.

לחופה, הקב"ה שואל על בני החופה, ומברך אותם ומעטר אותם בעטרות הכלה, אשרי חלקם"קנ"ה.

י. ואמר מוהרא"ש זי"ע: "ליל שבועות הוא עת רצון נפלא מאוד, ולכן צריכין לשמור על כל רגע ורגע של לילה קדוש זה. ומבואר בכתבי האריז"ל, שליל שבועות הוא הוראת חיי האדם לכל השנה כולה, ובפרט בלימוד התורה הקדושה. כי איך שישמור האדם את הזמן היקר בלילה זה בעסק התורה הקדושה ובתפילה וכו', כמו כן יהיה אצלו כל השנה כולה. כי הלילה הזה הוא הדוגמא של כל השנה כולה, ובמה שיעסוק האדם בלילה זה, בזה יהיה עסקו כל השנה"קנ"ט.

"ועלינו לשמח מאד מאד היום בלילה ולהשתדל להיות ער כל הלילה, ואומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מכל פרשה ופרשה מחמשה חומשי תורה, וכן מנביאים וכתובים"קס, וכן לחזור על התרי"ג מצוות, ולהתבודד עמו יתברך, וקודם עלות השחר ללכת למקוה"קסא, שאמר רביז"ל (ליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן

קנ"ה וכן מובא בתיקוני זוהר (דף קלו.), שהחבורה הקדושה הוציאו בליל חג השבועות ספרא דרבי כרוספדאי, והקב"ה שמח בלימוד התורה כיום נתינת התורה, ע"ש. קנ"ט שיחות מוהרא"ש (חלק י' אות שבועות).

קס ובשיחות מוהרא"ש (לכל מועדי וחדשי השנה עמ' שע"ד) ביתר ביאור, "ועיקר התיקון הוא לומר פסוק ראשון ואחרון של כל פרשה ושל כל ספר, על דרך נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן, ומה שהוסיפו בתקון ליל שבועות כמה פרשיות של תנ"ך השייכים לחג השבועות וקבלת התורה, אינם מעיקר התיקון, וכיון שלפעמים מחמת זה נמנעים בני אדם מלומר התיקון לגמרי, כי כשרואים שיש כל כך הרבה לומר, מתיישים לגמרי מלהתחיל ואינם אומרים כלום, לכן עליהם לדעת שעיקר התיקון לומר פסוק ראשון ואחרון של כל פרשה ושל כל ספר, וכך כולם יאמרו בחשק גדול, כי אין זה דבר זה קשה כלל, וגורמים עי"ז תקון גדול בכל העולמות".

קסא מקור מנהג ישראל קדושים ללכת למקוה קודם עלות השחר הוא בזוהר הקדוש (אמור צח:), ועפ"ז כתב רבינו האריז"ל בשער הכוונות (ענין חג השבועות דף פט.), וז"ל "ובהגיע

נ"ו) שמקוה של שבועות הוא שער נ', שממשיכים על עצמו אור ודעת ושכל להיכלל באין סוף ברוך הוא, כי שבועות הוא שכל גדול וגבוה מאד, שהוא חסד עליון ורחמים גדולים, ולכן כשטובלים אז במקוה, ממשיכים על עצמו מוחין עילאין^{קסב}.

ומסוגל מאד בלילה הזה להתבודד עמו יתברך ולבקש מלפניו יתברך על משאלות לבו, כי מובא בספרים הקדושים, שבליל שבועות יש עת שנפתחים בה כל שערי השמים, וכל מה שמתפללים באותה שעה, מתקבל לרחמים ולרצון, ולכן כדאי אז להרבות אז בתפילות ובקשות להשם יתברך, ובודאי יזכה לפעול כל משאלות לבו לטובה^{קסג}.

יא. העוסקים בתורה בלילה, ומגישים להם מידי פעם בפעם במשך הלילה תה או קפה, אפילו שהו בינתיים יותר משעה ומחצה, שיש בזה יותר מכדי שיעור עיכול המזון, אינם צריכים לחזור ולברך על כל כוס וכוס, אלא די בברכה אחת, והיא פוטר את

אשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר, בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח, אשר אז נקרא איילת השחר כנודע, אז צריך שתטבול במקוה, ותכוון אל המקוה העליון, שהוא כתר עליון דז"א, הנמשך לו בלילה הזה, והוא נקרא שער החמישים" ע"ש, וכן הוא בפרי עץ חיים (שער חג השבועות פ"א), וכ"כ מרן החיד"א בספרו מורה באצבע (אות רכ"ה), והובא להלכה באחרונים.

ויש לדעת: טבילה במקוה ביום טוב עצמו מותרת גם בחמין לבני ספרד, כיון שבית הטבילה לא נחשב כמרחץ לענין זה, ויזהרו מאד שלא להתקלח במים חמים במרחץ ובבית הטבילה, וכ"כ הרב גדעון בן משה שליט"א ששמע כן מהגרע"י זצוק"ל (קובץ יורו משפטיך פ"י ס"ה), ושכן משמע מדברי מרן הגרע"י זצוק"ל בחזו"ע ימים נוראים (עמ' ס"א), שהתיר לטבול במקוה חם ביו"ט, וכ"פ בילקוט יוסף החדש יום טוב (עמ' שע"ה), וכתב שכן הראו לו כתי"ק של מרן הגרע"י זצוק"ל שכתב וז"ל "ביו"ט מותר להתרחץ במים חמים שהוחמו ביום טוב, וכ"ש טבילה במקוה חם ביום טוב, ע. יוסף" ע"כ.

^{קסב} מכתב כללי לאנ"ש (ה' סיון התשע"ד), ממוהרא"ש זי"ע.

^{קסג} שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (שם).

הכל, וטוב שיכוין דעתו לפטור בברכתו הראשונה, כל מה שיביאו לפניו לאחר מכן. ואם יצא לחוץ מפתח בית הכנסת או בית המדרש, אפילו הניח מקצת חברים, ואחר כך חזר, צריך לחזור ולברך, ששינוי מקום נחשב להיסח הדעת^{קסד} (אמנם אם חצר בית הכנסת מוקף מחיצות, ואינו יוצא מחוץ למתחם בית הכנסת אינו חוזר ומברך^{קסה}).

יב. אין לברך ברכות התורה אלא עד לאחר עלות השחר, שהוא שיעור מהלך ארבע מילין לפני הנץ החמה, דהיינו שבעים ושנים דקות קודם הנץ, ושיעור זה משערים בשעות זמניות^{קסו} (04:04), ומכל מקום מי שעדיין עוסק בתורה ומסופק האם הגיע הזמן המדויק של עלות השחר, הואל והתחיל בהיתר

^{קסד} שו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סימן כ"ז), שו"ת יחזקאל דעת (ח"ו סימן י"א), חזו"ע (עמ' שי"א), ילקוט יוסף (עמ' תרמ"א והלאה) והוסיף, שכ"כ בספר קול מנחם אהל ברכה (או"ח ח"א עמ' רכ"ט להאדמו"ר מקאליב צוק"ל), שא"צ לברך על מה שאוכל ושותה בליל שבועות אלא פעם אחת, ואפילו עברו כמה שעות מאז ששתה את התה או הקפה, והוסיף שבספר מעשה איש (ח"ג עמ' ק"כ), הביא שהגאון חזו"א נשאל מהגאון הרב יוסף רוזובסקי לגבי מגיד שיעור ששותה מים כמה פעמים באמצע השיעור, והורה לו שמברך פעם אחת אם היה דעתו לשתות כל הזמן.

ואם באמצע שתייתו או אכילתו יצא לבית הכסא לצרכיו, ובית הכסא נמצא באותו מתחם או דירה, י"א שאין זה נחשב להפסק, וי"א דהוי הפסק, והרוצה לצאת מן הספק יצא לחוץ ויחזור ויברך לכו"ע, ילקוט יוסף (עמ' תרנ"ב), ע"ש.

^{קסה} כיון שנמצא בתוך המתחם, הרי זה כבית אחד גדול וכמרפסת וחצר ביתו שאינם נחשבים לשינוי מקום, עיין שו"ע (סימן קע"ח ס"א) ובביאור הלכה (ד"ה בבית אחד), ובשו"ע (שם ס"ג וס"ו), וכ"פ בהליכות מועד (עמ' תנ"ז), ע"ש.

^{קסו} חזו"ע (עמ' שי"ב), ילקוט יוסף (עמ' תרס"ח), והוסיף שאף שי"א שע"פ תורת הסוד, כבר מחצות הלילה אפשר לברך כל ברכות השחר חוץ מברכות התורה (אם לא ישן קודם לכן שינת קבע), מכל מקום מנהיגנו לברך ברכות השחר עם ברכות התורה מיד לאחר עלות השחר, ע"ש.

גדרי חג השבועות המועדים סה

קודם עלות השחר, רשאי להמשיך בלימודו עד שידע בבירור שכבר עלה עמוד השחר^{קסז}.

יג. כשהגיע זמן עלות השחר (04:04), צריך להפסיק מלימודו ולברך ברכות התורה, ומזמן זה ואילך אסור לאכול ולשתות, עד שיקדש קידוש היום לאחר התפילה, וטוב שבעת הגעת זמן עמוד השחר, ידפוק הרב או הגבאי על התיבה ויכריז שהגיע זמן עמוד השחר, ואסור לאכול ולשתות, וכן שיטלו ידיהם ויברכו ברכות השחר עם ברכות התורה, אמנם שתית מים, וכן תה וקפה לצורך התפילה, מותר^{קסח}.

יד. חובה קדושה על ההורים לשמור על בניהם בלילה קדוש זה, שלא יסתובבו בחוסר מעש, משום שהבטלה מביאה לידי חטא, ובמקום לתקן נמצא מקלקל, וגורם רעות רבות רחמנא לצלן.

לכן מצוה על האב לחנך את בניו ללימוד התורה, כל אחד ואחד כפי כוחו, ובלבד שידע וישגיח עליהם בעינא פקיא שיעוסקים

^{קסז} שו"ת (יבי"א שם), הליכות עולם (פרשת וישלח אות ג'), וכן השיב הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג עמ' תמ"ג), שיכול להמשיך ללמוד, מכיון שכל האיסור ללמוד קודם ברכות התורה אינו אלא משום החיוב לברך, ולכן כאשר אינו יכול לברך, ואפילו שהוא מחמת ספק, אין שום איסור ללמוד קודם ברכות התורה, וכ"כ בספר דינים והנהגות מהגאון חזו"א (פ"א אות ט"ו), וכן הוא בספר כאייל תערוג (מועדים עמ' רמ"ו) להגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, וכ"פ בילקוט יוסף (עמ' תער"ב), ודחה דעת האומרים שיעסוק בשירות ותשבחות בזמן הזה, ע"ש.

^{קסח} ילקוט יוסף (עמ' תרע"ו) ע"ש.

בדבר מצוה, ואם עושה כן יראה זרע יאריך ימים, והמזהיר והנזהר ירבה שלומם כנהר^{קסט}.

טו. מי שאינו בטוח בעצמו שלא יוטרד בתפילתו למחרת כשלא יישן כל הלילה, מוטב שיישן קצת, כדי שלא יצא שכרו בהפסדו, ויש שנהגו לטבול קודם עלות השחר וללכת לנוח ולהתפלל יותר מאוחר ביישוב הדעת, וכל אדם ינהג כפי שמכיר את עצמו^{קע}.

^{קסט} ואמרו חז"ל במדרש (תנחומא, ויגש ב), "בשעת מתן תורה אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, תנו לי ערב שתקיימו אותה אמרו ליה, בנינו יהיו ערבים שלנו, מיד קיבלן הקדוש ברוך הוא ונתן את התורה לישראל, שנאמר (תהלים ח, ג) "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז". והנה בספר הרוקח (סימן רצ"ה) כתב, שבחג השבועות מתחילים ללמוד התינוקות א' ב ג ד ו כז, דכתיב "ויקרא אליו ה' מן ההר", וכתיב "ויקרא ה' למשה", ועוד כתב (סימן רצ"ו), "מנהג אבותינו שמושיבים התינוקות ללמוד בשבועות לפי שנתנה בו תורה, וכעלות השחר יום עצרת מביאין את הנערים, על שם "בהיות הבוקר ויהיה קולות וברקים", ומכסים אותו תחת המקטורין מביתם עד בית הכנסת או עד בית הרב, על שם "ויתצבו בתחתית ההר", ע"ש. ומשמע מדברי הרוקח שיש סגולה גדולה להתחיל ללמוד א' ב' עם התינוק בחג השבועות בשעת עלות השחר, שהוא זמן מתן תורה, ובו משפיע הקב"ה בכל שנה ושנה את אור התורה, וכן הביא בילקוט יוסף (עמ' תרכ"א), שהרי אמרו בגמרא (קידושין ל.), "כל המלמד את בן בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני", שאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמך ליה "יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחרוב", ריב"ל היה רץ לקחת את התינוק לבית תלמודו, ע"ש.

ומכל זה משמע שבחג שבועות יש יותר ענין להורים לחנך את ילדיהם ולשמור עליהם מכל משמר, שהרי הם ערבים בשבילנו, ולהתחיל ללמוד עמם תורה מחדש בשמחה. ^{קע} עיין בילקוט יוסף (עמ' תרנ"ח) שהביא דעות באדם שמרגיש צורך לישון כליל שבועות, שי"א שעדיף שיישן בתחילת הלילה, וי"א שעדיף לישון קצת סמוך לעלות השחר באופן שיעמיד שומר להעירו בזמן התפילה, ושכן נהגו בכמה מקומות, ע"ש.

וחשוב מאד לציין מה שכתב בספר הליכות שלמה (פי"ב הערה 13), שאחד שאל את הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, שהוא מכיר את טבעו וכח גופו ויודע בעצמו שאם ינדד שינה מעיניו כל הלילה ויהגה בתורה תהא תפילתו בשחרית נים ולא תיר, ונפשו בשאלתו מה עדיף טפי, השיב לו הגרש"ז אוירבך בדעת תורתו, אף שלהלכה עדיף שחרית שהיא הלכה,

פרק י

ברכות השחר וברכות התורה

א. למנהג בני ספרד: הנעור כל הלילה, לאחר עלות השחר כשנפנה לנקביו יטול ידיו, ולא יברך על נטילת ידיים אלא אשר יצר, וכל שאר ברכות השחר וברכות התורה יברך כהרגלו בכל יום^{קעא} (וראו ונכון שישמע ברכת "על נטילת ידיים" ממי שישן שנת קבע בלילה, או מאדם שמנהגו לברך ברכה זו^{קעב}).

למנהג בני אשכנז: נחלקו הדעות^{קעג} (ומכיוון שרבו המנהגים בזה כל אחד ינהג כמנהג אבותיו), ומנהג כ"ק אדמו"ר מוהרא"ש

על פני המנהג שלא לישון בלילה, אך על נפשות בניך יש לך להיזהר ולהישמר, כלומר שח"ו ילמדו ממך להקל במנהגי קודש שבני ישראל זהירים בו, ישמע חכם ויוסף לקח.
^{קעא} בחזו"ע (עמ' שי"ב), העלה שמנהגנו לברך כל ברכות השחר, חוץ מברכת על נטילת ידיים ואשר יצר, אלא אם כן הוצרך לנקביו שאז מברך ברכת אשר יצר אבל לא על ברכת ענט"י, וכמ"ש מרן בשו"ע והרמ"א (סימן ד' ס"ג) שיטול ללא ברכה, וכ"כ האחרונים (שם), וכ"כ בברכי יוסף (סימן מ"ו סק"ב), שו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סימן א'), ועוד. וכ"כ בילקוט יוסף (עמ' תרצ"ג), ודחה דעת אלו שר"ל שאם נרדם קצת על אצילי ידיו שיש כאן ס"ס לברך, שאינו כן, ואין לברך ברכת על נטילת ידיים כלל. אמנם ברכות התורה ושאר ברכות השחר צריך בעצמו לברך, ואין להדר ולשמוע ברכות אלו מאחר.
^{קעב} כנלע"ד, שאם אפשר למצוא בנקל מישהו שישן שינת קבע על מטתו או אחד מבני אשכנז שמברך לאחר שעשה צרכיו, טוב מאד שיעשה כן ולא יאבד ברכה יקרה זו, שלפי הזוהר הקדוש, כוונת ברכה זו היא על החזרת הנשמה כידוע.

^{קעג} לענין ברכות התורה: המשנה ברורה (סימן מ"ו סק"ח) פסק, שאלו שהיו נעורים כל הלילה אין להם לברך בעצמם, כי ספק ברכות להקל, אלא אם אפשר להם ישמעו ברכות התורה מאחד שישן, ויאמר לו שיכוון להוציאו והוא יכון לצאת, ויאמר אח"כ כמה פסוקים כדי שיהא נחשב לו כלימוד, או שיכוון בברכת אהבה רבה שבתפילה לצאת ידי חובת ברכות התורה, וילמוד מעט תיכף שיסיים תפילתו. ודעת שו"ע הרב (שם ס"ט), שאם אין לו ממי לשמוע יברך בעצמו, אמנם בסידור הרב, ובברכי יוסף להחיד"א, והכף החיים בשם הרש"ש והאריז"ל, הפמ"ג (א"א שם סק"ב), הגהות רע"א (שם), שו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן א'), שו"ת האלף לך שלמה (סימן ל"ג) ועוד, שבמקום שיש מנהג לא אמרינן סב"ל, המנהג

זי"ע, לברך כל ברכות השחר וברכות התורה כהרגלו בכל יום קע"ד. אמנם ברכת על נטילת ידיים וכו', יברך רק לאחר שנפנה לנקיפות קע"ה.

ב. בתפילת שחרית יש לכוון ביותר בברכת "אהבה רבה" ("אהבת עולם" למנהג הספרדים קע"ו), ומנהג חסידים ואנשי מעשה להאריך בברכה זו בחג השבועות, כי מלבד הטעם הפשוט, שאז הוא זמן קבלת התורה, לכן יש להתפלל על פתיחת עיניים והארות לימוד תורה לשמה, גם ידוע בשם הבעל שם טוב זי"ע שנאמר לו מן השמים טעם איחור ביאת המשיח משום שאין מאריכים בברכת אהבה רבה, וכל שכן ביום זה שמבואר בתיקוני זוהר כי בחג שבועות יפקון מן גלותא קע"ז, ולכן בחג השבועות אשר הוא

לא אמרינן סב"ל, וכ"ש אם ישן בערב יו"ט שינת קבע על מטתו לפחות חצי שעה, ששינה זו מחייבתו למחרת משיאיר היום לברך אף שהיה ניעור כל הלילה לכל הדעות, ויש שנתנו עצה לכוון בברכות התורה ביום שלפניו שלא לפטור רק עד יום המחרת ואז יוכל לברך למחרת לכו"ע, וע"ע בפסקי תשובות (סימן תצ"ד סק"ו) ובנטעי גבריאל (פרק כ'). ולענין ברכות השחר: ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, במשנה ברורה (סימן מ"ו סק"ד) כתב בשם השערי תשובה, שיראה לשמוע ברכות אלו מאחר ויכוון לצאת, אמנם בשו"ע הרב ועוד פוסקים כתבו, שאפילו לא ישן כלל יברך ברכות אלו, וכדברי הרמ"א (שם) שאין הברכות האלו על עצמו דייקא, אלא מברכים להקב"ה שברא צרכי העולם, ולענין שאר ברכות השחר, ליכא כלל פלוגתא, ולכו"ע מברך אותם אע"פ שלא ישן כל הלילה, כמבואר ברמ"א (סימן מ"ו ס"ח).

קע"ד כך שמענו, ויש הרבה פוסקים שס"ל לברך כל הברכות, וכן מנהג חסידים, וכן נהגו בחב"ד (עיין נט"ג פרק י"ח ס"א בהערה), ועוד.

קע"ה כ"כ המלבי"ם בארצות החיים (סימן ז' סק"ב), דהוי כעין ספק ספיקא, שיש אומרים לברך לאחר שעשה צרכיו בבוקר על נטילת ידיים, וכ"פ האליה רבה (סק"ח), והגאון רעק"א והמשנה ברורה (סק"ל), וכ"פ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן קכ"ו), וכן מנהג בני אשכנז.

קע"ה מטה אפרים (סימן תרי"ט סל"ט) ובאלף למטה (סקל"ה).

קע"ז תיקוני זוהר (תיקון כא' דף נה.) בזה הלשון "ובשבועות יפקון בזכותא דמשה דאיהו מתן תורה רחמי, וגלי לון ספר תורה, ויתכנשון לירושלים, ותראה היבשה מלכות הרשעה, ורחמי על בני, וביה כנשר יעיר קנו, מאן קנו ירושלים קנו לשכינתא".

זמן הגאולה צריך להאריך בברכה זו כדי שלא לאחר ביאת המשיח, ודבר בעתו מה טוב^{קעח}.

פרק יא

קריאת התורה ואמירת אקדמות

א. יתגבר כארי בתפלת שחרית לבל יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, שלא יצא שכרו בהפסדו, אם יישן בשעת קריאת שמע ותפלה^{קעט}, וכן יזהר בשעת קריאת התורה, שהיא פרשת עשרת הדברות, לבל תחטפנו שינה, וכבר אמרו חז"ל, "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני היו קוראים פרשת עשרת הדברות בכל שנה ושנה (בחג השבועות), ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני, ומקבלים את התורה", משום שבאותו יום, זמן מתן תורה, מתעוררת אותה הארה קדושה של המעמד הנשגב והנורא בהר סיני^{קפ}.

ב. המנהג אצל כל בני אשכנז לומר בחג השבועות פיוט "אקדמות"^{קפא}, לפני קריאת התורה, ונוהגים שאחר שעולה הכהן

^{קעח} דמשק אליעזר קאמאנא (ח"א דף סא.) ספר שער יששכר (מאמר חג הביכורים אות צ"ג), נטעי גבריאלי (פרק כ"א ס"ח), ע"ש.

^{קעט} חזו"ע (עמ' שי"ג). והביא בשם שו"ת בנין עולם (סימן א'), שאסור לישון תוך חצי שעה לפני עמוד השחר והלאה, אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן מ"ט), כתב להקל בזה אם יעמיד שומר שיזכיר לו להתפלל, וכדין תפילת מנחה, והובא בילקוט יוסף (עמ' תרנ"ח), ע"ש.

^{קפ} דברי המדרש הובאו בפסיקתא ילקוט פרשת יתרו, ובספר רוח חיים פלאגי (סימן תצ"ד סק"ב), חזו"ע (שם).

^{קפא} חובר ע"י רבי מאיר בר יצחק שליח ציבור, שחי בוורמייזא, בזמן רש"י ומעט לפניו, ויש מעשה ארוך אודות פרטי חיבור הפיוט הזה, והפיוט כולל מספר עניינים: לאחר כמה שורות פתיחה תיאור גדלות ה' ושאי אפשר לפרשה, בריאת העולם והמלאכים ותיאור אמירת

אל הבימה, אזי פותחים את ספר תורה במקום שצריך לקרוא בו, ומכסים אותו במטפחת ואומרים אקדמות, ואח"כ מברך הכהן וקורין בתורה, וצדיקים קראו בעצמם האקדמות בהתלהבות והתרוממות הנפש^{קפב}.

המנהג אצל חסידי ברסלב לומר פיוט "אקדמות" בחג השבועות בהתעוררות מיוחדת, משום שרבינו ז"ל שבח את אקדמות מאד מאד, ואמר שישראל מחמת שהם משוקעים ורגילים כל כך בטוב, על כן אינם מרגישים כל כך את מעלת גדולת השבח הקדוש הזה של אקדמות, שאומרים בשבועות, ואמר מי שיודע מעלת השיר של אקדמות עם הניגון שלו, כמו שרגילים העולם לומר אותו בניגון הידוע הוא דבר נפלא וחידוש גדול מאד. והתחיל לומר קצת איזה תיבות מאקדמות עם הניגון, ואמר שאקדמות הוא שיר של חשק^{קפג} (עיין בסיפורי מעשיות מעשה י' מענין שיר של חשק), ופעם

קדושה על ידם, לאחר מכן מעלת ישראל לפני ה' בסיפור שבחם ובתפילתם ובתורתם, עתה מופיע משא ומתן בין אומות העולם לישראל כאשר האומות אומרים לישראל כי יהיו כמותם ואז יכבדם, וישראל משיבים להם בתיאור הגדולה שתהיה להם לעתיד לבוא והשכר הרב הגנוז לצדיקים בגן עדן, בסוף הפיוט דברי סיום וברכות לאלו השומעים את דברי התורה, והשורות האחרונות כוללות דברי שבח לה' שחפץ בנו ונתן לנו את תורתו. ^{קפב} מנהג זה התקבל בכל תפוצות ישראל באשכנז, וראשון שהזכיר מנהג זה הוא המהרי"ל, וכ"כ במנהגים וורמיישא (דף קפ"ח), והובא להלכה בפוסקים. וכתב הט"ז (סימן תצ"ד סק"א), והפמ"ג (שם סק"א), ובשו"ע הרב (ס"ז), ובמשנה ברורה (סק"ה), שנוהגים שאחר שעולה הכהן אל הבימה אזי פותחים הספר תורה ומעמידים וגוללים אותה למקום שצריך לקרוא חובת היום, וחוזרים וגוללים אותו ומכסים במטפחת ואומרים "אקדמות" ואח"כ מברך הכהן וקורין בתורה, וכן עמא דבר, וכ"כ בנטעי גבריאל (פרק כ"ד ס"א וס"ח), ויש שנהגו שאחר שיקרא הקורא פסוק ראשון מפסיקים וקוראים אקדמות, כמש"כ במהרי"ל ועוד, וכתב המ"א (סימן קמ"ו סק"א), שבמקום שנהגו כך אין צריכים לשנות מנהגם, אמנם המנהג הרווח בכל הקהילות הוא כמו שכתבנו למעלה לקרוא אקדמות לפני קריאת התורה. ^{קפג} שיחות הר"ן (שיחה רנ"ו), וסיים מוהרנ"ת (שם), "כל זה סיפר בשבועות אחר תפילת שחרית בבוקר השכם כנהוג בשבועות, והיה יושב אצל הסעודה של מאכלי חלב וכבר

אחת אמר רבינו ז"ל: "וואס יודין פארמאגין "אקדמות" מיט דעם נגון", היינו "מה שהיהודים אוצרים ברכושם - אקדמות עם הניגון" קפד.

פרק יב מנהג אכילת מאכלי חלב

א. נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות^{קפ"ה}, וכן יש נוהגים לאכול דבש וחלב, לרמז על מתן תורתנו שנמשלה לדבש וחלב,

התפללו בבית הכנסת פעם שני, וזימר החזן "אקדמות", ואז דיבר עמנו ממעלת השיר הקדוש הזה והפליג במעלתו מאד".

קפד אבניה ברזל (שיחות מרבינו ז"ל סימן כ"ג).

קפ"ה מנהג זה יסודו בדברי הראשונים: הארחות חיים (ח"א סדר תפילות יג), סדר היום (סדר חג השבועות), ובספר המנהגים (טירנא סימן מ"ט) והובא להלכה ברמ"א (סימן תצ"ד), וכתב שני"ל הטעם, שהוא כמו השני תבשילים שלוקחים בליל פסח זכר לפסח ולזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר, וצריכים להביא עמהם שתי הלחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבים ביום הביכורים. ואף שמשמע מטעם זה שצריך ליטול ידיים ולאכול לחם בסעודת החלב, מכל מקום נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל שאין נוטלים ידיים לפת בסעודת החלב אלא אוכלים מיני מזונות העשויים מחלב, וכ"כ בדרכי תשובה (יו"ד סימן פ"ט סק"ט) שכך קיבל המנהג מרבותיו הקדושים, וכ"כ בדרכי חיים צאנז, ובדרכי חיים ושלום (אות תרמ"ד), פסקי תשובות (עמ' שי"ד הערה 65), ועוד.

ומנהג העולם לאכול קרעפליך דהיינו עיסה עם שלוש קרנות ממולאת עם מאכלי חלב, נטעי גבריאל (פרק כ"ט ס"ח), והביא שהעולם אומרים שאוכלים כן בעת שמכים, בהוש"ר מכים הושענא, בערב יום הכיפורים מלקים מלקות, בפורים מכים המן, ובשבועות מה מכים? ואמר הרה"ק מגאסטין זצ"ל, לרמז על הגמרא "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין כנגדה", ומכים בזה את היצר הרע, וכ"כ בספר דרכי חיים ושלום (אות תרמ"ד).

ויש הנוהגים לאכול מצה של חג הפסח בחג השבועות, לרמז ששבועות הוא עצרת של פסח, וטובלים המצות בדבש, שהתורה נמשלה לדבש שנאמר "דבש וחלב תחת לשונך", כ"כ באהל מועד (שער הפסח דרך ד'), וכ"כ מרן החיד"א בספר לב דוד (פל"א) בשם הכל בו (ר"ס נ"ד), והביא זה להלכה בילקוט יוסף (עמ' תשנ"ג).

שנאמר (שה"ש ד' י"א) "דבש וחלב תחת לשונך"^{קפז}, ובספרי הפוסקים נאמרו הרבה טעמים לאכילת מאכלי חלב^{קצו}, ובספר תורת חיים (בבא מציעא פו:), כתב הטעם שאוכלים מאכלי חלב ביום מתן תורה, על פי האגדה, שכאשר בא הקב"ה ליתן את התורה לישראל, קטרגו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם, אמר להם הקב"ה בכל הזמנים אתם מקטרגים עליהם, ואתם בשעה שבאתם לגבי אברהם אכלתם בשר וחלב, שנאמר "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה", ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד, מיד הלכו להם בפחי נפש. ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה, ואחר קינוח והדחה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזהרים יפה בדיני בשר וחלב וכו'^{קפח}.

ב. צריכים להיזהר שלא לאכול מאכלי חלב אחר בשר, כי אם כעבור שש שעות, וכתורה יעשה, וגם בחג השבועות יש לזהר

^{קפז} חק יעקב (סימן תצ"ד סק"ט), בשם הכלבו (סימן נ"ט), משנה ברורה (שם סקי"ג), חזו"ע (עמ' שי"ב).

^{קצו} יש אומרים הטעם, מפני שבעשרת הדברות נתגלו לאבותינו כל חלקי התורה ומצוותיה, וכמש"כ רס"ג, שבעשרת הדברות כלולות כל מצוות התורה, וכשירדו מהר סיני אל בתיהם לא מצאו מה לאכול תיכף, זולת מאכלי חלב כי לבשר היו צריכים הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק בלי פגם כאשר צוה ה', ולנוקד החלב וגיד הנשה ולמלוח הבשר ולהדיחו, ולבשל הבשר בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם שבשלו בהם בתוך מעת לעת, נאסרו מפני המאכלים שנתבשלו בהם קודם מתן תורה שלא היו כשרים לאכילה לאחר מתן תורה, והובא טעם זה במשנה ברורה (סימן תצ"ד סקי"ב). והוסיף המ"ב להעיר, שטעם זה שייך רק אליבא דראב"ע דס"ל שהתורה נתנה לנו בערב שבת ולא בשבת, כי בשבת בלא"ה לא יכלו לשחוט ולהכין, וכ"כ בחזו"ע (עמ' שי"ח), ועיין בילקוט יוסף (עמ' תשל"ה) שהביא כ"ג טעמים למנהג זה.

ועיין בקונטרס "מטעמי משה" (להרב משה דינין תשס"ח) שהביא מקבץ של 160 טעמים על מנהג ישראל תורה לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, ע"ש ותרווה נחת.

^{קפח} וכן הובא בספר בגדי שש, ובחזו"ע (עמ' שי"ח).

בזה, ודלא כמי שכתב שבחג השבועות יכולים להקל יותר^{קפ"ט}, וגם בין חלב לבשר המנהג הרווח אצל בני אשכנז להמתין כחצי שעה לפחות, ויקנחו הפה, ויחליפו המפה, ובני ספרד נהגו להקל לקנח ולהדיח הפה היטב, ולאחר מכן לאכול מאכלי בשר^{קצ"ד}.

ג. מצוה לאכול ביום טוב בשר בהמה, כדי לקיים בזה מצות שמחת החג, שאין שמחה אלא בבשר בהמה^{קצ"א}, ואף על פי שעיקר המצווה בבשר בהמה, מי שאינו יכול לאכול בשר בהמה מטעמי

^{קפ"ט} הנה בבאר היטב (סק"ח), הביא בשם הכלבו, שבשבועות יש להקל לאכול גבינה אע"פ שאין שש שעות מסעודת שחרית, ובלבד שירחץ פיו ויחצוץ שיניו, אמנם כתב על זה בחק יעקב (סקי"א) "שומר נפשו ירחק מזה, וכן הסכמת האחרונים דבחג השבועות יש להזהר כמו בכל השנה, וכ"כ הפרי מגדים (מש"ז ס"ג), הביאו המשנה ברורה (סקי"ז), שו"ע הרב (סט"ז), חזו"ע (שם), פסקי תשובות (עמ' שט"ו), ואף אם ישן שינת צהרים צריך להמתין שש שעות בין אכילת בשר לחלב, ע"ש.

^{קצ"ד} הנה מסתימת לשון המ"א (כאן) והמ"ב (סקט"ז), משמע שדי בקינוח והדחת פה לאחר אכילת גבינה ומיד לאכול בשר, מכל מקום כבר כתב השל"ה הקדוש (מסכת שבועות ד"ה הפטרה), ועוד מגדולי הפוסקים (דרכי תשובה י"ד סימן פ"ט סקי"ט), שצריך להמתין לערך שעה בין אכילת גבינה לאכילת בשר, ולכל הפחות חצי שעה וכן מנהג העולם. וכן בפסקי תשובות (עמ' שי"ד), הביא מה שכתב בספר נועם אלימלך (פרשת משפטים ד"ה לא תבשל), וז"ל "וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חז"ל, שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה", וביאר שכוונתו שאף שהאריז"ל לא אכל בשר אחר גבינה או גבינה אחר בשר כל היום, מכל מקום בחג השבועות אפשר להקל להמתין שעה אחת או חצי שעה, ע"ש.

ובילקוט יוסף (עמ' תש"ג), כתב, שהמנהג שלאחר אכילת מאכלי חלב ע"י קינוח והדחה כמשפט, אוכלים מאכלי בשר, ואין צריך להמתין כלל בין מאכלי החלב לאכילת הבשר שאחר כך.

^{קצ"א} הנה אע"פ שהמנהג לאכול בחג השבועות מאכלי חלב, מכל מקום לא ימנע מלאכול בשר לכבוד החג, שהרי צריך לקיים מצות "ושמחת בחגך" ואין שמחה אלא בבשר ויין, והמון העם טועים בזה, ועושים מהמנהג עיקר, ומהדין שהוא שמחת יום טוב טפל, ואינם אוכלים כלל מאכלי בשר בחג השבועות, והוא טעות. וכן העיר בתורת חיים (חולין פג.) והביאו בילקוט יוסף (עמ' תשמ"ח), שמנהג של אכילת מאכלי חלב אינו תחליף לסעודה של בשר ויין.

בריאות או כשרות, יכול לקיים מצות שמחה בבשר עוף. וכן ישתה מעט יין לשמחת החג. אבל לא ימשך יותר מדי אחר הבשר והיין, וכן ימנע משחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות, ולא נצטוונו אלא על שמחה, שיש בה עבודת היוצר יתברך שמו^{קצב}.

ד. יש שנהגו לאכול סעודה של מאכלי חלב בליל שבועות ובסעודת היום אוכלים בשר^{קצג}, ויש אומרים שאינו מנהג נכון כי יש חיוב בשמחת יום טוב גם בליל שבועות, ואין שמחה אלא בבשר ויין^{קצד}, ומכל מקום הנוהגים לאכול מאכלי חלב בסעודת הלילה אין למחות בידם, מפני שיש אילנות גדולים לסמוך עליהם אף לכתחילה^{קצה}, ובפרט אם עושים כן מפני שחוששים שמא הבשר יכביד ויקשה עליהם להיות ערים כל הלילה, אמנם למחרת ביום יאכלו בשר לקיים שמחת יום טוב^{קצו}.

^{קצב} הרמב"ם (הלכות יום טוב פ"ו ה"כ), וכ"פ מרן בשלחן ערוך (סימן תקכ"ט ס"ב וג'), חזו"ע (עמ' שי"ט).

^{קצג} כן מקובל בכמה קהילות, ובארחות רבינו (ח"ב עמ' צ"ח) הביא שכן נהג הסתייפלר וצוק"ל.

^{קצד} עיין בדרכי תשובה (י"ד סימן פ"ט סק"ט), שקורא לנוהגים כן "מתחכמים" וכותב שמנהג זה לא ייתכן ע"פ המבואר בשערי תשובה (סימן תקכ"ט) שיש חיוב בשר גם בלילה, וכן הוא במועדים וזמנים (ח"ז סימן קי"ד), וע"ע בפסקי תשובות (עמ' שי"ג).

^{קצה} שהרי דעת השאגת אריה (סימן ס"ח), שביל יו"ט ראשון אין מצות שמחה נוהגת כלל מהתורה, ועיין בשו"ת שיח יצחק (סימן רל"ד) שיישב מנהג זה שכן נוהגים שלמים וכן רבים. וכך נהגו כמה מגדולי ישראל.

^{קצו} שערי ימי הפסח (עמ' רס"ח), פסקי תשובות (שם), ילקוט יוסף (עמ' תשמ"ח), שרשאים לעשות כן מפני חשש זה.

גדרי חג השבועות המועדים עה

ה. מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרא"ש זי"ע, לאחר תפילת שחרית לקדש על הכוס ולאכול מאכלי חלב, ולאחר שנח מעט אכל סעודה בשרית לכבוד יום טוב קצו.

ו. מוהרא"ש זי"ע אמר טעם נפלא לאכילת מאכלי חלב בבוקר חג השבועות, אחר תפילת שחרית וקבלת התורה, כי בקבלת התורה נעשינו כבריה חדשה ממש, וכתינוק שנולד דמי, ועיקר מאכל התינוק הוא רק חלב, כי אי אפשר לתת בשר לתינוק לאכול אלא רק מאכלי חלב, וזה רמז גדול למדת ההתחדשות, שאדם יהיה תמיד בעיניו כבריה חדשה, וכמו שאומר דוד המלך עליו השלום (תהלים קלא ב), "כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי", היינו כתינוק שנולד שכל חיותו הוא היא מחלב, ודורשי רשומות אמרו "מנחה חדשה לה' בשבועותיכם" (במדבר כח כו), ר"ת - מחל"ב - רמז למאכלי חלב בחג השבועות - "מנחה חדשה" דייקא המרמזת על מדת ההתחדשות, שצריכים לעשות התחלה חדשה בלימוד התורה, ואפילו אם לא למד עד עכשיו, יקבל על עצמו מהיום והלאה להתמיד בתורה בכל יום שיעורים כסדרן: מקרא משנה גמרא מדרש.

קצו וכך נהגו בהרבה מקומות, וכך יצאו ידי חובת כולם, שבליילה אכלו סעודה בשרית לכבוד יום טוב, ובבוקר אכלו מאכלי חלב, עם מזונות חלביים וכו', ואח"כ הלכו לנוח, ועשו הפסקה של כמה שעות, וכך יצאו מידי כמה חששות של תערובת בשר וחלב, ואח"כ לקראת חצות ולאחריו אכלו סעודה בשרית לכבוד היום. וכ"כ בספר אשרי האיש (ח"ג עמ' תל"ט) שלכתחילה יש לאכול בלילה וביום סעודה בשרית, ורק בבוקר יאכלו מאכלי חלב.

ולכן מחג השבועות נמשך כח מיוחד לאדם ללמוד תורה כל השנה כולה באהבה ובחשק גדול, ואשרי מי שעושה בה התחלה חדשה, כי יזכה בכח חג השבועות להתמיד בתורה כל השנה כולה^{קצח}.

פרק יג סדר היום

א. ישתדל לעסוק בתורה ביום החג, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים סח:) "חציו לה' וחציו לכם", ויש להזהיר את ההמון שלא יעבירו את היום בשינה, ויקבעו זמן ללמוד גם ביום טוב עצמו, אחר שינוחו כדי צרכם^{קצט}. ומנהג ישראל לקרות אזהרות שיסד מהר"ש בן גבירול וכיוצא בזה, ויותר נכון ללמוד בספר המצות של הרמב"ם, מְצוֹת עֲשֵׂה וּמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, דסלקי אליבא דהלכתא^א, ומוהרא"ש זי"ע היה מעורר את התלמידים ללמוד בספר החינוך או בספר חרדים, שמעוררים מאד לעבודת השם יתברך (ויש מבני אשכנז שנהגו לקרוא שטר אירוסין ותנאים והכתובה שבין ישראל לאביהם שבשמים, שחיבר רבי ישראל נאג'רה"א).

^{קצח} שיחות מוהרא"ש לכל מועדי וחדשי השנה (עמ' שע"ט).

^{קצט} סדר היום (סדר חג השבועות), "שאיין ראוי למשוך בשמחתו כל היום, כי גם הנפש המשכלת צריכה שמחה וכו', ואין שמחה כי אם לעסוק בתורה ובמצוות", וכ"כ מרן החיד"א בספרו לב דוד (פל"א) ובספרו זכר דוד (פרק מ"ד) שיש לעסוק בתורה גם ביום אחר הצהרים, שאמרו חז"ל "כל יום יהיו בעיניך כחדשים", ע"ש.

^י ברכי יוסף (סימן תצ"ד סק"י, והוסיף "או שילמד בספר "פועל צדק" להש"ך"). חזו"ע (עמ' ש"כ).

^{יא} נטעי גבריאל (פרק כ"ג ס"ח), בשם ליקוטי מאיר (סימן י'), שמועיל ליראת שמים ולהצלחה, וכן נהגו הצה"ק מסיגט זי"ע.

ב. מנהג ישראל בכל המקומות לקרוא מגילת רות בחג השבועות בלא ברכה^{יב} (ואף לבני ספרד), והאשכנזים נהגו לקרוא לפני קריאת התורה (רמ"א סימן ת"צ ס"ט), ויש כמה טעמים לזה^{יג}.

^{יב} מקור מנהג לומר מגילת רות בחג השבועות, יסודתו בהררי קודש בדברי חז"ל, וכן הוא בפסיקתא זוטרותא (לקח טוב רות פ"ד כ"ב), "ולמה קורין ספר רות בעצרת בזמן ירידת התורה", ללמדך שלא נתנה התורה אלא ע"י יסורין ע"ש. ועוד נאמר שם, "שמגילה זו כולה חסד, והתורה כולה חסד, שנאמר (משלי לא כו), "ותורת חסד על לשונה", ונתנה בחג השבועות". וכן הובא מנהג זה בראשונים: בספר המנהיג (הלכות סוכה עמ' תי"ז), ובספר הרוקח (הלכות שבועות סימן רצ"ו), ועוד.

והנה באור זרוע הגדול (ח"ב סימן תנ"ה), ובשבולי הלקט (סימן קע"ד) מבואר, "שיש לברך על מקרא מגילה" על מגילת רות בחג השבועות, ועל שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, ועל מגילת איכה בט' באב, אולם מרן הב"י (סימן תקנ"ט), כתב, שהעולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה, חוץ ממגילת אסתר בפורים, וכ"כ הרמ"א (ס"ס ת"צ), וכן דעת בעל התרומת הדשן (בלקט יושר עמ' קנ"ח), וכ"פ הט"ז (ס"ס ת"צ), שהמברך על מגילות אלו הוא ברכה לבטלה, אמנם הרמ"א כתב, שהלבוש הב"ח והמטה משה כתבו, לברך על כולם (ודוקא כשהיא כתובה על קלף, וע"ע בפסקי תשובות ס"ס ת"צ, לענין ברכת שהחיינו). אולם מנהג הספרדים שאין לברך על מגילות אלו, דהוי חשש ברכה לבטלה, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן ב' אלפים וצ"א), וסיים וקורא אני עליו "אל תטוש תורת אמן", וכן העלה מרן הגרע"י זצוק"ל בשו"ת יבי"א (ח"א או"ח סימן כ"ט), ובחזו"ע (עמ' שכ"א), ע"ש.

^{יג} החיד"א בברכ"י (סימן תצ"ד סק"א), בשם ספר שמלה חדשה (כ"ב יד:), כתב הטעם שקוראים מגילת רות בחג השבועות, משום שביום זה נולד דוד, שהרי נפטר בעצרת, והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום (סוטה יג:), ומגילת רות היא ייחוסו של דוד, וכתב עוד טעם מדיליה, שרות נקראת ע"ש שקבלה מלכוד הז' מצוות של בני נח, עוד תר"ו מצוות, שהוא רות, ולכן ביום קבלת התורה שקבלנו תר"ג מצוות, עם הז' דבני נח, קוראים רות. אי נמי, רות גימטריא מילוי שם אדני' והדברים עתיקים ע"כ. ומשמע מדברי מרן החיד"א שמנהג קריאת מגילת רות, נפוץ גם אצל בני ספרד, ובאמת מופיע בתיקון ליל שבועות.

והגר"א (ס"ס ת"צ), נתן טעם, שכשם שאבותינו נתגיירו במילה וטבילה והרצאת דמים בעת קבלת התורה, כך רות נתגיירה כדת וכהלכה. ובמחזור ויטרי (סימן שי"ב) כתב הטעם, על שם מה שכתוב בה "בתחילת קציר שעורים" תחת עצרת שנקראת "ביכורי קציר חטים".

ג. נכון לומר תהלים בחג השבועות, כי פטירת אדונינו דוד המלך היתה ביום חג השבועות^י, ויעלה לרצון ביותר אמירת תהלותיו^י.

ד. בחג השבועות נפטר מרן אור שבעת הימים, הבעל שם טוב הקדוש זי"ע^י, ויש שנוהגים בסעודת יום טוב לספר סיפור מהבעל שם טוב זי"ע^י.

י" כמבואר בירושלמי (פרק ב' דחגיגה הלכה ג), והובא בתוספות (חגיגה יז. ד"ה אף). ועיין בשבת (ל.) ובשור"ת ברית יעקב (סימן כו).

י" כ"כ מרן החיד"א (ברכ"י סימן תצ"ד סק"י), ובספרו מורה באצבע (אות רכ"ו), וכף החיים (שם סקל"ד), וכתב הרב בן איש חי (שנה ראשונה במדבר ו'), וז"ל "לימוד התהלים ביום השבועות הוא צורך גדול שבו נפטר דוד המלך ע"ה, ויעלה לרצון יותר, ולכן כל אחד ילמוד התהלים כולו ביום השבועות" ע"ש.

ומוהרא"ש זי"ע היה מעורר כל שנה בזמן זה את נשות אנ"ש שיעשו התחלה חדשה מיום זה לומר כל יום "יום תהלים", ובפרט שהשנה חג השבועות חל ביום ראשון, ואפשר להתחיל לומר בחג השבועות יום ראשון של התהלים.

י" הבעל שם טוב הקדוש, נפטר בחו"ל ביום א' של חג השבועות, ולא ביום ב', וכ"כ בספר מקור מים חיים (פרשת כי תבוא אות י"ב), שידוע בבירור שנפטר ביום רביעי, ויום ב' דשבועות אינו יכול לעולם לחול ביום רביעי בשבוע, ושנת פטירתו היה שנת תק"כ. וכך כתב מוהרא"ש זי"ע בשיחות וסיפורים (סימן קנ"ה) וז"ל "הבעל שם טוב הקדוש זי"ע נסתלק בחג השבועות בבין השמשות, ולא רצו התלמידים שיתעסקו עמו גויים, ולכן נקבר במוצאי חג השבועות, כך מקובל אצל אנשי שלומנו, ולכן משם באה הטעות שאומרים שנסתלק ביום ב' של שבועות, כי הקבורה היתה במוצאי חג השבועות".

י" כ"כ בספר השיחות (שנת תש"ד), שכן מנהג אדמו"רי חב"ד, וכן מנהג כמה חסידים, והובא בנטעי גבריאל (פרק ל"ב ס"ט). וכתב בספר עטרת ישועה (ליקוטים לחג השבועות), שידוע שדוד המלך נולד בחג השבועות, ובחג השבועות הוא זמן התנוצצות משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד, ולכן הוא יום ההילולא של הבעש"ט, ששמו "ישראל בעל שם טוב", עולה מספר מכוון "משיח בן יוסף, משיח בן דויד", ובספר מקור מים חיים (שם), הביא מספר מדרש פנחס, שסמוך להסתלקותו של הבעל שם טוב, היה לו לחיות עוד שתי שעות, ואמר להשם יתברך אני נותן לך במתנה שתי שעות אלו, וכתב שם במדרש פנחס, שזוהי מסירת נפש אמיתית.

ה. ישתדל לחדש איזה חידוש בתורה בביאור דברי הראשונים, והוא סימן טוב להתחיל לחדש ביום מתן תורה לכל השנה, ואם אינו בר הכי, ישתדל לשמוע או ללמוד חידוש שלא ידע קודם^{יח}.

ו. הנותן ספר תורה לבית הכנסת ביום חג השבועות, הרי הוא כאילו מקריב מנחה חדשה לה' בזמנה^{יט}. ומותר להוציאו מרשות היחיד שלו, להעבירו ברשות הרבים, בשמחה וברוב עם, אפילו במקום שאין שם עירוב לרשות הרבים, הואיל ויש בזה צורך מצוה. וטוב שיקראו בו בבית הכנסת לפחות פסוק אחד, כדי שתהיה ההוצאה לצורך^י.

ז. יום אסרו חג, הוא חג קדוש מאד ויש לשמוח בו, וישתדל לעשות סעודה נאה, כי יש סוד בדבר, וגם על פי הפשט יש בו מצוה, ואסרו חג שבועות הוא יום מיוחד מכל ימי אסרו חג של שלשת המועדים^{יא}.

וקודם פטירתו היה הבעל שם טוב מרחש בשפתיו, רבונו של עולם הצילני מגאווה, (אמרי פנחס ש"ט אות מ"ג), ואמר הבעש"ט שאם לא יהיה לאדם שום פניה ויהיה הכל שווה אצלו, בוודאי יזכה לכל המדרגות שענווה גדולה מכולם.

^{יח} מרן החיד"א בספרו כף אחת (כ"ב ח'), וכ"כ הגר"ח פלאגי' בספרו מועד לכל חי (סימן ה' ל"ד), ועוד.

^{יט} עוללות אפרים (סימן ק"מ), ברכי יוסף (סימן תצ"ד סק"ב), חזו"ע (עמ' שכ"א).

^י כן העלה מרן בחזו"ע (שם), ודלא כשו"ת פרי השדה (ח"ב סימן ק"ב) שהחמיר בזה, וכבר השיבו עליו בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (או"ח סימן מ"ו), ובשו"ת חלק לוי (או"ח סימן קל"ו), והוסיף מרן (שם), שטוב שיקראו בו פסוק אחד לצאת אליבא דכו"ע.

וראה בספר ילקוט יוסף החדש שבועות (עמ' תשצ"ו והלאה), שהאר"י הרחיב בכל פרטי דיני הכנסת ספר תורה בשבועות ובכל ימות השנה, ע"ש ותרונה נחת.

^{יא} גמרא (סוכה מה:), וכ"פ הרמ"א (ס"ס תכ"ט), שיש להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג, והוא אסרו חג, וכ"כ מרן החיד"א בספרו מורה באצבע (ז' ר"כ), שישתדל לעשות סעודה נאה, וכתב בספר ערוך השלחן (סימן תצ"ד ס"ז), שאסרו חג שבועות חמור יותר שאין להתענות בו, משום שכשחל עצרת בשבת היה חל יום טבוח הקרבנות של יום טוב אחר השבת, מפני שאינם דוחין את השבת (חגיגה יז.), ע"ש.